

GH, BRĂESCU *f- ^*

A M I N T I R I

t

EDITURA «CARTEA ROMANEASCĂ», BUCUREȘTI

* ACADEMIEI*]

L

Amorțiți de răcoarea unei dimineți de primăvară» scoboram vertiginos, cu inima strânsă de frică, cu roțile înfrânate, panta dela Bârnova. Nu vorbea nimeni. Catastrofa din timpul ocupației era încă proaspătă în mintea tuturor. Un răs verde ne strâmba figura, ocupat fiecare a-și face cruce, cu limba, în cerul gurii.

Un fluierat scurt, un hârșăit de reptilă monstră, ce se târâie prin uscături și trenul se opri într'un suspin, care ne ușura pe toți- încălziți de emoție, împrietenți prin lașitatea tainică, care ne asimilase o clipă, zâmbeam, mai guralivi acum, după trecerea primejdiei, fericiți că scăpasem teferi. Trenul porni din nou. Vessel luminat de soare, câmpul, prins în horă* alerga și el* Coline verzi, lunecau pe sârmele ce se jucau cu noi de-a baba oarba, săltându-se pe la geamuri și curând în pragul bătrânei capitale, se ivi Cetățuia cu acelaș cal flămând, încremenit parcă de veacuri, cu capul plecat în poarta mănăstirii. De aici pornește pano-

rama Iașilor, fudulindu-se cu palatul ce se proiectează pe fond de clopotnițe; domul mitropoliei rotund, poleit ca o spinare de episcop și mai sus, criminalul, clădit pe marginea prăpastiei de la Râpa Galbenă.

Furat de amintirile copilăriei, de măreția priveliștei, am intrat pe nesimțite în gara. Nu văzusem lașul de foarte multă vreme.

Cu ochii împăienjeniți înaintam printre călători, întâmpinat de aceleași mirosuri pestilențiale, care mă escortaseră la despărțire.

O melodie de flașnetă venită de departe, auzită acum patruzeci de ani, mă copleși de amintiri fermecătoare,

„Aici, conașulș”!

M*am urcat într'o trăsurică mânată de un roșcovan uriaș, care vrând să întoarcă, ma răsturnă pe loc în inima târgului...

Nu ne-am făcut nici un rău. Birjarul, cu nasul întunecat ca un nor de secetă, ridică cu spatele trăsura pe roate și pornirăm din nou la drum, fără schimb de vorbe. Calul hățuit mereu, îndemnat cu coada biciului, urca din greu la deal, lunecând la tot pasul, mergând în zig-zag, ca un om beat. Priveam cu nesaț, la dughenele mici, îmbătrânite, ce se sprijineau neputincioase, cu firme bătătoare la ochi și surâdeam ca la niște cunoștințe vechi, bărbăților ce se proiectau pe Ia unghere, în copii desvoltate de Manenken Pis.

În față otelului, calul se opri dela sine.

— Ai camere?

— Vreți cu două paturi?

— Cu unul.

— Cu unul n'am.

— Spui drept?

— Cu unul pot să vă dau numai la Nr 8. Este un pasager care pleacă. Pofțiți pe aici! Rămâneți și la noapte?

— Așa cred.

— Atunci îi bun, afirmă portarul.

Urcând alături de mine scările murdare, îmi șopti familiar, confidențial, la ureche;

„Am ceva pentru D-voastră”

— Fugi, mă, d'aici.

— încercați, dacă nu v*o place.,,

—z Hai te cară!

— Aghe s'o măritat... Duminică ce trecu o avut nuntă.

— Zău?

— Pi legea me.

M⁺ Dela otel, după o toaletă sumară, am ieșit repede și, cumpărând semințe de floarea soarelui dela o lipovancă grasă, naufragiată la marginea trotuarului, am intrat, mâncând nepăsător semințe ca pe vremuri, să cumpăr țigări dintr'o băcănie. O cucoană, cu palton demodat de astrahan, roșită, sulemenită, purtând pe vârful capului un rest de pălărie, târguia lucruri fine.

~ Pesmeți ai pus?

— Am pus.

- Dă-mi și-o bucată de batog. Undelemn ai?

— Este.

— De Nița?

— Parcă trebuie să fie numai decât de acolo... Noi îl aducem dela Galați.

— Da-i bun?

— Rău nici nu ținem.

— Știu eu că ai lucruri bune, că târgui dela dumneata de atâta vreme... Cred că cunoști pe bărbatu-meu, domnu Buzescu, fost director, var de frate cu primarul... Eu sunt rudă cu prefectul, da de departe: un nepot de-al lui o ținut pe ista... cum îi zice...

— Altceva mai poftiți?

— Zahăr ai pus?

— Am pus.

— Am pus și cafea.

— Atunci spune mata, numai câte parale.

— Trei sute optzeci, toată socoteala.

— Așa. Tare bine. O să treacă bărbatu-meu, când s*o scula, că-i bolnav oleacă.

— Ia nu-mi bate capul!... Ce-mi bați mie capul?

— O sa-ți plătesc...

— Eu am nevoie de parale.

— Lasă, omule, că-ți plătesc.

— Pe datorie nu dau... Gândești că marfa-i de furat.

— Ia vin^tiata să-ți spun ceva.

— Unde mă duci?

— Viu să-ți spun Ia ureche.

Trecură în fundul prăvăliei. După câteva șoapte, din mașonul chel, mâncat de molii, bătrâna strecură ceva lucios în mâna negustorului.

— Și când ai să-l scoți?

— II scot eu. Nu te îngriji mata, că-l am suvenir de când m'am jnăritat.

Am plecat scuișând nervos coji de floarea soarelui. Rătăcind fără scop, căscam gura pe la ferestre, admirând fără rezervă lucruri pe care le lăsasem demult în geamuri: sfeșnice de alamă, chipiuri vechi de comisar, jurnale de modă „London Tailor” înclinate printre plante prăfuite, înmormântate în cutii ruginite, de tinichea. O ștofă fantezie, neagră cu puchiței galbeni, mă ispiti să intru în prăvălia lui „Strul croitor bucureștean” fără gând solid de cumpărare.

— Câte parale costă ștufa din fereastră?

— Poftiți... Puneți mâna să-vedeți ce ștofă.

— Cât costă metru?

— Vă place? Nu-i cu metrul, e bucata... Așa o ștofă nu găsiți nici la Paris. Aveți de jiletcă... Șase sute de lei.

— Cât?

— Ii scump? Vedeți ce fină este... N'o luați?

— E prea fina pentru mine.

— Ce este?... Nu va convine? interveni patronul. Dați cinci sute de lei?

— Nu dau.

— Cu cinci sute nu luați?

— Mulțumesc,

— Dați patru sute, saftea de dimineață,

— Nu, să-ți spun drept, acum cu cât mi-i lasă-o mai efin.,,

— Nici cu patru sute nu iei? Da unde ai să mai găsești așa un chilipir? Lână cu mătasă, strălucește ca briliantul::

— Nu, mulțumesc.

— Dă trei sute. Poftim! S'o porți sănătos. Pierd o sută de lei, așa să am eu bine,

— Să mă gândesc. Trec mai pe seară.

— Știi ce? Vreau să văd cu cine am a face...

Cu două sute cincizeci» iei?

— Nu. Bună ziua!

— Ei domnule! Unde pleci? Stai. Ia vină-'ncoace... Dă două sute... Două sute dai?

— Doua sute dau...

— Inima mi-ai luat. Să mă bată Dumnezeu dacă câștig un ban...

Era tot lașul meu de altădată, trezind ecoul copilăriei mele, despre care vreau să vă vorbesc cu evlavie.

Ca o pasare călătoare, mă întorc către locurile» în veci pierdute, să caut leagănul copilăriei mele» de care m'a despărțit din ce în ce mai mult, cunoștința binelui și a răului, nesigur dacă am suferit mai mult de pe urma răului, ce mi-au făcut sau a binelui pe care mi l-au dorit oamenii.

De câte ori mă întorc cu gândul în Împărăția copilăriei mele, deșir cu sfială șiragul a-nuntirilor, ca turistul fermecat de tainele trecutului, care calcă ușor în templele milenare, îngrijat de vocea, de sgomotul pașilor, rușinat că, trezind ecouri depărtate, turbura liniștea celor ce dorm, în cripte, sau poate a spiritelor ce plutesc în jurul lui. Pe măsură ce mă apropii de casă, mă simt descărcat de ani. Iată-mă în fața porții fără ostrețe, bătuta de vânt, înnegrită de ploi. O mână nevăzută smulge vâlul de pe ochii mei. Le găsesc toate la locul lor. Dar mi se strânge inima, văzând cum s'au micșorat, plecându-se fără împotrivire, ca omul ce merge spre declin: casa, cu care nu mă puteam măsura, pare îngropată; geamurile împăenjenite, zăplazul a putrezii și îmi vine să plâng, zărind cotețul de porumbel, așa cum îl aninasem ca sa-l feresc de pisici, sub strașina gardului, centenar, pustiu, gata să se risipească la cel mai mic suflu, ca un castel de cărți.

Mă uit împrejur și nu-mi vine să cred că ograda noastră să fi fost atât de mică, întrebându-mă nedumerit, căutând spre vecini, să aflu, cine a ciuntit grădina din care alegeam păpușoiu în țintă sau cădeam minunat, cu chiote ce răsculau casa, peste grămezi de ouă pistruite, ascunse de pichere sub tufele de mătrăgună.

Numai socul de lângă via lui popa Greu*

moșneag spătos și ursuz, cu care ne megieșam, mi-a rămas credincios, păstrând acelaș umbrar de flori gălbui, împrăștiind mireasmă domoală liniștitoare, ce-mi amintea prima leturghie. Socul și lăstunii, care amețiți de joacă, săgetau și acum inseratul, tăind arcuri negre în albastrul cerului, cu aceleași țipete vigilente, trezind ecouri, ce le credeam de veci adormite în taina sufletului meu.

O, locuri sfinte! V'am părăsit prea devreme, ingrat, neștiutor ducând cu mine doruri nelămurite, visele ce împleteam cu brațele în cruce, cu ochii la cer, în iarba înflorită.

Mă întorc după atâția ani, cu inima pustie» învins, la socul plin de furnici, de mărgele negre, care-mi pătau hainele de sărbătoare.

Trăind fără grijă, am rămas copil multă vreme, socotind să trec prin viață călare pe cai năsdrașani. Târziu, am băgat de seamă că zilele se fugăresc ca mieii mânați prin iarba verde, cu aceleași tânguiri zadarnice, spre întinericul din care au ieșit.

Acum s'a isprăvit. Am pierdut curiozitatea; care ațâță viața.

Privesc cu ochi slăbiți, simfonia de culori și lumină. Trecând fără habar din iarnă în vară, amăgit de bucurii scurte, am pierdut iluzii prețioase, ca să ajung de unde am plecat.

Obosit de drum, mă întorc cu gândul către locul meu natal, sa mai cuprind odată cu mintea, tot ce mi-a fost drag, când nu gustasem

inca din pomul cunoștinței: casa în care am deschis ochii, ograda cu românită mirositoare, apusul soarelui, care aurea coama dealurilor și mai păstra o sprânceană de lumină, când bunicuța mă trimitea la culcare.

Bunica e cea dintâi icoană din trecutul meu.

O vad slăbită, ridicată pe perne, cu gura strâmbă, cu chipul de ceară. Cum mă deșteptam, dacă mă îmbrăca învrăjbită în odaia abia luminată de zorile sărace, ce luptau să intre prin ferestrele înghețate, lipite cu hârtie pe la închieturi. Apoi mă freca fără pic de milă cu un colț de prosop muiat în apă, exasperată de îndărătnicia scâncetului meu, pentru un obicei, care se vedea bine, îi inspirase și ei numai ură.

Ca într'un film, ce se desfășoară, văd cum femeia grăbită mânioasă ridică prostirea, infoia pernele, bătându-le în palme, da cu mătura udă, peste covorul ros până la urzeală de jocurile noastre, pe când eu așteptam, tremurând de frig, să pună lemne în sobă, să închidă ușa, să aprindă rășina, care umplea odaia cu straturi de fum albăstrui, ce pluteau mirositoare în aer, înălțate în bagdadie.

Dacă se așeza trudită pe scaun lângă sobă, căutând să mă ademenească să stau cuminte, să-i dau răgaz să se odihnească, strângându-mă fără scăpare, cu mâini uriașe, roșite de ger. Luptam zadarnic, când cu picioarele, încercând fără putere să desfac pumnii de fier,

până când izbucnind în urlete disperate, auzeam glasul istovit al bunicăi: „Dă drumul băiatului, proasto!... Ce-ți pui mîntea cu un plod... Șazi „mămucă și te joacă...”, zicea ea, suflând ca niște foaie învechite, ștergându-se de nădușeală, cu un tulpan boțit ce-l ținea ascuns sub pernă.

Potolit ca prin minune, alintându-mă ca un motan, îi sărutam mîna uscată, ce mirosea a oțet. Apoi rămâneam să mă joc în odaie cu un cărucior făcut din cutii rotunde de chibrituri, pîndind boabele de carne mozolite și aruncate de bunica, din dulceața acrișoară, cu carerși răcorea sufletul.

Dar într'o zi am plătit scump această ipocrizie.

— Mă miram eu, de ce ești mătăluță așa de cuminte, zise cîrpindu-mă, țața Eliza... Ieși afară, măgarule!... Soi rău ce ești!... Catinco, ia desbracă-l că amuș îi noapte...

Se făcea noapte, într'adevăr, și mi-era frică. Nu se aprinsese încă lampa. Geamurile, acoperite de flori măiastre, erau sclipitor luminate de văpaia jăratecului tras în gura sobei. Pe măsură ce se trecea focul, mobila din odaie, perdelele, hainele din cui, luau forme îngrozitoare, ce se apropiau strîmbându-se sau se depărtau cu mine, subțiate rînjind fără sgomot. Măța, aruncându-se cu ochii aprinși să prindă șoreelul ce rodea în taină, mă îngropa în pat de groază.

M'ara trezit learcă de apă. Simțeam o foame și nu îndrăseam să mă mișc. încet se făcu ziuă. Un sgomot neobișnuit umplu casa. Ușile se deschideau la perete, se închideau trîntite în grabă, răcind odaia.

Slugile intrau ieșau tăcute, ducând lighene, prostiri, tîrînd balia, purtând cu grijă să nu se oprească, oala cea mare involburată de aburi, în care fierbeau sarmalele în ziua morților.

De câte ori se deschidea ușa, întrezăream chipul bunicuței, care dormea acum întinsă pe masa de toate zilele, în rochie de mătase vișinie, ce se balona în cercuri, între capeluță legată pe sub fâlci cu fionc de catifea neagră și papuci noi pe talpă,

O lumânare strînsă în mîini de ceară ardea liniștit înălțînd la cer o sforicică de fum.

Fără să bag de seamă, casa se umplu de lume. Un om cu cioboate mari trecu smerit, lăsînd în urma lui miros de pește și de mirodennii ce ardeau într'un ciob de strachină, iar din odaia bunicăi se auzeau bolborosind, glasul lui popa Grecu și suspinele țaței Eliza. În dimineața aceia, nu mi-a dat nimeni să mănînc și nu șliu pentru ce, nu îndrăseam să cer nici să m'apropiiu df^surori. care veniseră dela pension și stăteau ofilite, cumiți, cu părul lins, cu șorțuri negre, cu batistele la ochi.

Mai târziu au venit dela școală, Vasilică și Coco, fratele cel mare, care mă cuceri Îndată,

prin felul cum asvârlea căciula de pe cap, fără s'o atingă cu mâna, tocmai pe dulap.

Apoi, o femeie străină, cu negel deasupra buzei, mă înfășcă cu' degetele' îngălbenite de tutun, mă înveli într'un șal sineliu și mă urcă val vârtej în sania ce aștepta la scară. Lângă mine se așezară, pocăite, surorile mele, în coada săniei se prinse Vasilică și lângă vizitiu Coco, care, luând hățurile din mâinile birjarului, pocni din bici, cum nu bănuiam că pocnește biciul.

Caii, smucindu-se, porniră în sunetul vesel de clopoței, răsturnându-ne pe spate. N'aveam astâmpăr. Șalul de lână îmi mânca obrajii. Toate erau noi pentru mine: stradele, aparii peteciți cu donițele atârinate de gât și tarabele chităriilor acoperite cu pâini proaspete ce mă flămânzeau.

Dar plimbarea, pe care aș fi voit-o nesfârșită se termină repede.

Fără să mă lase din brațe, străina s'a dat jos și am intrat, după ce a tras clopotul dela ușă, în casa lui Jnos Nicu, om scund, ursuz, cu mustața tunsă.

În odaie era cald și mirosea a tutun. Desfăcut din șal ca din scutece, femeia m'a dus de mână într'un loc, unde părea că aveam grabnică nevoie și apoi ne-am așezat la masă. Nu țin minte ce-am mâncat, dar era tare bun. După masă m'am jucat cu niște poze, am a* dormit și numai știu nimic. *

Tataia a murit fără să-l cunosc. Mamaia, femeie tânără, cochetă, s'a lăsat pradă plăcerilor ușoare, risipind o zestre, pe atunci considerabilă de cinci mii de galbeni, cu o inconștientă, pe care bărbații o găseau adorabilă. Ieșau în lume, el, înalt, în haine negre, cu guler larg, cravată îngustă, cum îl văd și azi în fotografie, ea, mărunță, plină de gropițe, în rochii de mătase azurie, cu trena lungă, de care se țineau scai, junii de pe atunci.

După cum am auzit vorbindu-se, el o iubea mult, îi împlinea toate gusturile. Ținuse cu arendă vestita moșie Bicazu, din Judelui *Neamț. Avea landou, fecior pe capră, o sumedenie de slugi aduse dela țară, fete în casă, dădace, bucătar, spălătoriță, argați, unii plătiți, alții luați de suflet, care dormeau la un loc, pe cuptor sau pe lângă vatră, iar vara, întinși pe rogojină, afară, cu mâna făcută căpătâi.

Dela o vreme afacerile mergeau prost. Mama cheltuia mult,

Intr'o bună zi, a plecat și nu s'a mai întors. Un an mai târziu, după ce se despărțiseră, a murit tataia dintr'o bubă făcută la picior și de inimă rea, lăsând averea încurcată.

Noi copii Ljpatrii fete și trei băieți, am fost crescuți de o soră a tataiei, tața Eliza, văduvă în putere, apreciată încă de ofițerii de artilerie care-și struneau caii răsucindu-și mustața, când treceau pe la ferestrele noastre.

Țața Eliza, despărțită și ea, avea doi copii:

o fată, Măria, noi îi ziceam Duduia, frumoasă, alintată, și un băiat, Coca, prostuț, poreclit Garabet. Din cauza lor nu se mai măritase. Vina ne-o repeta îndestul, nu era a ei; îi mâncasem tinerețele cu nebuniile noastre. Eu, cel mai mic din casă, nu i le cunoscusem nici odată, O văd și astăzi, Dumnezeu s'o ierte, cu ochii focosi, cu nările largi, cu nărui cănit, ondulftL^u drotul, pieptănat cu cărare, cu sprâncenile încondeiate cu muc de lumânare arsă, stând **Jn** fainata în fundul canapelei, fumând ca un turc țigărOnfipte într'o spelcă îndoită în coada de rândunică.

După moartea tataiei, moș Nicu, episcopul jiostru sfātuindu-se cu surorile, a așezat fetele cele mari în pension, la Humpel, să învețe, spunea el, franțuzește și la piaB, să se poată mărita mai bine; iar pe Coco și pe Vasilică, poreclit „Tartanul” „fiindcă se arăta foarte priceput, la Institutul Academic.

Acasă, am rămas numai eu Jprjică — pentruca eram mic și soră-mea Lepta. mai mare cu un an decât mine.

Ne-am mutat din casele mari ce țineam cu chirie în Iași peste drum de grădina Copoului, în altele mai mici la marginea străzii Sărărie, numită astfel pentrucă pe aci se aprovizionau ciobaniicusare, în trecere cu turmele de oi, călai^ite^e^măgărușul răpanos, Încărcat cu desagi și trist, spre dealul Aroneanului. Din ceardac, priveliștea era frumoasă. Tătărășul se

ridica pe coastă, cu căsuțe albe expuse ca la panoramă. Mai sus printre râpe galbene, pe unde puteau, soldați ruși zdrenjuți, cu bărbi **i&** roșcate de apostoli, făceau exerciții, snopiți în bătai^sau treceau cântând tăgănat, cântece din care nu rețin decât refrenul: **bfiU** hai, hai...

Spre seară, voinicii cu părul inelat, umblând răsleți, arși de soare cu pieptul lat, cu mundir fără nasturi, se opreau la porțile oamenilor, iar femeile, îngrămădindu-se înduioșate le dădeau, căinându-i, câte un dărăb de pâine, hârjonindu-se cu ei.

Casa noastră avea cinci camere. Una, a copiilor, în care dormeam eu cu sora mea Lenta și cu Coca, în crivățale din care ne ieșau picioarele. Pe un pat de scânduri lângă fereastră, cu mindir acoperit cu macat de cit decolorat, dormea dădaca, țarancă desculță, îmbrăcată în fustișoară albă, cu polcă verde, ce-i chinuia sănii.

Cu noi mai dormeau în vacanță și ceilalți frați, într'un crivat mare de fier, la care Coco ne înhăma legați cu sfori și, cocoțat pe capra făcută din pernele de perete, ne silea, șfichiindu-ne, progresiv, cu biciul, să tropăim pe loc, până când izbucneam în plâns, declarând că „nu mai mă joc”. Alături era odaia fetelor, în care dormeau surorile cele mari.

Țața Eliza nu mă prea iubea. In schimb eram alintatul și slăbiciunea maiceijLeonora, cealaltă soră a tataiei. Povestea ei e scurtă.

Urâtica și sfioasă, cea mai mică între 9 copii, a fost dăruita, cum era obiceiul, lui Dumnezeu și așezată Ja Mănăstirea Agafton.

Maica Leonora venea la noi să șadă în fiecare iarnă, până după Paști, aducând pe lângă o valiză cu schimburi, o ladă de scânduri plină cu toate bunătățile: gavanoase cu povidlă, chi^tonaguri înflorite cu miez de nucă, săculețe cu vișine și coarne uscate, mere domnești, dulceturi de trandafiri și de cireșe amare, șerbeturi de draciiă și de nufăr, peltea rubinie, șiraguri de Tmbi înșirați pe sfoară, în fine, chiupuri de unt topit și caș bătut la puțină.

În casă, țața Leonora lucra ciorapi, împletea cozonaci galbeni ce dădeau afară din oală, căuta în cărți și seara învăța să scrie, caligrafii cu atenție, pe placa de piatră, slove mai mari decât era nevoie ștergându-le ca noi copiii, cu scuipat.

Dimineața, bătea mătănii în capod de pică, cu șal în spinare, în fața iconostasului, scos din întuneric, de luminița slabă a candelii ce palpâia galbenă, în vârful mucușorului de iasca, aurind chipul sfinților.

În trecut, toate familiile cum se cade creșteau câte o copilă de șapte-opt ani, luată de suflet, pe care urmau, sub teama de păcat, să o crească, să o mărite și s'o înzestreze „dacă va fi harnică și s'o purta bine”. Îmbrăcată cu vechituri, hrănită cu te miri ce, fețișoara alerga în coace și încolo după cinci parale oțet, după

o cutie de chibrituri, favorizată de noroc când era trimisă dela marginea târgului, să aducă, în zile de sărbătoare sau pe vreme rea o birjă dela centru. O zăreai venind de departe, roșie de bucurie și de ispravă, în picioare, pe scara trăsorei. Cuminte, simțea că nu e de nasul ei să stea pe pernă „că doar nu era cucoană**.” j

Maica Leonora aducea și ea dela mănăstire un SRflelâC*.

c/

Rola era o hantjja melomană, liniștită, mai mare decât vârsta ei, cu ochii verzi, mici, pierduți în grăsimea obrazilor și după părerea tuturor nepomenit de leneșă. Trebuia să-i repeți în fiecare zi să spele scândurile, să frece tacâmurile, să care lemnele, să bată covoarele, să măture curtea ori să rănească zăpada. Rola umbla încet și mânca multă fasole cu mămăligă, cum se gătea pentru oameni în postul mare și venind să dea dulceața musafirilor, carnea nasul tuturor. Gonită cu indignare din ochii lumii, Rola pleca cutremurând obrazii sticlele după dulapuri și cristalele lămpii din bagdadie. Dar așa cum era, țața Leonora o ocrotea fiindcă o crescuse de mică și dacă o bătea peste gură, în zadar de altfel, când o prindea mâncând cu degetele drojdia din fundul ceștilor, tot ea îi da să lingă, când era în toane bune, lingurița, cu care luase șerbete de stneură. La masă avea loc prima ședință de educație a Rolei, cu a cărei creștere se ostenea, din cpnd în când țața Eliza. După cafea adu-

nând cojile de pâine, le punea lângă un rest de mâncare pe farfurie și întinzând-o cu catadicseală se adresa fetei:

„Hai, du-te de mănâncă.-. Sărută mâna, proasto!... Și maicii Leonora.- și duduii Olimpia... Dă pi ici, nu pi colo.. Na, hai, fugi că ești proastă... Nu lua cu stânga, ți-am mai spus. Unde ți-s mințile?». Ia-o dela început...

— Iart-o, soro, se ruga timid maica Leonora.

— Les, dragă... Elle non pas dans la for<L. Căci ca orice moldoveancă de familie, țața Eliza stâlcea franțuzeasca cu îndrăsneală. Nu vreau să zică lumea, mărturisea ea jicnită, c> stat atâta vreme la mine și n'o învățat nimica.

Și scena începea din nou: „Vin'la mine, treci la maica Leonora".

Rola pleca asudată, cu tava plină de ibrice, de pahare, de cești răsturnate, mergând anevoie în ghete vechi, mari încălțate pe piciorul gol. Peste o clipa, un huruit de sticle sparte anunța pe afară catastrofa.

Bătu-te-ar Dumnezeu și maica domnului, strigă țața Eliza, luând martor tavanul» repezindu-se pe urma ei s'o buchisească,, ai să te măriți când mi-oî vedea ceafa...

Pe nesimțite, zilele se scurtau. Pale de vânt ne înfrigurau măturând colbul de pe strada și frunzele moarte. Venea iarna.

Primul foc ne strângea în jurul sobei. Lampa se aprindea de vreme, iar Iumifia ei se

înalta treptat, strălucitoare, ca un răsărit de soare până plesnea sticla.

Proasto!,, am să ți-o pun la socoteală.

Se făceau pregătiri de iernat, aducându-se sub ochii noștri, minunați, lemne cărate cu carul, tăiate cu ferestreul și crăpate, pentru opt lei stânjanul- Zarzavat de tot felul, varză care se pune la înăcrit cu ceremonialul convenit, în butoaie ce ni se păreau uriașe, carul cu drugi de aur pentru îngrășat curcanii, și după ce se strângeau toate ca pentru o cetate amenințată de încercuire, într*o bună dimineața, alergând desculț la fereastrăfl&strigam surprins, scontând plăceri întrevăzute: ninge!..»

Ningea cu fulgi mari, înfloriți, soli de pace, ce se scoborau parcă din bărbi cucernice de patriarhi. Ninsese și continua să ningă, acoperind curtea, hambarul, pomii, mahalaua toată, curățind aerul, înghețând ușor apa din cofă uitată afară» în ceardac lângă ușă.

Venise iarna albă cu omătul neprihănit, tăiat de sborul săniilor cu zurgălăi, cu perdele și canafuri, care ne lăsau cu gurile căscate în urma lor; iarna cu omătul moale, pufos, ce scârția întărindu-se sub picioarele trecătorilor, care se îndreptau liniștiți, în ziua bobotezei, spre oala cu sarmale și mamăliguță de aur.

Stăteam cu Lenta la fereastră și ne împărțeam caii ce treceau pe dinaintea casei: albi ai mei și roșii ai tăi. Joaca nu ținea mult; i,Marfă, mărunțișuri t**... se auzea strigând din

stradă. Mamaia se repezea să bată în geam să-i facă semn și ne strângeam roată în jurul lui Buium, privind cu ochii lacomi la bogățiile nepomenite ce le scotea din sarcina purtată pe umeri, ca din sacul lui Moș Crăciun: cutii cu săpunuri colorate, sticle verzi; mirositoare, pânzeturi cu mărci aurite, macarale din care făceam cărucioare, păpuși golașe de porțelan, spelci, ace, horbote și câte alte minunății. După un ceas de scotocire și tocmeală zadarnică, bietul om, supraveghindu-se bănuitor, împacheta marfa ca pentru veșnicie, ne dăruia câte o cutie goală și liniftit cu pașii de apostol, pleca, apărându-se de câini, să desfacă legătura peste drum, cu aceeași speranță înșelată...

Cine n'a văzut printre alte minuni ce ne aduce iarna, lanterna magică! Cine nu-și amintește cu un sentiment de melancolie, filmele ce se proiectau, în hazul nostru, pe pereții spoiți ca laptele: hoțul care furase găscă friptă de Crăciun, urmărit de familia întreagă înșirată după el, de jandarmul cu mustățile uriașe, cu cisme mari, cu sabia scoasă, de păgubaș, cu sfeșnicul aprins, cu scufă de noapte, ținut de cămașe de nevastă-sa, uscată, ca^eJ^ate[^]Yaci[^]j[^]ab£_și în urma tuturor, o bucătăreasă e-normă, înarmată cu un măturoi nemăsurat, care de regulă se abătea în capul stăpânei, la cel dintâiu prilej de panică.

Cu primii fulgi de zăpadă, țața Eliza ne lega la gât săculețe de canfor, amestecat cu boabe

de piper, să ne ferească de boli, și apărea închisă între ferestre, sticla cu untură de pește, pe care o luam ademeniți de felia de portocală cc ni se servea după ce înghițeam otrava.

Când țațele lipseau, dacă ne spunea povesti cu smei înaripați, înarmați cu paloșe de otel, cu care retezau capetele oamenilor, la rând ca pe niște verze, sau povestea sârboai-cci proaste, care plângea că mâța ar putea să doboare, în capul copilului legănat în covăciță lângă foc. drobul de sare ce se usca pe sobă.

Uneori se făcea clacă de desghiocat păpușoi, la care se adunau mahalagiii. Slugile curătau chicotind între ele, iar noi luam ceai, pregătit cu sfințenie în ceainicul astupat cu dop de hârtie, pus între sobă, oblojit cu șaluri de lână, ca să nu piară căldura și aroma.

Vecinele se strângeau cu lucrul la noi, pentru ca aveam sufragerie mare, așezată lângă poartă. Printre ele veneau mai des, coana E-lencu și coana Mărioara, două surori, care îmbătrâneau alături, îngălbenindu-se ca niște gutui care se usucă încetinel, pe dulap. Una, că-nită, pieptănată frumos, văruiată până în albul ochiloi*, avea voce groasă și degetile pătate de tutun. Cealaltă, paralică, se tara schiloadă până la portiță: șontâc* șontâc... să spioneze, cu priviri fixe, cu gura strâmbă, trecătorii. Căsuța lor, un antrețel ce despărțea două chiliuțe, cernite, curate de nu maf aflau seamăn, era așezată lângă biserica Sfântul Haralamb. In o-

gradă, pe lângă prispă, se prăjau în soare,; straturi de flori mirositoare, azi demodate: bu-;{ suioc, cu care împodobeau icoanele, săpunele,^ gura leului, vanilie și rezeda.

Coana Mărioara nu se măritase. Coana Elencu mai ținea și azi în gazdă, câte un tânăr"j sărac, cu părul mare, care făcea poezii și cântai din chitară. Coana Elencu era și ofițerul stării! civile: știa ca pe răboj, spița neamului maha-J lagiilor, care când s'a născut, cine l-a botezat,] cu cine s'a însurat, câți copii a avut, ce zestre a| luat, când, în fine, și-a dat sufletul în mâinilej lui popa Grecu. Pe lângă asta avea o droaie de căței albi, creți, cu ochii încondeiați, cenușiu,] de lacrimi curse, care mârâiau, latrau, săreau] pe divanuri, de pe scaune, ieșau de sub paturi,] tușeau, se înnecau strănutând într'o larma a-" surzitoare, iar coana Elencu îi dojenea frumos,? fără să se turbure:

— Fii cuminte, Bombonel... Așa faci? să știi| că mă supăr... Fetița du-te mămucă la copii}| tăi;.. Azorică stai frumos...

Coana Elencu era neprețuită. Făcea dulceafăj minunată, dădea cu cărțile, după ce le menes oftând tărișor, murmurând misterios, bătândj de buze cartea trasă de cocoane cu mâi stânga, cunoștea fel de fel de leacuri și des cântece. Ea ne freca de gâlci, suflând împrăș, tiat, pentru „duca-se pe pustii", descânta fetei lor bune de măritat, când erau deocheate, a lecuit, trebuie să spun, pe Rola, care ei

gjabă de mijloc, învățând-o să sară peste foc de gunoaie, după ce o bătea la spate cu mătura aprinsă și să se ducă, când s'o lumina, la biserică, până nu intră nimeni, să se închine, să bată trei rânduri de câte trei mătâni în fața altarului, la Maica Precesta, la Domnul Cristos, la Sfântul Niculai și trei rânduri de câte nouă mătâni, în mijlocul bisericii, pentru cei patruzeci de mucenici, strigând cu glas tare: Buna dimineața, eu fac în pat...

Prinsesem vorbele coanei Elencu și sculat de dimineață, după o noapte în care n'am visat decât raiul și îngerii, m'am luat tiptil după Rola împreună cu Gheorghită băiatul bucătarului. Curios să vedem ce are sa se întâmple, ne-airi ascuns, mergând în vârful degetelor, după cristelnița de aramă, în care se botezau copiii. Rola se închină cu evlavie, făcând cruci întregi, dela frunte până la buric, se plecă bătând mătâni cu fruntea umilită și strigă cu vocea stinsă, plină de emoție și de nădejdie:

„Bună dimineața, eu fac în pat"...

— Nu ți-e rușine, am strigat eu de după cristelniță.

Dar mustrat de figura severă, încrucișată a unui sfânt, care mă privea în față, am fugit într'un suflet, chinuit de remușcare, urmărit de Rola și de un huruit asurzitor.

Răsturnasem cristelnița.

Acasă, am mâncat pentru Întâia oară dela maica Leonora o bătaie bună.

Nu m'a durut prea tare, dar mi-a fost ciudă că m*a ținut cu capul între picioare, Rola.

N'o pot uita. Cum sc lumina de ziuă, apărea tușind din baierile inimei cu pulpele goale, cu tulpanul pe ochi, cu bralul încărcat de lemne, scoase la iveală ca un sfert de lună de văpaia J jăratecului din cățuie. Descărca lemnele mărindu-le, fără habar de sgomot, așeza cărbunii pe un boț de hârtie luminând de odată casa și i adormea lângă focul stins. Când ne trezeam, îi săream în spinare și ea continua să doarmă, doborându-ne pe rând, în râsete ce nu se poteleau, fără intervenția miraculoasă a Sfântului Nicolae din cui, mânuit orbește de tața Elizamamaia, cum îi spuneam eu, care apărea rasbunătoare în pragul ușii cu părul în papiote, în capotei subțire sau în fustă de flanelă, după sezon.

Trecuse vreme de când era la maica Leonora. Rola se făcuse mare, avea un păr negru, bogat ca o coadă de cal și o putere de bivol.

Ridica singură pianul, când se ceruia în salon ca să potrivească covorul și ca singură venea de hac Iui Ion bucătarul, care era fioros când se îmbăta și răcnea învârtind toporul deasupra capului: Haron, bulion de cuion, învățat dela cine știe cc hoer franțuzit și care, abia azi îmi dau seama, însemna probabil veștîta sfidare a francezului: Allons bougres de] „C.^^adică pe românește? înlături, păcătoșilor.

De câteva zile venise la Iași o trupă de ac^to«L despre care se dusesse vestea. j'aja! VXiza apăru la masă în capod, coafată cu artă de un neamț miop și chel, căruia noi îi înfundam galoșii cu hârtie.

— Sunt gata, numai să-mi pun rochia.. Hai și tu zise ea, în glumă» maicii Leonore.

— Doamne, tață, cum ai crede una ca asta!

— Ei, ce-ar fi dac'ai veni și tu?.

— Vai, fugi, nici nu pomeni*

— Hai, zău...

— Doamne ferește, se miră închinându-se maica Leonora, de teamă să nu cadă în ispita.

Un tropăit de om ce se scutură de zăpadă, o tuse cunoscută, ne vesti» pe moșul Nicu, epi(ropul nostru, sgârcît nevoie mare, căruia îi plăcea grozav să-și necăjească surorile» socotindu-le fără minte.

Intrând, lepăda galoșii la ușă, așezându-i cu îngrijire unu! lângă altul» pături tacticos șuba și răsucind o țigare de tutun amestecat cu foi de nuc, pentru aromă, întreabă ca de obîceiu, trimițând pe nas două coloane groase de fum cenușiu, ce se învolburau în aer.

— Ei, ce mai tiirfl-viirn»J^m-hflh'ttf'ir**

— Ce să fie, bădie, nu vra Leonora sa meargă la teatru și pace.

— I-auzi bădiță, spune și mata dacă are vre'o noima.

— Ai mai fost tu la comedie?... întreabă moș Nicu»prinzând semnul tații Eliza.

— N*am fost bădiță, nici n'am voie... Unde s'a mai auzit o treabă ca asta?... Nu iartă canoanele... "

— Eli du-te și tu odată, să-ți faci idee de teatru.

— Vai, bădiță, tocmai mata... Vrai să mă caracterisească?

— Cine o să știe, proasto!

— Apoi că curată vorbă, are dreptate bădiță, insinua, prefăcută» țața Eliza.

— Du-te, maică, du-te» începurăm noi,

— Doamne ferește și apără, protestă râzând fără voie, maica Leonora. Oare cum mi-o șade mie cu comanac în cap la teatru?

— Iți dau pălăria mea de catife.

— Și rochie de unde?

— Ți-o dau pe cea neagră.

— - Du-te, du-te mă rog ție maică du-te... ți-pam noi copiii dela masă.

IrraL. Da mântuiți odată... Dați-mi bună pace,-. Ce, eu am bani de dat la teatru.

Ca niciodată, prins în horă, nu știu prin ce minune, moșu Nicu ieșindu-și din fire, scapă din gură: „Na-ți un galben, să-ți plătești locul și să-ți iei și cofeturi".

— Ei, de, oameni buni., vă place?

Și învinsă, bănuesc acum, de dorul ascuns de a cunoaște ceva din lume, rosti ca un condamnat la moarte.

— Bine, bădiță, mata să-mi porți păcatul... Apoi ridicându-se rușinată dela masă, trecu

in odaia de alături unde, căzând în genuchi, se rugă la icoane.

Peste puțin» un chiot de veselie salută apariția maicii Leonora» care, se ivi, sfioasă, în pragul sufrageriei» pierdută într'o rochie balonată, cu pene de ambasador la păi arie.. într'un avânt nestăvilit, o prinserăm, în mijlocul nostru și sărind ca dracii, ne învârteam în jurul ei, răcnind cât ne lua gura:

Măicuță cu pălărie

Dela noi din Sărârie.

Dar câteva palme împărțite de țața Eliza, ne împrăștie că pe niște pui de potârniche, pe unii cu lacrimile în ochi, pe alții chjcotând de răs, pe fiecare cu partea liii-

— Haide, soro, că ne așteaptă birjarul...

— Nu-mi gălesc manșonul;

— Cată-1 în garderob.

— Nu-L

— Vezi, poate o fi în scrin.

— Nu-i, l-âm căutat pist'tăt locul...

— Dacă-s proastă, să te iau cu mine, așa-mi trebuie... Gi hai soro odatăi. Ce ți-i bun dac'om ajunge după ce s'a începe.

Plecară. Sania scârțâi, întorcându-se în loc pe zăpadă, și port p&rcă și azi în urechi, sur*netul din ce în ce mai slab: ching, ching, ching, chingL, al zurgălăilor.

Iarna mă culcam cu maica Leonora. Când se întoarseră dela teatru» după ce se desbră-

cară, au căutat manșonul toată noaptea.

— Ești sigură, soro, c'ai venit cu el?...

— Arăcan di mine țăță, doar nu-s nebună...

Ea l-o luat și pace...

— Oare?...

— Doamne, soro, proastă mai ești! Cum iei tu cu atâta ușurință credința omului.

— Da bine, țăță, eu am crescut-o... Ii leneșă, îi flămângeoasL ce-i dreptul, dar ar fi păcat să spun, nu mi-o lipsit niciodată nimic.

— E> s'o chemăm.

— Lasă pe mâine, țăță... Să ne culcăm, nu poate nici băiatul ista sa doarmă.

— Mie nu mi-i somn țăță.

— Apoi știm noi că mătămță, n'ai astâm-
^păr...

— Țața Eliza trase odată, de nenumărate ori, la infinit, canaful dela clopotul ce spânzura deasupra patului său și Rola apăru, în fine, somnoroasă, fără ochi.

—-tînde-i manșonul?... Să spui unde-i manșonul că te ia dracul, o întreabă, cârpind-o fără răgaz, țăța Eliza.

— Care manșău?

— Unde-ai ascuns manșonul, tâlhăfițo?

— Ce manșău?

— Manșonul... Manșonul de astrahan... te faci că nu știi, răbufni mamaia, târnâind-o de păr prin odaie.

Eu încremenisem în pat cu genunchii la gură, revoltat și laș.

— Elizo, las-o, țăță.

— Nu... Să scoată manșonul că-i scot ochii.

Rola recurge în asemenea împrejurări la arma neputincoșilor. Se lasă moale și de astădată se făcu ghem. Loviturile date, când cu pantoful, când cu pumnii descărnați ai țății Elizii ricoșau ca dintr'o pernă de cauciuc.

— Cătați-1 în gafiHnp,

— Nu-i.

— In sicriu.

— Nu-i, reteza scurt la fiecare dată țăța Eliza, calare pe ea, întărind cu pumnul fiecare negațiune.

— Ia lasă-mă, daducă, vrei să mă omori? Araca'n de mine, oameni buni!... Da cine o mai pomenit O treabă ca aiasta?.

Și scuturându-se|e_tigru, ieși pe ușă, masivă, liniștită, ca un elefant, fără să fie atinsă de ceaslovul cu care țăța Eliza albă ca varul, aruncase după dânsa, împrăștiind foile sfinte în toată casa.

— Elizo I gemu maica Leonora Îngrozită.

— Bate cineva la geam, anunțai eu cu spaima.

—Încremenirăm toți trăgând cu urechea.

— Cine-i?... întreabă cu sfială maică Leonora.

— Eu, săru'mâna.

— Care eu?

— Eu, Vasile... sergentul Vasile din pont.

— Tu ești Vasile?

— **B**» ducă... cin'să fie» «a nu mă mișc din poarta malale.

— Bravo ție, Vasile... Da Ia ce ai bătut în geam?

— Cam ies scânteii multe...; Mă tem că **JB'O** aprins hogniacul.

— Vai de mineL.

Și într'o clipă, toată casa fu fn picioare, ușile Ia perete, țatele zăpăcite, fetele îngrânjădite într'un colț, speriate, despletite frumușele și noi băieții cu durligele goale, mcăllați.fâi^i cio-rapi, ne uitam afară pe casa **si'**, vedem dacă s'la aprins, cum arde și mai ales dacă s'aud pompieri.

Numai Rola învrednicită ca prin tîinune, trecu prin, anțret într'o c|iriașă. petecită, ^cu ;*i două cofe pline, cu fot alaiul după dânsa și ur- ;j când scara ce duțea la pod, pierdu cumpătul, se clătină ca un turn și căzu fîtrâ\ perde&» ceeace mâ făcu s& exclam triumfâkftv în mij- , locul paniceii generale.

— Uite mașonul tații LeonoraU.

— Ptiu!... făcu biata maică, feriridu-nii capul, în timp ce țata Eliza râdea cu spasaturi.

— O, ho, ho, hoJ..«- A, ba, ha, ha !:-" I, hi, hi,

Când ne-am retras, nu știu pentru ce eram rușinat ca un hoț păcălit.

Nici nu s'aprinsese nimic, Erau minciuni de-a lui Vasile.-Se apropia Anul nou, primul

pe care mi-l amintesc **dib lumea în** care am deschis ochii.

Ninsese mult. Pomii îmbrăcați de iarnă în-cremerușerămgronațiin.zăpada pânala brâu. Colo, departe în zare, albul nesfârșit **al** câmpului" se îmbina cu plumburiul cerului. Pe un **par din** gard, o cioară, cu capul între umeri, pândea interesata **ușa** bucătăriei. Prin curți, pe la v\$cnj, prcbț, casele- tupilate, '-Împrăștiate pe cdastele Tățarașului; gospodine îmbrobodite cu șaluri, intrau și ieșau harnice, rrârifirid ușile în urma lor, cu pocnet de pușcă, **ee** părea tras dela ureche. Porciy tâijguindu-se asurzitor, se despărțeau* de: **bWatăț|ledin** stradă, zvârcolihdu^șe, roșind zăpada, horcăind sinistru în mijlocul copiilor îngroziți, strânși parcă să le prindă sufletul, **in timp** ce gospodarul ștergea liniștit cuțitul; cismeii.

La noi se făcuse mai de mult cârnați cu usturoiu, cu mirodenii,? cjdșcă, **clușcoman** cu slăumă, cu pasat și **șiraij.de**.

Ileana, nevasta Eucătariîiui, venită **din** târg-cu mâinile învinețite **de** ger, și le' încălzea, **fără** să simtă flăcările ce lunecau printre degetele,negre. r . ; ? ; ; \ .

Tăta Eliza se scoboră la bucătărie, mergând fricoasa. ðe pârta lustruita **de** lunecușurile noastre. Ion rânduia carnea, **pe** categorii, tăind **cu** loviturTsigure **de** safâr, date repetat, **de sus**, cu putere, in acelaș loc,' ttesfaeând coaste și mușchi, împărțind carnea și păsările*, pentru

zilele Crăciunului, după indica[iunile (a)tei E-liza, așezată în fața lui, cu tocătorul între ei:

— Taie di ici și pune la mâncarea de caise... Mai taie de colo și pune la pârjoale... Vezi să fie tocătura moale..! Osul lasa-I pentru borșul oamenilor...

Venea Crăciunul, Crăciunul îmbelșugat și vesel: lada cu păpuși, capra și irozii, care umpleau casa și ne Înfricoșau plăcut, cu măști bolocănoase, cu cojoace întoarse pe dos, cu zângănit de săbii ruginite.

— Duducă!... spunea dădaca, aducând vestea, minunându'-se cu ochii strălucitori. O venit cu capra,... întreabă, dacă primiți.

— Primește-i, mamaie, primește-i...

— Or fi niște bețivi...

— Nu-s nica... E Costachi, vizitiul dela Domnul doftor, băiatul ciubotarului și chiorul, care taie lemne, cântă din armonică.

— Hai, zi-le sa intre, dar să se scuture bine, să nu umple casa de omăt, că-i dau afară.

,— încă două, trei zile și ne pomeneam cu urătorii la fereastra.

Vu-u-vu, vu-u-vu!

Aho, aho, copil și frați-

Stați puțin și nu minați

— Ia vezi, Marghioală, cine o venit...

— Fanaragiii, dducă.

— Câți sunt?

— **Mă tem oi patru.**

— Na!—Dă-le **doi** franci.

Pe furiș, plecam cu Gheorghită, să urăm prin vecini, sunând clopoțelul pe la ferestrele oamenilor, sărind de bucurie ca și cum **n'aș** mai fi văzut, când primeam covrigi, nuci și mere.

Numai popa Greco, care ne cunoștea pe toți, ieșea să ne gonească cu toiagul: „Las'că **p** te spun eu mă-tii !...** X/w L

Dar eram departe tocmai la Buimm evreii- cu barbă sură și chjUiuțilru'e' flaUl'ea, Iutâmpi-nați de copiii lui, fete și băieții care băteau **din** palmă, ne strigau pe nume și după ce ne împărțiau turtă dulce și acadele, porniau cu noi Ingroșând ceata.

Cu toată sgârceuia lui, de anul nou, moș Nicu ne umplea de daruri. Cai de lemn, păpuși, care închideau ochii, săbii și puști, darabane cu care spârgeam urechile și mingi cu care spârgeam geamurile. Pe lângă astea, zaharicale și bomboane de tot felul-cofeturi, cum le numea el, apoi smochine, stafide și noliot, pe care le împărțeam cu dădaca.

— Când ieșam în ceardac era minune. Zăpada scânteia, cerul era plin de stele, **In** zare licăreau felinarele, iar pocnetele de harapnice, mugetele de buhau se încrucișau în aer cu sunete de zurgălăi: cling, cling, cling!

Nu ne-am dus la culcare. Cu ochi zgâiți pe fereastră așteptam să se deschidă **cerul.până'** când, **dădaca, zorită** să petreacă la **bucătărie,**

in lumea ei, apărea la geam spoită cujmnj--gene, cu cornițe de morcovi înfipt în păr, ținând în dinți, naiba știe ciun, un cărbune aprins pe care-l însuflețea respirând, iar noi îngroziți ne ascundeam sub' plapomă, jurând că a venit dracul la fereastră.

De Sf. Vasile, la masa de seară* așteptam musafirii: pe popa Grecia pe un judecător cu nasul mare, înădit în casa fără fățarnicie, cu considerație, cu vorbe dulci, eti bucăți alese, pregătinduJ în vraja nebănuită a căminului, să ceară, nu se mai îiidoia nimeni, mâna celei mai mari surori. ^

De când se vorbea în casjde nunta Olimpiei, țăța Eliza se învătea în jurul ei cu spor de dragoste. Toată vara o purtase pe la grădina, pe la cofetărie, unde cântau lăutarii și păr^L_ ^uiau_cavalerii lașului în floare. Din oraș se "tBtorceau cu trăsura, de pe pernele căreia, țăța Eliza schimba cu vecinele priviri pline de înțelesuri. •.

Într'un consiliu de familie, moș Nicu, epitropul nostru, a hotărât cu, toata sgârcenia lui, dată fiind însemnătatea evenimentului, s'o - duca la bal, sar-i facă, spunea el, o rochie mai îiihguță, mai Mrgufa, să semene a fată mare» să-iVătnână și după ce s*o mărita.

La braț cu țăța Eliza, Olimpia se plimba prin Găsăi vorbeau^ surâdeau grațios, în dreapta, în stânga^ exercitându-se*să închidă și să-deschidă evantaiul mare cât o coadă de

păun, să arunce cu piciorul, când se răsuceau* ~ trena dela rochiile decoltate în formă de inimioară.

Olimpia nu, era frumoasă. Era însă inteligentă, avea privire dreapta/ suflet de aur, învăța în mo^l^exceptional, citea cu pasiune, visa mult și nu știa sa gătească de loc.

Sqceptindu-se răspunzătoare de această lacună, în educația ei, țăța Eliza o luă decâtva timp pe lângă ea, să vadă cumse pregătesc jmâncările, cum se fac dulcețurile și cozonacii*

Cn fața aprinsă, Olimpia învătea în ziua de anul noupe colțul plitei, un amestec delapte, ouă, ciocolată, și clei de pește, drămuite cu chiverniseală. Se gândea, friptă de îndoială, când trebuie să toarne laptele peste rășujiu dacă a pus zahăr destul și cât i-ar pJăcea „lui*⁶ de dulce.

N'am putut rezista ispitei. Ara băgat, p*; furis, o lingură de lemn în crema ce undea liniștit pe marginea plitei și am gustat-cu Vă mărturisesc era prea dulce, așa cum. desigur nu iar fi,plăcut nici judecătorului cii.nasul **mare;; -v'':- ' \. - • - . ;**

Dela, un^tunp, lingura se învătea mai greu ni-crema cp împrăștia miros de vanilie,

v— Ia vezi, țăța, edfestul?

— Nu știu. ; c i "

•,;r*~Uitfet.e, tātuță. u

— îtfu m'aipestec.

— Eu o iau.

— Treaba ta, ia-o... Deajuns, ia-o rapide... Unde-i calupul? Dă, Ioane, calupul...

Cu precauțiune infinită, ridicând cratița cu pământufuri de cârpe negre, Olimpia, purtând grijă să n'o scape din mâini, bucătarul ținând calupul, turnară amestecul ce curgea argintat ca o lavă de plumb topit. Apoi, înșirându-ne am ieșit pe ușă, Olimpia Înainte, eu în urma Jui Ion și am îngropat vasul prețios Sn troianul imaculat Bătătorind zăpada 'n jurul lui l-am lăsat în paza gerului ce se lăsase odată cu amiaza.

Olimpia nu mai avea astâmpăr. Pe nimica, pe ceas se ducea s'o vadă, pipăind crema cu gingășia fluturelui ce s'așează pe floare.

În sfârșit dete Dumnezeu și se prinse crema. Vestea am adus-o eu. Acum nu mai era nici un pericol. Putea să ridice calupul. Am pornit ca la victorie, prin zăpadă, alături de Olimpia, cu Calicul înaintea noastră, dulău de curte cu coada covrig, care apropiindu-se bănuitor, mirosi crema și Intorcandu-se cu dispreț, ridică piciorul și înainte ca Olimpia, cuprinsă de panică, să strige cu vocea denaturată, pe moldovenește: **Ți, bă!**** nu mai era nimic de făcut

Plângând amândoi, eu de răs, ea de desnădejde, am pornit spre bucătărie, sa ducem vestea tații Eliza.

— Mă miram să faci și tu o treabă... Păcat de lapte.

— **Și de ciocolată, adăogai eu.**

— **I*as'c'o** mănâncă slugile... Curăți-ți-o bi-nișor pe de lături și mâncați-o voi... auzi, Ileana?...

— Săru'mâna, dducă... Norocu nostru.

— Dar **să** un cumva **să** aud că ai răsturnat-o în farfurie, că te omor....

— **Âraca'n** di mini, dducă.... Gândești mata că-s proastă.

Căci pe atunci, slugile, nu erau mofturoase, iar stăpânii nu-și închipuiau că pot fi altfel. Prostimea se hrănea de Paști și la Crăciun. în-colo, dimineața mâncau ce rămânea din ajun și seara ce da Dumnezeu. Fata din casă avea opt lei pe lună ^i când se obrășnicea, mamaia mă trimetea cu un bilețel la comisie, de unde mă întorceam sărind într'un picior, însoțit de un ipistat cârn, cu chipiul la o parte. Peste puțin, strâns de durere, auziam loviturile de cravașcă împletită din vână de bon arsă, ce se lipeau șuerând pe trupul golaș afdădăcii, în fața mamaiei, în an.treul.de. gala, cu ușile închise, până când se îndura s'o ierte.

— Destul... mersi... nu mai da mata.

Vinovata se ducea la treabă cu buzele tivite, cu privirea întunecată, fără pic de lacrimi, repezindu-mă din calea ei ca pe un criminal, sărutându-mă, **gata să râdă**, când mă vedea **că** plâng.

Angajarea slugilor prezenta pentru mine un intern deosebit

Telelița, evreică grâăjk ea bariș legat sub barba și papuci pe talpa/venea, legănându-se ca o rață leșască și cădea pe scaun.

— Nu mai pot de fchicioare,, am așa o romantism;.. Dacă n'am parale să mă duc undeva, la Bălătești, ori la Oglinzi,..

Am auzit că și acolo îi bun... Duduca doarme?...

Nu doarme, îi răspundeam eu roșind, cata-dicsind și iau bucățica de turtă dulce, cu care mă obișnuise evreica.

- Du-ti di spune că o venit Maica... Spune că i-um adus o fata...

La poartă aștepta; în adevăr, o femeie, o țurăncă tânără, ofilită cu o legăturică petrecută sub braț, care cuprindea t'oață zestrea ei., .

— Ai venit?,, Bine că ți-ai adus aminte... De când ți-am spus să-mi aduci femeie...

— Iacă," am adus... Ți-ăra găsit o fată bună... O slujit și la Ghiculeasa și la Șturzoaia și la madam Suțu...

— De buna ce-o fost,, și schimbat se vede atâția stăpâni!.,

Madam- Maica se trudi să se ridice de pe ^ ceva ma-maii, care o ascultă vădit interesată, pândindu-mă cu coada ochiului. *

-i- J_ \.;șvdupă-' ee -făcut un copil, reluă Maica, confirmând secretul cu! voce fereii-'fco datMrum^șiăTOUJiici.nu vrea "să știe... Noroc că n'o trăit mult... Sunt numai două!, zile/de

când o ieșit din spital... Cum i-o născut, o murit,,r Poate să fieși mână.

— Cum o cheamă?

— Aglae»!.. Da poți să-i zici cum vrei...

— ta cheam'o...

— Aglael... strigai eu, sărind scările câte «.trei... Vin mata că te cheamă mamaia...

Am intrat ținându-ne de mână, atras de suferința strânsă în ochii ei.

' — Apropie-te... Sărută-mi mana, ce stai ca o proastă... cuni te cheamă?

Aglaia. • v:.. •' • " ;:'.': AiJriai slujit undeva? '\ ;

— "Am slujit, dar n'am stat mult. ",

•' De ce ai plecat?-

; — Dacă ^o fost rău și nu puteam face treabă... "- \-

V" —șșu. =; ^ • —

— De măturat știi să mături?

:! „ știi să,mătur. Parcă acasă nu măturanv.

— Să freci tacâmurile știi?

— Știu să frec și tacâmurile. •

Să speli pi jos?... ' '-j. .

Fala n^ mai vorbea. Părea împietrită. Două lacrimi mari strălucirălxhpxi. Pripse o clipă în gene, se pierdură rostogolindu-se Sfrin bluza! pătată de unsoare, în dreptul sânilor.

' **Ce** te bocești?!.; trebuia să-ți păzești capul... cât ceri pe lună?

-- Doisprezece franci. ~ :

— Cât?... Acuș te plesnesc... Doisprezece franci, sa stai toată ziua la poartă, cu ochii după i[^]drable]!.,. săraca de tine... Ce mi-ai adus stârpitura asta?... Ți-am spus să-mi aduci femeie cum se cade... Auziți, oameni buni, doisprezece franci...

— Parcă o luat... o cerut, n'o luat... are să meargă și pentru mai puțin... Opt franci nu-ți ajunge?

— Eu știu...

— Iacă nouă franci, șă **nu** fie vorba... Unde ai să mai găsești așa un chilipir? Ai mâncare, ai unde să șezi, noaptea te odihnești:

...Stai o lună și dacă nu **ți-o** place... Cu 'deasilă nu te ține nimeni.

— Las*o, madamă, dacă nu vrea...

— Ei» ce zici, rămâi?.- Ieși afară și țe mai gândește ori spune ducă-i vorbă bună.

— Rămân... Numai să-mi dai mata șase franci* să-mi scot așternutul, că am rămas datoare la o femeie.

— Parale?... Vrai parale?... Abia te-am văzut in ochi și vrai parale?... Lipsești să nu te văd...

— Ce faci?... Iacă o fugit.

— Ducă-se!... Nu vezi ce gânduri are... Eu, Madam Maică, ți-am spus și dăunăzi... Vreau femeie curățică,[^]tadîrăcă|k[^] nu prea tânără, nici bătrână, cu **roștuTei**, săracă toată treaba în casă, să lucreze, să steie cu copiii, să știe să deschidă **ușa**...

— Am tocmai așa o fimee, cum îți trebuie dumitale, da cere mult...

— Cât?

— Vre cincisprezece franci...

— Ad'o s'e-vedem.

— Chiar am s'o aduc. Poate iau și etnr carboavă... Să mă bată Dumnezeu, dacă n'am rupt o pereche de ciuboțele...

A adus-o, dar mai bine n'o aducea.

Intr'o zi, cam pe la toaca de seara, Maica s'a prezentat cu acelaș ceremonial, cu aceiaș fă-râmiță de turtă dulce.

— Du-te și spune la mamaia c'o venit Maica... Iaca și duduca...

— Sărut mâna.

— Ai adus-o?

— Vrai s*o vezi?

— Zi-i să intre.

— Ei, madam Profira?... strigă Maica scoțând capul pe fereastră. Ia vino*noaee.

Pe ușa deschisă intră o femeie cu urechile trase de cercei împlețiți, cu broșa smălțuită la gât, cu pălărioara înflorită ținând cu o mână coada rochiei și cu cealaltă o umbreluță **învoalala4**. Se opri la o distanță convenabilă și închinându-se oarecum desamăgită, zise_ cu buzele tivite, rezervată:

— Bonjour!...

Țața Eliza o privia aiurită. Cu gura strâmbată de mânie reținută, reuși, nu știu prin ce

* minune, Vo" întrebe cu-vocea înneacă tremurând din cap.

— Ce poțtești D-ta?

— Mi-a zis 'neaei, zise femeea arătând spre Maica, cu vârful umbreluței, că aveți nevoie de o fandișan...

~ bumf- Ce?., 6 întreabă țata Eliza, a-
propiîndu-se albă la față» prefăcându-se că n'a înțeles bine.

— Poate aveți nevoie de o fandi..,

— Ptiul.» bața-te Dumnezeu, izbucni mamaia, scuiplând-o între ochi... și repeziridu-se profund jignită de îndrăsneală, îi smulse capiiița și călcând-o în picioare, repeta 'înversunată:

— Slugă cu pălărie.,. Slugă cu pălărie...

Femeia scapă pe poartă cu coada Înflăcărata după ea. Când m'am întors aoasă. în antreu, în fața a două cești cu cafea neagră, mamaia 'escălea joe IVtalea, trăgând îpiștit din țigară».

Ți-am spus și deunăzi... Mie îmi trebuie o femeie fără gărgăuni, curățică, îmbrăcați ca...

Varajna scylam de noapte. Prin fereastra deschisă vedeam cuih se pierde luna, albindu-se dispărând ea o pată de cearcL Stelele licărind aprinsa se închideau una câte una. Pe nesimțite, vârfl pl ppmîlor, răsărea din întuneric- Un ciripit timid, îngânat abia din gușă, pornit din cuiburile de noroi grupate sub stra-

șină, ca bordeele unui cătun sărac, îmi fura inima, lăsându-mă neclintit, fără glas, lipsit de gânduri.

Odată cu soarele ograda se umplea de zgomot. Găinile ieșeau la iveală, cocoșul cânta zurbagiu și stoluri de vrăbii guralive se pierdeau în cătina înflorită de pe gardul vecinilor.

Inceț, tiptil, mă duceam la bucătărie sa scol din oghialul desfătat pe Ghgorghitij, băiatul Ileanei, țigănuș de seama mea cu ochii mari, cu păr de aur» tovarăș credincios de jocuri, cu care împărțeam bunătățile ascunse dela masă și palmele țatei Eliza ce ne cădeau pe cap din belșug.

În curând, nu ne mai ajungea curtea, pe care o cutreeram gonind caii împărătești cu bici împletit în patru.

Când soarele era de trei suliți, apărea mamaia, proaspăt sprâncenată, oprindu-se pe scară în fustă crocmită sa curețe oleandrii de florile uscate. Dela bucătărie, se auzeau tacturi meșteșugite din cuțit și satâr, mânuite de Ion bucătarul, care toca pârjoalepe fund de stejar.

Pe dinaintea casei, gata de școală Jl^ntuca pieptănată frumos, se plimba silitoare, învățând pe de rost ridicând și scoborând glasul în cadență, poezia de examen:

Plânge și suspinS tânăra Domnița
Rumenă, suavă ca o garofiță^

Uneori, o așteptam să iasă dela școală și împreună* venind spre casă, furam câte-o oala

cu flori de pe la ferestrele deschise și fugind înspăimântați, de zgomotul pașilor noștri, pe trotuar, o dădeam peșcheș tații Eliza, care ne săruta dojenindu-ne: „De asta mai am... Dacă vă vede cineva”.

În tovărășia lui Gheorghită înălțăm smeurașe cu care alergam până în mijlocul târgului sau așezați cumiți la umbra socului, suflam baloane în câăbuc de săpun luat din balie... Cine nu-și amintește de timpul senin al copilăriei sale, văzând globurile străvezii, ce cresc, se umflă, tremură ușor în vârful paiului, închizând în ele toate culorile curcubeului și plesnesc deodată, se fac puzderie, ca iluziile în care punem atâtea speranțe

Cât era ziua de mare târâm după noi cutii pline de nisip, alergam prin ploaie să trimitem corăbioare în pârâiașele dela marginea trotoarelor sau rămâneam; cu fața în sus în iarbă, urmărind jocul rândunelelor sau lupta norilor cu chipuri de smei, ce se rostogoleau fantastic în împărăția cerului. Și deodată năvăleam spre poartă, cri ochii strălucitori de poftă. De departe se auzea strigătul atât de cunoscut: Mure de dulceață, mure!... Mure, cucoana”.

Ne întoarcem escortând triumfători o țigancă arsă de soare, cu sânii sbârciți, cu luleaua stinsă, care descărcând trei rânduri de desagi, se așeza trudită cerând cu ochii întunecați, misterioasă ca o vrăjitoare:

— Dă și babei o leacă de apă...

— Cura dai murele?

— Trei pitaci cofăelu.» Ori niscai vechituri să îmbrac copiii. O fustișoara, o cămășuță, o pereche de pantalonași.

— Ce-mi dai pe rochia asta?

— O cofiță să-ți dea baba.

— Numai una ?

— Și-ți dă baba cu ghiocul...,

— Dă-mi întâiu.

— Pune gologanul să descânte baba, că ești născută la zi mare.

...Parte si, noroc ai, amu s'o pornit cu ură împotriva dumatiale o femee subțirică, înaltă, sprâncenată... Așa e?». Scoate gologanu...

— Spune tot

— Tot spune baba«. Adă gologanu...

— Nu spune întâiu,

— Să nu mă minți, mâncate-aș... Da dtipă ce mănânci, îți vine așa o greutate, o amețeala, o picoteală, ^) miroțeala. ^Așa e, fă, cocoană?... Spune, nu-ți îiie rușine... Că eu văd un bărbat spătos, flocos, în partea dumatiale, așa e?.*

Țiganca pleacă lătrată de câini de care se apără liniștită, cu un arac noduros, purtat pe la spate, ca o coadă de cal, iar noi, adunați în jurul tații Eliza, după ce-și căutase norocul, înarmați cu spelce desdoite, alegeam boabe negre, întregi, lucioase ce sângerău ca niște ochi de drac, bune pentru dulceață, întrebând îatr'una;

„Asta-i bună» mamaie?⁴⁴

Și când întorcea capul, o băgăm în gură.

Fără să știu de când, venea din an în Paști, să se odihnească două, trei zile la noi, un moșneag cu barba încâlcită, cu plete argintate și opinci mari- Moș Simion se mulțumea cu o coajă de pâine, dormea, după ce se închina cuvios, pe un așternut de pelin, purta cămașă de cânepă, strânsă într'un chimir, lat ca o scoartă de tei, de care atârnav, legate de o nuelușă lustruită, șurupelnițe, sule și trei rânduri de cuți-tașe. Cad moș Simion știa de toate: dregea papuci, lua sânge la cai, făcea fluerașe pentru copii și cavale, îngăurițe cu fierul roș, din care cânta, cu măiestrie, cântece de alean, cu ison ținut din coșul pieptului. Dar mai presus de toate, moș Simion spunea povești ca nimeni altul, imitând de o potrivă glasul pițigăiat al femeilor și vocile îngroșate ale voinicilor. El mi-a recomandat smeii ce zburau vâjâind, în stare să arunce, din văzduh, buzduganul provocator, care nimerea în poarta împăratului, din poartă sărea pe masă, de pe masă în cui, în semn de stăpânire. Prin el am făcut cunoștință cu caili năsdrașani ce vorbeau ca omul, am auzit de bățul fermecat care te făcea nevăzut, el în fine, mi-a descris pentru întâia oară pe Aghiuță meșterul cel mare, de care, drept să vă spun, îmi este frică și astăzi, când trec noapte prin locuri pustii, înainte de cântatul cocoșilor, dacă nu sunt însoțit de o femeie care a tu-

Surat două rânduri de copii. Căci după-părea lui, numai babele viu de hac lui Aghiuță. Moșneagul nu se lasă rugat multă vreme.

— Spune, moșule, o poveste*

— Vă spune moșu, da nu amu, mai târziu, când s'or trezi îngerii.

Ne strângeam pe iarbă, slugi și copii, copii cu capul în poala slugilor, cu câinii favoriți între noi. Și cum se iveau stelele moșneagul j începea să povestească.

! A fost odată, ca niciodată, că de n'ar hi fost ! nu s*ar povesti.

A fost odată, o babă, ră, galbenă ca gălbânarea și uscată ca scândura patului... Oamenii îi ziceau Mătrăgună și când o vedeau copchiii fugeaxi, de-și scoteau ochii. Dar cât o hi omul de rău, tot are ceva bun lăsat se vede dela Dumnezeu. Baba Mătrăguna era curată de nu se mai afla și harnică de n'o întrecea nimeni.

Dar ce folos, dac'ave o fată, pe care o chema Măriuca, și nu semăna cu ea nicicacum. Șhdċ cât era ziulica de mare». Se ținea baba de capul eț, da digiaba... Nu-i place și pace. Da nici Mătrăguna nu se da bătută. „Să știu ghini că te omor și nu te las.... Decât să trăiești așa, mai ghini să te iâ dracu....**

— Dormi conașule? mă întreba moș Simion.

— Nu dorm.

— Atunci stai, să-mi aprind luleaua, că po* vefetea-j lungă.» Unde am rămas?

Când î-6 zis baba s'q ia drăcii.

— Aşa., aşa.- Ei, n'apucă să mântue vorba și un tânăr nalt spân, bine făcut, ieși ca din pământ și ceru fata. Mătrăguna se suci se învârti, da n'avu încotro. Pețitorul era îmbrăcat ghini și voinic cum nu se mai află- Făcu nuntă cu sarmale, cu plăcinte, cu vin roșu, cu lăutari, cum se face la nuntă. Da digeaba, că oameniK nu petreceau din toata inima, nu se îmbătqu nicicacum, se uitau chiorâș la mâinile lui cu degete subțiri, păroase, încărcate cu inele de-ți luau ochii. Baba intra la bănuială. Văzuse ceva ce nu-i place. Când ginerile se aplecase să-i sărute mâna» ave două cornițe ca de ied și se gândă cu inima friptă. Araca'n di mini.» Nu cumva m*o hî pedepsit pi mini Dumnezeu, că am ^rflfiWt- ftftpchila—Și nici una, nici două, cheamă fata ți îi zise între patru ochi: „Când îi așterne, să închizi ghinișor ușile și ferestrele, să astupi toate bortele și să Iași numai borla cheii slobodă-. Și când o veni el să se culce, sa iei crenguța de busuioc dela icoană și să-l bați cu ochii închîși, sa dai unde-i nimeri, pân'ti'pi zice eu destul**.

y Mărîlica tt^mUrâ;.de frica și făcu așa cum o învâșasema~sa,,AgMuțay.c& el era n*ar mai hi fost, cum vă?u busuibcyl în mâinile fetei, vru ^i&^iaia" da" h'avfe "pe, itede^/Să -nvârte, ca un f%ta&Tc^^m^pce^^Usub^ndu-se cât un fir, v, lre-eci? |irîa Jwrt^ ctreii^.. Dă aci îl aștepta baba tfMâlrăguâa,,care mai pricepută decât Aghiută, (;
:gy.7, tichi unfipia fcortă și curo intră Aghiutăfe^ip» -4}

puse dopul și! Înfundă ghini, ghini să nu mai iasă.

— Dormi conașule?..

— Nu dorm.

Sar n'uș putea spune ce s*a mai întâmplat. Sfârșitul povestii l-am auzit ca prin vis: voinic.» cal înaripat... Măriuta... nuntă împărătească...

Spre deosebire de moș Simion, la noi în casă venea foarte des un dQinn palid, cu părul negru, cu nas drept, cu barbeți lungfși se așeza la masa lângă țața Eliza. Ne servea pe fiecare, vorbea într'una, mânca mult și când bea vin, nodul gâtului i se ridica și scobora în scobitura gulerului larg, ca o jucărica pe sârmă.

După masă, ieșam cu toții sa stăm pe scara antreului cu ușile deschise. Curtea era scaldată de lumină sau era întuneric beznă și stele. Ni se împărțeau prune, păpușoiu fiert sau felii de harbuz, pe când el cânta dând ochii peste ciap, tremurând piciorul, înlocuind vorbele pe care nu le știa cu onomatopeie invariabile:

Cu haina cernită, în veci eu voi fi

Purta nasturi de toargean la cămaser pgn- ^
taîoni de ^șmir* Aț^aSi^fS}-- ofta: *y j*
tr'iina. Nu-Jni anabifesfe'cum îl chema. K^N^:'^
*em,f«ra sa înțeleg, c'ă fu«ese irădat de o flJtfj&^T
î^jktjjite ț^xif^^^yaa^^-^i iâ de £
''*jSj!fk. Jațja Eliia U'vorbea jța-goapULU '<./!

Noi stam nemișcați. Dădaca îi prezenta, lui întâiu, tava cu dulceți și el o îndrepta, cu unghia dela degetul mic spre cucoane, trecându-și mâna prin par, cu ochii la servitoare, care întorcea capul, rușinată cum se cuvenea.

Ne mai știind cum să întrețină conversația tața Eliza întreba fetele pe rând:

— Ceai să te faci când îi fi mare?

— Profesoară, răspundea serios Olimpia.

— Bravo! Să-ți ajute Dumnezeu.

Da tu, Felicie?

— Eu vreau să mă mărit.

— Mai bine îți mușcai limba... Asta nu se spune când sunt de față cavaleri... Da mata, dudue, mâncaj-te-ar mama... vino în brațe Ia mine...

— Ei lasă, mamaie.

— Ia spune.

— Nu știu.

— Ce ți-ar place?

— Profesoară.

— Bate-te peste gură... Să nu te mai auz vorbind așa... De asta te cresc eu? Să ajungi profesoară? Tu ești fata lui Aga Tomșa...

Ai sa te măriți cu un tânăr bogat, doftor, moșier, franțuzit, nemțit, să te poarte în lume, să te ducă Ia baluri și când îi ești dela teatru să strige feciorul din capul scării. „Trăsura lui Madam Bibescu!**

Biata dudue L. șămăna taței Eliza, avea ochii negri și gură mare. Nu s'a măritat cu Bibescu.

Nu s'a măritat de loc. La bătrânețe, după ce fusese cuminte toată viața, a ajuns, cum dorise și cum sunt sigur nu credea să ajungă, profesoară de pian prin casele care o cunoșteau.

Nu știu când plecă musafirul, pentru că îndată ce servitoarea aducea cafeaua din bucătăria din fundul curții târându-se ca o insectă schilodită de teamă să n'o verse, noi copiii eram trimiși la culcare.

Cu capul pe perină, între vis și viață, auzeam pe fereastra deschisă, din ce în ce mai slab, refrenul omului pe care îl trădase fata cu zestre mare.

Ta-ra-ra-ra-a, ta-ra-ra-ri...

Copiii ca și câinii au pentru unii oameni o dușmănie neexplicabilă. Nu-l puteam suferi. Toate încercările lui de a mă sălta pe genuchi îl oboseau și-i strâmbau cravata în zadar. Tremuram de silă când, chemat să spun, frumos, bonsoir, mă strângea să țip de durere cu degetele lui ciolănoase.

Cu toate acestea lui [^]Vujuțl — mi-am adus deodată aminte numele lui — îi datoresc cea maisfântă emoție din câte am încercat.

Intr'o zi de vară, o trăsura se opri la scara ântreului, cu un cal nădușit, ce-i tremurau picioarele.

Din birjă, se arătară pantalonii de cașmir și-cu ei Vuluță, care strângea la piept o pereche

de hulubei, unul alb pătat cu roș un caljerg, celălalt, vânăt cu ape verzi de curcubeu. Tindeam mâinile cu ochi aprinși, înălțat pe vârful picioarelor, să apuc hulubașii, pe care-i ținea sus, deasupra capului.

— Sărută-mă și zi mersi. †

— L-am sărutat repede, cu ochii închiși, în neștire.

— Nu așa... Dă-mă... *taLJrgng^^*

Vrând, nevrând am îndurat osânda și apucându-l cu degetele de barbeți, l-am sărutat cutremurându-mă, în gura ce mirosea a tutun.

Am plecat strângând hulubii, apărându-mă cu picioarele de bombonică, de Calicul și de Hectoraș, care săreau să-i apuce, lătrând în jurul meu.

I-am închis în fereastră, le-am dat apă, pe care au murdărit-o numaidecât, boabe pe care nu le băgau în seamă și nu înțelegeam, mult de durere, de ce se temeau, când eram gata să mor, numai să-i văd mâncând. Am adormit lângă ei. Nu știu când m'a dezbrăcat dacă dăca. Dimineața m'am apucat de lucru. Nu fu-

---<NI
 "teteih'^nieiodat&'^taf'cle ocupat. încurajat de
 pifvirîleiaț^î'^Uz^j& câ^t^^dc darul ce prj-
 Ijlmle a\$use de • • ;|
 ^âicarL^j^Q^ cuiHfe de prin pereții
 j cu ^e^ieie .sârfgerân^ ;am fiaqui o hulubi

Rătăceam, neștiind unde s'o agăț, tremurând de frica pisicilor, oprindu-mă în loc, trăgând cu urechea, răsând mândru de bucurie, când începeau să gurie. In cele din urmă, am atârnat-o, suit pe scara sub strașina grajdului, pe care nu mă urcasem niciodată și de unde vedeam tot ce se petrece în ograda vecinilor.

Dar nu i-am ținut mult. Umblând mereu la ei, pe unul l-am scăpat. L-am urmărit cu pălăria în mâini, chemându-l galeș: gali... gali... gali... gali...

Dar în zadar. S'a așezat întâiu pe colțul casei, s'a mutat pe hogeac și, uitându-se multă vreme împrejur, a zburat, bătând din aripi, dispărând peste acoperișuri, în zare.

Pe celălalt l-am dus în odaie și întorcându-mă sa ian căpăcelul cu apă, în lipsa mea, care n'a durat o clipă, j-a mâncat motanul.

Când m'am întors, îl ronțăia mârâind, ascuns sub pat, cu pene, cu inima mea cu tot. L-am bătut cu vâtraiul, dar degeaba.

— Ce-l mai bati, nătărăule, mi-a strigat mamaia, jignită că n'am fost destoinic să păstrez
 cadoul și» Vuluță; Mișcă-te și te culeă.

...Am plâns mult. Dar există, nu încape în doială, un Dumnezeu pentru copii. In speranță /; că poate s*p înapoia îiulțfljui ce4 scăriașem, " † ^ j
 nrcam, in fiecare zi, pe Âconerămânfeul -gra™;••%
 ". Viului unde rămâneam dus p^i^duî^-iiM^iț\$st^
 .'-<---• - - - V , ;

Intr'o zi, pe când mă scoboram, oftând desamăgit, un scâncet slab, venea» nu știu de unde. Sărind treptele, încordând auzul» m'am simțit tras de colțulul lăsat în jos, ca de obicei.

Intorcându-ma, cu un țipăt de bucurie am prins, gata să dispară sub grajd, cel mai drăgălaș cățeluș de pe lume, Jrâiatul Bomjtorucăi, care fătase, cum am auzit în urmă, patru căței în ascuns. Ca de obicei, Ileana, i-a aruncat la gunoi, oprind numai unul, de teamă să nu turbeze Bombonica.

M'am depărtat cu el în brațe și nu ne-ara despărțit, culcându-ne împreună, împărțind mâncarea, purecii și bătaia, din cauza că nu eram prea bine crescuți, nici unul.

Zilele se scurtau. In casă era frig. Lampa aprinsă devreme strălucea în perete, însuflețindu-se treptat, ca un răsărit de soare.

Copii și slugi, noi sătui de joacă, ele istovite de muncă pieurșm de somn, destrămând pe-tece de olandă, să facem scamă, strânși în jurul tații Eliza, care, suită în vârful patului, cânta despletită, cu lacrimi ce curgeau șiroaie:

**Cu haina cernită, în veci eu voi fi
Ta-ra-ra-ra-a...**

Pe Vuluță nu l-am mai văzut

In MialdoTO^ama^greâ și lungă. După trecerea sărbătonl^^ așteaptă cu răbdare» primăvara- Lențuca era acum internă.\

Rămăsesem singur. N'aveam cu cine mă juca» pe Gheorghită n'aveam să mă duc la bucătărie, fiindcă eram boier. Ion — care atât aștepta — avea ordin să-mi lege pământul de gât, când m'o prinde pe acolo.

După prânz, țatele se culcau. Ca să mă potolească, maica Leonora mă puneă să-i caut în cap până când adormea pe genunchii mei. Curând îmi amorțeau genunchii. Simțeam nevoie să mă mișc și nu îndrăsnam. Strângeam binișor un picior, așteptând îngrijorat să mă strecor și încremeneam chinuit de remușcare.

— Tț, tț» tț, tț, tț, ai inci ori te mănîncă spina...

— Vreau să mă duc olecuță afară.

— Hai, ieși»... cară-te,,. Să nu te văd... Băietul ăsta trebuie dat la școală... Nu poate nimeni să se odihnească de răul lui.

— Soarta mea fusese pecetluită. Novleanu *cel mare*, — erau doi frați — directorul Institutului Academic, care le sfătui, anul fiind deja început, să învăț să citesc, în casă, recomandându-le un pedagog d. L... băiat sărac, cârn, cu ochelari și sever.

Lucru hotărât, treaba a mers repede. Mi-au cumpărat abecedar cu scoarțe albastre, placă, condei de piatră și chiar din seara aceia am început să silabisesc, încet, ajutat de maica Leonora: u-n, un... c-a-l, cal... p-o-d, pod... Și când mai târziu am repetat dintr'o dată; „un

cal pe pod", maica Leonora m'a sărutat înăbușindu-mă, prczicându-mi un viitor strălucit:

— Are minte bună, nu-i prost... Olecuță dac'ar fi mai cuminte...

Intre timp, fratele cel mare Coco, după a serie de nebunii, deochete, se angaja volun^tar în Regimentul 7 Călărași fără a mai încerca să isprăvească Liceul. Moș Nicu, ursuz de obicei, era încântat. Scăpase de cheltuielile școalei și se lăuda în gura mare, s'audă vrăjmașul, răzeșul cu care se judecă la Huși pentru un petec de pământ, că va trimite Yohntirul să-i bage șapte plumghi de carabină în burtă. Eu, de când se angajaze Coco, n'aveam astâmpăr. Când prin favoare specială, acordată de vagniștri, băetilor de familie, care-și tocau averea» venea călare să se odihnească; uneori, după prânz, îi vacsuam cișmele, căroră nu le dădeam de fund și-mi uscau scuipatul, mă țineam cu ligheanul de apă după cal, îi smulgeam iarba din grădină. De aci până la încălecat nu era decât un pas, pe care l-am făcut repede urcându-mă de pe scaun, fudu-Undu-mă» întâi prin fața slugilor, apoi pe *la* porțile megieșilor și prinzând curaj am plecat, pe stradă, să ma arăt lumii și lui Moș Nicu.

Calul n'avea zăbala în gură, picioarele mi- erau băgate în trăgători, pentrueă nu i\jungeam la scări și mă încălțasem, în graba, pe piciorul gol, cu ghetete Lentei,, ale mele fiind date la dres.

Era cald. Când am intrat, trap, trap, trăpușor bleg, pe din dos la moș Nicu, Catinca, fenice la toate —Moș Nicu era holtei—, porni repede să-i ducă vestea. Nu trecu mult și moș Nicu, apărând în cămașă de noapte, cântărindu-mă din ochi, mă apostrofă batjocoritor, turbat de indignare.

— Phii! Bătu-te-ar Dumnezeu și Maica Domnului, cu ciuboțele de fată umbli tu!

Am plecat cu Iacrămile în ochi, acasă.

Coco îngrijat că nu-și găsea calul, m'a zgâlțâit de urechi până m'a amețit

Așa am început cariera iflea dejnuș(;hqtar-

Șimțulj^

Felicîa, Deșteaptă, frumușică, avea un remarcabil talent la pian,. Adusă în salon să încante pe primul aspirant la mâna ei, flăcău tomnatic dar persoană cu' greutate în ambele sensuri, Felicia se așează, sprintară, dinaintea pianului cu coadă și porni să cânte cu o voce ascuțită, ștregară, inimitabil, un cuplet dintr*o vestită operetă franceză:

„Tu-n'est pas beau, tu n'esf pas riche”

Tu.raanqut^parf^dessus le march£ d'esprit”

datozez Olimpiei.

Olimpia era o faljLpu ochii cenușii, cu alunița în frunte și serioasă. Citea, vara, izolată în zgomotul infernal ce*1 făceau opt copii în jurul ei. Citea în salon, **citea** plimbându-se în*

cetișor, prin ogradă, plină de românită. Era eleva preferată a profesorilor și lucru rar pe atunci, hotărâtă să ia bacalaureatul. Era, cu deosebire, amorezată de filozofia lui Vasije. ^Conlg^xare, auzind de ea, manifestase dorința de a o cunoaște. Rude bine-voitoare, puseseră chiar la cale, în secret, o întâlnire nevinovată, care urma să aibă loc în casa lui Filipescu, vestit boer din Iași, cu a cărei fată, Olimpia se potrivea de minune și se împrietenisera în pension.

Prin favoarea specială, mă luă și pe mine ca să nu se ducă singură, căci familiile nu erau în vizită.

Așteptam, gătit în haine de sărbătoare, uns cu pomadă de dafin, nerăbdător, ca Olimpia, așezată dinaintea toaletei, să-și încârlionțeze părul. Pe atuna^e^mxUlbTeton. Dar pe când Frantz, coaforul, adunase într'o șuviță tot părul din frunte și se pregătea să-l prindă cu fierul, nu știu prin ce aberație, se apropie vicleană Felicia și cu'n gest, furișat de nebun îi reteză, din rădăcină bretonul, cu foarfecile, lăsând pe Olimpia aproape leșinată, scaldată 'n lacrimi.

Am plâns și eu; plângeam râzând. La masă, n'am mâncat niciunul. A trecut timp până să-i crească" părul. Noroc că ne aflam în vacanța cea mare. Întrevederea n'a mai avut loc, *jfâz*. sile. _Conia-a--plecatmai târziu din_Ia^l. Olimpia era neconsolată. Nu mă despărțeam de ea. In

fundul gradinei, plină cu păpușoiu de aur vechi, stând pe iarbă alături de ea, sub socul ce ne presăra cu flori gălbui, îmi citea, ca să mă mângâie, pagini minunate dijL^riexUeJLui Nicu Ganea.

În casa noastră, la zile mari, venea popa care ne minuna citind pe o carte groasă, litere neniai văzute, colorate, ce ne păreau jucării. În salon, în dușumeaua căruia se oglindeau scaunele ca plopul în unda lacului, cucoane încorsetate vorbeau între ele, așezate în cerc, despre gospodărie și copii. Uneori, câte una mai tânără, stând dreapta în mijlocul camerei, strângând; ța mâini un sui de note, cânta pe de rost, sentmtentaj. ta **Berceuse**, celebra romanță de pe atunci: -

Dormez, dormenz, ma be-e-e-ell&..

Se serveau dulceturi aduse pe tăvi de argint, de femei desculțe. Gazda indica musafirilor* cu voce amabilă și cu evaritaliul, felul trata_țiilor: „Perje si Nure”, în timp ce servitoarea îmbronită de nădușeaiâ ploconită ca o martiră, ținea tava grea de metal prețios, pe care se rânduiau simetric, paharele de cristal, lingurițele și chiselele. Noi copiii, aduși în salon **cu** deasila, sărutam mâna la cucoane și după multe marafeturi, recitam, cu obrazii do-

goriți de rușine, poezioare franțuzești în fața
musafirilor ce se minunau cu amabilitate,
' l?eatunei, viața se scurgea liniștită. Cărți nu
erau. Din când în.când Maaica Leonora citea
greu, cu voce tare: „Curierul lui Balassan”.

Țața Eliza nu citea nimic» Factorii poștali
aveau de lucru numai de Paști, de Anul Nou»
când curgeau cărțile de vizită. Logoditele,
nunțile, botezurile, școala, epoca murăturilor
și a bulionului, bolile copiilor, hotărau ră^
St^jpun^yieței.

La Sărbători mari, se făceați vizite în rochii
de mătase^și haine negre, în trăsuri, angajate
cu câteva zile înainte. De Șf, Nicolae, Gheor-
ghe sau Dumitru» de sărbătorile Paștelui, ale
Crăciunului, birturile erau pustii. Orice fami-
lie ffvea doi, trei holtei invitați la masă. Ca
prin yls mi-aduc aminte del jocurile noastre:

Tous ețt roițd, - ,
Faftons la rivgcânce ^
pansez eu c&dence
Dansez, dânzei!
Embrassez qui vous voutcz

Fetițe cu părul pe spate, băeți tunși chilug,
ne învărteam cântând, cumiți, sub ochii unei
gvestaa^rite, venită cu unul din noi, care bătea
tactul din palme, răsărită ca o cucută, în mijlo-
cul celor fără dinți. >

Alteori, luam hume de flori șoptite la ure-
che, alegând pe cele care hi se păreau mai pre-

țioase: camelie, miosotis, rezeda și dam gajuri,
sub ochii bătrânilor, onorați că vorbim fran-
țuzește. ' ' ' ' , — y.;

O, Doamnei Unde sunt bătrânii curat în>
brăcațien^cgja vorbă. Bătrânii de altă dată,
cu guler"de^^^iSuișete largi, purtând inel
cu pecete, mustăți stufoase, îngălbenite de țig-
gara sucită pe geauchi, pusăîntr'un țigaret
serios, de chihiibar.

Unde^j^Joainna ce trecea la Copou, așezată
pe un cal alb, zâna din povești, care, galopând,
dispărea ca im meteor, dreaptă, îh rochie
lungă de catifea yerde^ cu jphen» cu cravașa*
cu voal gri ceflutura îh urma ei, ca un semn
prienos de adio. Trăișd în țara îmbelșugată,
trezite târziu la plăcerile vie^noi generațiile.-
vecni, păstrând îh minte imagini simple, su-
ferim de nostalgia trecutului, ca recrutul des-
rădăcinat din sațul lui, cel mai frumos din
lume. Legănați de basmele, cu care ne ador-
meau dădacele, suntem însă orbiți de haina
împărătesei croită dih pânză cerului, cu soa-
rele în piept și — nu radeți — cu luna'n spate,
căci peatunci* oamenii curați la suflet nu vor-
beau cu înțelesuri derușine. Oameniiînu- erau;
grăbițisa trăiască. Nu se plictiseau, pentrucă
nu aveau gânduri năsdărvane. Nu întorceau
• satisfacția celor de azi, foile din" calendar,
bucuroși c'a mai trecut o zi, ca să se apropie,
bunăoară schimbarea guvernului, — schimba-

rea domnilor era socotită, bucuria nebunilor — saîț tragerea loteriei, cu speranța, că-și vor satisface poftă nemăsurată. JFlmd^ajnem^ eraJo^jasntxajQll, Isi avea fiecare rostul lui. Căsuță cu nuc la poartaTin^sănidestulată, culcuș binecuvântat de Dumnezeu. Oamenii se sculau la răsăritursoarelui și se culcau odată cu găinile. Bărbații puriaujghețe JjcârJ, femeile lăseau fetelor moștenire rochii de mătase vișinie, cu care se duceau în decursul vieții lor la nunți și botezuri.

Nu sunt supărat, ca unul care a isprăvit mălaiul și se uită cu ochi răi la ceilalți. Slavă Domnului, am trăit destul. Cum, n'are importanță. Tânăr, n'ai pretenții, și dacă ai îmbătrânit ce **ți-ar** folosi regretul. Vreau să amintesc numai că, dacă în trecut, bătrânii erau voioși, porniți pe glume, e că avea cine să-i asculte. Azi, cui să povestească. Tineretul îl privește cu milă, dacă nu eu dispreț, pe care abia le moderează. Ce sS facă, sărmanii! Trăiesc plictisindu-se între ei, -așteptând moartea.

Îa coana preoteasa, nevasta lui popa Grecu, veiea altă cucoană preoteasă, bătrână ca și ea, dar văduvă.

— Ai Venit? Șezi?

— Șî, fericit că, se văd, se încălzeau în pridvor la soare, numai schimbau nici o vorbă. Ce aveau să^și mai spună?... Avuseseră aceiași viața. Se înțelegeau din instinct. Se simțeau

bine stând una lângă alta, ca animalele care au fost înhămate multă vreme împreună. Munciseră săracile. Avuseseră fiecare o spuză de copii. Când ofta coana lui popa Grecu, răspundea preoteasa văduvă, și, — vă rog să nu vădeți, Vam spus oă erau bătrîne — când răsuflea una, răspundea timid, cu oarecare întârziere, dar cu fidelitate, cealaltă.

Pela scăpătatul soarelui se depărtau cum trăiseră, fără ceremonie.

Mă duc...

Mai vino.

Nn mai sunt bătrînî. Înțeleg ce aveți să-mi spuneti: copiii noștri au să zică aceleași lucruri când vor fi ca noi. Știu, vor mai fi bătrâni, bătrânii timpului lor. Ai noștri, cei pe care i-am pierdut, erau din acei care se însurau săraci, plăteau logodnicei rochia de mireasă din economiile primei lor junețe și plecau, lăsând în urma lor ce agoniseră cu cinste, cu chiverniseală și trudă; care o căsuță, care o viișoară, copiilor, nepoților și strănepoților, crescuți în frica lui Dumnezeu. Credeau, sărmanii, că a fi curajos înseamnă să muncești, să-ți faci rîndul de cetățean, de soț, de părinte.

— E călduț, senin, e primăvară! Albinele desmorțite cântau imnuri nupțiale, învârtindu-se, amețite de mirosul florilor, pe sub pomii gătiți de nuntă mare. Pe strașina, două răhdunele se sfătuiesc unde să-și ascundă fericirea. În zăre, Ticăul se ridică pe coastă ca un

1

III

'6,

v 11;

teatru de păpuși, cu căsuțe inice, albe, proaspăt vărute, încondeiate cu brâie vârgate, rîzând soarelui cu ușile deschise, pe care intră și ies gospodinele harnice.

— In bătătura crîșmei, meșteri, mahalagii, ridică chibzuiți și cu mișcări domoale, fiireue cioplite din bardă, pe care avea să se învârtă scrânciobul.

— La biserică la Sf. Haralamb, dascălul toacă meșteșugit, împrăștiind evlavie, iar pește drum de casa noastră, „Șchiopul”, țigan cu părul veșnic încâlcit, spoitor vestit din Sărărie, pe care pu-1 uită nimeni în ziua morților, când se fanpart străchini, lumânările și cofițe în tot lașul, freaoă harnic căldări de aramă, sugâhd dintr'o mieii, ce forfotește ea o cratijă plină.

— La noi se scuturase toată săptămâna. S'au descleiat ferestrele, lipite dela Sf. Dumitru, cu pap și cu hârtie de gazetă, s'aumătuifat pereții cu peria, 3^ fot; ca 'til & ^ jos, s'au albitmeșele frecate cu nisip, in fine s'a înveselit bucătăria, cașă cu chenare smeln\ Așteptam/Pastelei vestit de liliacul înflorit de-a-lungul gardului de rîndunele, care ciripeau înșiruite, perechi, perechi, pe strașina.

— Noi copiii, sâtui de joacă, atrași de miros, ne-am strecurat tiptil *in* Bucătărie și stăm ca •' sfînții, de trie» iră nu ne dea săfară, privind nv? teresați si lacomi, cuin se fac cozonacii.

— Ion bucătarul, legat la cap cu un testemel curat,, frământă, cu mânecile sumecate, cu

pumnii închiși, aluatul din covată, străjuit de maica Leonora-, care-i picură în răstimpuri, unt topit dintr'o cănită, îl șterge de nădușală sau îl ceartă oțărîță ca un copil de lapte, că țiganul își scarpină cotul cu mâna plină de aluat. Țața Eliza sorbind ultima picătură de cafea neagră, întoarce- ceșcuța cu gura în jos, o pune binișor pe brâul cuptorului și, ridicându-se harnică, dă la o parte șalurile, care acopereau întâiul rând de aluat, pus demult la dospeală, în fundul patului făcut dintr'o ușă. Cu mâini albe împletește, pe masa presărată de masa presărată de făină, cozonacii pe care îi așează cu băgare de seamă în oale de toț felul ce așteptau unse, înșirate dinaintea ei.

Dintr'o farfurie crăpată la care ne uităm cu jind, alege migdale curățate, îngăroenite ca niște clape vechi, le înfige în aluatul de aur palsi ținând oalele în sus, cu gravitatea preotului care poartă sfintele daruri, uitându-ac unde calcă, blesteinând mâța care nuona ne lângă ea, le sue pe cuptor^ acoperite cu șaluri" groase puse neste meleisteig. xa să nu atingă aluatul.

Ileana, dogorâtă de văpae, cu un ochiu pătat de albeață potolea cuptorul trăgând afară jarul, răcorind pietrele cu praftprlța de cârpe ude puse îh, vârful cociorvei încercând arșița cu mălai ce ardea scânteind umplând bucătăria fum, de miros de porumb IcopVce ne deschidea o poftă de mâncare iie bună.

::|,

Prefăcându-se că riu ne bagă în seamă, năvălindu-ne din ochi, pe deasupra, maica Leonora rade covată cu îngrijire, împletește câțiva cozonăci, îi presară cu migdale ce nu mai erau bune pentru că nu eșiseră întregi, și-i pune în forme de tinichia, mici, cu marginile cutate. Să fiți cumiți, să nu care cumva să umblați pe ușe, să răciți cozonacii, că -nu vă dau la nieiunul...

Ați înțeles?... Lenta unde-e?...

— Mamaie, strigă sora cea mică, năvălind de afară îmbujorată de indignare, speriată, ridicându-și ciorapul. Vin repede mame, spune ea fără suflor. Cocosul vra să omoară o găină...

Ptiu!... zice~maica Leonora răsând, scuiând să nu se deoache.

— Zău, maică, a apucat-o de cap...

— Țas'că âre să-l bată mama... Voi ce râdeți? Eșiți afară măgarilor... Mai puneți mâna pe carte... Nu poate omul să răsufle de răul vostru. « "

Am eșit rușinați ghiontindu-ne, zoriți dela spate și fără să fi înțeles dece, farmecul se rupse.

Pioase câteva zile în șir. Se lumina de ziuă, Găinile nedumerite, eșau câte una, se scuturau și porneau grăbite după mâncare. Rațele se scăldau cu nesaț in ochiul de baltă ce se întindea înfiorându-se până la poartă. *Vjb*, curcan stingher, se înfoia jucând in loc. Ne-
Tnlarzia destrămandu-se prin crengile in-

mugurite. Peste puțin soarele lumina vâtfal pomilor, casele; se înălța oglindindu-se, prefăcând în mărgel colorate, stropii depe iarba binișor răsărită.

Spre seară, dădaca ne spăla pe rând, injftlfo așezată în mijlocul odăii și luându-ne in brațe ca să nu ne murdărim pe picioare, primeniți, cu cămăși curate, ne așeza în pat desfăcându-se greu de noi, care aveam chef de bârjoahă.

După ce scoase afară cofele, bglifry ceaul în care ne adusesse apă clocotită, șterse pe jos cu o pânză de sac și maica Leonora, luând dintre sobă ceainicul astupat cu hârtie, oblojit cu șaluri de lână, ca să se facă „cum trebue" ne dete la fiecare un pahar de ceai în care turnă, cu mâna tremurândă, peste felia de lămâe înstelată ce plutea deasupra, câte-o picătură de rom, „de cel bun".

Trebuia să ne împărtășim, să ne spovedim, iar pe urmă, moș Nicu avea să meargă cu noi, să ne cumpere, ca în fiecare an, ghetete și pălărie nouă.

— Căutați, când îți intra în biserică, să fiți cumiți, să faceți cruce, să vă închinați întâi in fața maicii Domnului, apoi înaintea Domnului Hristos, la Sfântul Nicolae, Sfântul Gheorghe și pe urmă, când v'o chema, treceți și vă spovedeți frumușel, dați pifocul, sărutați mâna părintelui, și spuneți-va păcatele,

lieă, eu am păcate?

— Tu știi. . .
 —r- Are maică, zise Lenta vrând să mă ne-
 căjească.

— Pa?.,, ce păcate am eu?

— Ai omorât o furnică.

• • •
 s A călcat-o cu piciorul, măicuță,
 — Asta nu-ț păcat; zise maica Leonora, care
 nu știa cum să-și ferească borcanele de dul-

Ai auzit?

x- Și a mai făcuti ceva.

— ^ Ce-am făcut?

— Ai uitat?...

— Ce-am făcut, spune?

— "Nu știi, măicuță, ieri ai eșit la poartă și
 trecea^jmjidan cu portocale și s'o apucat și s'6
 asmuțit câinii și Calicul l-o mușcat de mână
 și i-o rupt pantalonii. -•

— Dacă l-p mușcat câinele, eu îs vinovat?

:- Tu l-ai asmuțit, -v." .

; — Parcă ete am vî-ut muște... Eu n'am
 vrut să-I muște-»/bacă n'am vrut spune și mata
 măicuță, îi păcat?

~ De, cam... Da fjtindca^ra jidan ți se iartă..

Vezi». Bine-mi pare— Moare de ciudă-..
 Mai zi ceva* ;

— Nu mă fă, c'acuși te spira-,

:— Spune^ttiă.

„ Vrai? _v _ - „ ;

— Spune, să vedem ce ai să spui-

— Știi ce-o făcut, măicuță?... N'am vrut
 spun, de fiindcă dumnealui vra s'arăte că nu-i .
 '-pasă, -uite.^e-^'fa^ț, ^'4u&1ii grădină ș*oga-^ ;
 sit un ou de picher^ si s'o apucat și l'o mâncat.
 - —> Așă^crud?/•

— Crudi ;• , ' ,

— Când? , ' ,

— Ieri. , • ' •••

. -• — In Vinerea Mare!... zise maica Leonora
 cârpindu^nia-la repezeală. Nu ți-e rușine, soiu
 -rău ce eștij... Scoală, dă-te josî... Ieși afară îri
 gehuchii-măgaruje!... Cui dracu îî seamănă,
 nu știi,,* \ ;

— Iartă-mă.

— Taci... Unde-L varga.

Iartă-mă, țața.

Nu, adă varga.

Am a d^{o r r m t} târziu, însuspine, cu tfupul ars^
 de vargă^ mângaiat % sora^mea, adormită și
 ea, cu nasul roș de plâns.

A doua zi, maica Leonora^ m*a dus țârân-
 du-mă de mână, cu noaptea'ncap, la biserică,
 să mă închin la toate icoanele, după care am
 bătut zece mătării, numărate de ea în șoaptă.

Când am isprăvit, potrivit-mi pălărioara,
 zise îmbunată: v V

Ptiu!... Să nu fie de deochi... Ai noroc...
 lîite c'o răsărit soarele, probă că te-o iertat
 tjt̃mnjezeu, — șim'aluat în târg de unde avea
 să cihnpere ouă și băcan, sârle roșească. Am

pișcat» spălat în grabă, cu maica Leonora înaintea, oprindu-mă» din când în când, să-mi șteargă nasul, cu Ileana desculța cu panerul după noi. Când am ajuns în târg, m'am zăpăcit de atâta forfoteală.

Maica Leonora, mă târască pe im vițel ce ; nu se lasă dus la ta&toare- Mergeam cu capul înapoi: Nu-mi puteam lua ochii dela tarabele încărcate. Mă împiedicam la fiecare pas și mă minunam de tot ce vedeam: carne grasă, atârnată în cârlige, movile de cartofi, snopuri de praz, grămezi de fasole alba, lume împestrițată, strigăte, larmă, calici ce se tărau ca niște râme» îmbucăți printre carele desjugate, în* cărcate cu lemne, cu un porc gras» care gema legat de picioare, șiragurile de covrigi, gogoșile ce fierbeau în ceaune și tava alvițarului, pe care se înșirau cocoșei de zahăr ras, ce sticleau în bătaia soarelui. In drum ne opreau precupeții, care mai de care:

-> Ce să luați?

— ia-mă la madama.

- Pentru boieri și golani, azi cu bahi> mâine fără bani,

îmi era teamă, că maica Leonora trecr* printre atâtea bunătăți fără Sa cumpere, Mă gândeam cu frică în-sân, c*o să ia alții tot și nouă n'o să ne rămână nimic- Treceam acuma printre rânduri de țărance îmbrobodite, încălțate cu ghete potcovite, femei necăjite ce strângeau la subsuară găini umflate în pene. Gră-

mezi de ouă, feștelite ca bulgării de zăpadă cu care ne băteam în ograda bisericii, se micșorau în depărtare și pe masa răsăriră pe neașteptate, în calea mea, așezate piramidă, în străchini întinse de lut, — ce nu-mi da în gând — ouă de lemn, ouă roșii de lemn, cu xare poți sparge și lua, toate ouăle copiilor din mahala, fie ele de rață, de curcă și chiar de pichere.

Rămăsesem cu gura căscată. Maica Leonora, pricepută alegea ouă, oglindindu-le în zare, numărând câte trele — țaranca, Ileana și maica —> punând în coș pfe cele alese fără greș.

v

— ISu^te supăra mata» măicuță zise dela o vreme țaranca rușinată. Mata le alegi numai pe cele mari, 4\$ eu jiule dau așa; vând 1\$ rând, cum le-a ouat găina.

Nu fi proastia, îi săptămâna mare. Tu nu vezi cu cine vorbești?

Țaranca nu mai zise nimic. Maica luă de ici, de, colo, tocmite laborios, trei ouă lă pitac și le plăti numărând în șoaptă gologanii în palma țărăncii nedumerită.

Plecarăm, Când să despicăm din nou mulțimea, maica Leonora socoti să ma ia de mână, de teamă să nu mă rătăcesc.

— Adă mâna.

Mă Încurcase. Nu știam pe care să i-o dau. Am Încercat să-î întind mâna dreaptă, dar

rămâneam cu fața înapoi și cea stânga era prinsă.

— Ce ai în mână?... Deschide pumnul.

Și silindu-mă, scoase la iveală oul de lemn, pe care-l șterpelisem, cu inima cât un purice, din cele multe care-mi luaseră ochii.

— De unde l-ai luat?

— Nu l-am luat, l-am găsit pe jos.

— Spui și mînciuni.o Săptămîna inare, nu ți-i rușine!... Cumnij te-a văzut omul?... Să nu spui la nimeni, că te omor.

Și desfășurînd giubeaua ea o cortină, îmi porunci scurt:

— Bate trei mătării!... Așa... Fă cruce și zi Doamne, iartă-mă, că nu mai fac!... Efrumos... Na, hagă-l în buzunar.

În sîmbătă mare, maica Leonora roși ouă disdedimineată.

Pe plită fierbeau, mocnit, două oale de ^schiî^piihe. una cu ouă de găină, alta cu ouă de rață, vre'o câteva de curcă și de bibilică, pîndite de noi, strînși în jurul măicuței, cu gânduri nădrăvane. Maica le ridica din băcan cu lingura de lemn, freca oul Unul câte unul cu șorie de slănină, apoi le lustruia cu o cârpă zdrențuită, le așeza delicat, cu degetele roșite, în farfurii lungi, albe, ce se încălzeau friguroase, pe marginea plitei.

Era încă ziuă; Nu tocuse la Șft. Haralambie, pentrueă nu se toacă în sîmbăta mare, înainte

de înviere. Dar țin minte, că nu se culcaseră găinile când maica Leonora ne strânse pe toți în odaie, ne desbracă cât ai clipi din ochi și ne culcă, învelindii-ne până la gură, cu plapema ce mirosea a curat.

Ne simțeam bine. Adonnirăm fericiți, luând cu noi în împărăția viselor mîndre, hăinuțele cu bumbișori de cilic ce se răs fătau, întinse pe scăunele păziți de -maica Leonora, care ne era dragă și care citea, murmurînd până târziu, rugăciuni tainice, din ceaslovul larg deschis» pe masă.

:— Hai, sculați-vă, c'a început să toace la biserică. Ne-am trezit buimăciți de somn, în puterea nopții. Toca, alături de noi, la Șft Haralamb, dincolo, la biserică; Vulpe, fu ceva mai departe, la patruzeci de sfinți, și în curînd orașul tot fu cuprins într'o larmă de ciocăni turi meșteșugite ce cădeau pe acoperișuri, răpîind ca grindina.

Maiea Leonora ne înfășcă harnică de după ceafă și plecâhdu-ne cu de-ă-sila pe licean, ne dete cu apă rece pe ochi să ne piară somnul. Fetele cuminți, pieptănate frumos, care cu. co? zile împletite, care cu. părul pe spate, ne căutau jzorite, ciorapii sau ne ajutau să băgăm în haină, mâna stîngă, care de -afurisită ce era, hu intra niciodată de bună voie.

Am plecat înșirîndu-ne pe poartă, cei mici

Înainte, ținându-ne de mână, Snpietficându-ne , **de** bolovanii semănați, parcă într'adins, în calea noastră. Era un aer liniștit și dulce. Toaca încetase. Nu lătrau nici câini. În drum ne întâlneam cu vecinii, ne recunoșteam tăcuți, ceremonioși, ca Ia prohod. Intârziâsem. Când am ajuns, biserica era plină. Dela ușă, pe deasupra oamenilor în genuchi, se vedeau, ca într'un fund de rai, preoți în odăjdii strălucitoare, polieandrele aprinse, munți de paște, de cozonaci, ridicați pe mese în rața altarului. Cu autoritate bisericească, maica Leonora, uitând de noi, se strecură prin mulțime, cu fetele de mână după ea. Pe mine mă strângeau ghetele[^] nminUt^M'am așezat la marginea trotuarului, le-am scos și băgând, ciorapii noi, nouți. În ele, am plecat desculț în haine noi, cu panglica dela pălărie de paie, ce-mi atârna" pe spate, m'am îndreptat, liniștit, spre casă.'

În bucătăria luminată slab de lampa fără gaz, slugile spălate pe cap, cu părul lucind de pomăda ee mirosea a dafin, se pieptăneau la = un ciob de oglindă, răzifnat de cana cu apă. Da **cămășuță** scurta cu părul încâlcit, Ionica, băiatul mindirigiului care ședea în rând cu noi, scâncea la poartă nu știu pentru ce.

Dar cum m'a zărit, a lăsat plânsul și a intrat în vorba.

- Aifostlabiselică?
- Tu nu te duci?
- Dacă n'am haine...

— Luându-ne de mână am plecat înfrățiți» - desculți, fără gând rău, mânați se vede de destin.

Dăscălită de țața Leonora înainte de plecare, Marghioala, fata din casa, deschisese ferestrele, aprinsese lampa mare din sufragerie. Masa era pusă. Farfuria cu cocoșei de șervete Încingeau cu brâu alb, tăierile cu slăninuță afumat[^], cu pastrama de gâscă, tăiată subțire, altele cu felii de jambon,, cozonaci ce sc înălțau trufași deasupra pașlilor cu ochi negri, de stafide. Dar noi nu mai vedeam nimic. Tava cu ouă roșii din mijlocul mesei ne luase ochii.

— Ouă Ioșii?

— Da,

— De gănină?

— De găină'.

— Și ista male, tot de gănină?...

— Acela e de curcă.

— Etali.

— Tare.

— C

~ Cât de taii?

— E mai tare ista, care-1 am eu.

— Nu-i mai tali.

— Nu crezi?... Na, ia-1 tu pe isfmare, să vezi că eu ți-1 sparg.» Dă... Dă tare... Ai văzut, c5 l-am spart?

— Da pe ista îl spalgi 7

— Ți-1 sparg, na, uite! zi Christos a înviat!...

— Tos a înviat!...

— Adevărat c'o înviați... Ți-l-am spart și p'aista, vezi...

Văzusem și eu, dar era prea târziu. Mă fusese jocul. Dezastrul era complet. Nu mai rămăsese niciun bu teafăr. Obrajii îmi ardeau cumplit și inima se rupea în piept ca la un hoț de biserică.

Le spărsesem cu oul de lemn pe toate. Simțeam că mă mănâncă ceafa și cuprins de panică, un gând rău mă îndemnai o clipă, să dau vina pe Loriică. Dar n'am avut curaj. Ii străluceau ochii, stătea dinaintea mea buclat, durduliu, ca un înger, cu poala eămășii plină da ouă ridicată până la gât. L-am dus binișor de mână până la poartă, iar eu, după câteva cruci de tocmeală, m'am suit în pat și ghemuit oftam din adânc, cu frica în spinare. În așteptarea osândeii ce o bănuiam grozavă, m'a furat somnul.

— Nu-l bate țațo... Am auzit ca prin vis. Lasă să treacă pastele și pe urmă fa-i ce vrei... se ruga" blândă, maica Leonora, de țața Eliza.

Sparg și acum ouă roșii, dar fără frică și credeți-Tnă îmi pare rău.

Nu știu cât să fi dormit. M'am trezit în puterea nopții de lătratul câinilor, de zgomot de voci, de zurgălăi, de uși care se închideau trântite în grabă, de lumini ce pâlpâiau la fereastră, lăsându-mă cu ochii mari, deschiși în întuneric.

Dimineața când m'am sculat, țața Eliza mi-a spus, cum a dat cu ochii de mine.

— Caută să fii cuminte și să mănânci frumos la masă că a venit bădia Ionică.

— Unde-i?

— A tras la otel, a trimis numai trăsura. Ce să mai gătim, întrebă apoi pe maica Leonora.

— Nu mai gătim nimic, soro, avem destulă mâncare.

— Le-am lăsat să se înțeleagă și am eșit, mușcând lacom dintr'o bucată de pască cu orez.

În fundul curții, doi cai negri mâncau la spatele trăsorii din fânul aruncat dinaintea lor, pe care-l împrăștiau cu botul, alegând firele dulci, mirositoare. La o parte vizitiul, un băetan desculț, dormea cu fața în sus, cu un roi de muște la coada ochiului. M'am urcat în trăsură și pe capră. Caii, sătui de fân, îngenuchiau încercând să apuce, lungind buzele încrețite, din iarba plină de românită ce acoperea curtea. M'am dat jos să le smulg buruieni grase din grădină, de unde m'am întors cu genuchii înverziți. Ii hrăneam trăgând mâna, de frică să nu-mi apuce degetele. Apoi am început să-i *dresez* pocnind din bici pe dinaintea lor! Caii se frământau ciulind urechile și când i-am atins cu sfârțul biciului; au smucit de căpestre și rupând curelele putrede, au pornit prin curte, ținându-se unul de altul.

_~ Mă!-, Dumnezeu,.. Stai, că pun eu mâna pe tine!..- Am fugit. Se trezise vizitiul. In casă intrase fără să4 văd, bădia Ionică. Ședea îngropat în canapea. Când m'a" văzut, m'a ridicat până'n grindină m'a sărutat și m'a așezat călare pe genuchL^y

Bădia Ionică era un om înflorit la față, cu ochi de tenor și, după cum auzeam vorbiri-du-se, cu trecere la pucoane. Avea moșioară la Sculeni, era slăbiciunea țatei Eliza și oracolul casei. El pornea mătușiie la feredeie, Ie sfătuia să-și -plaseze banii în ipotecă, prin mijlocirea lui se cumpăraseră pianul cu coadă din salon* el avea să găsească băiat bun, pentru sora cea mare, el cumpăra zarzavat de iarnă» ne trimetea toamna, cu plată bună, un car de păpușoi pentru păsări și patru stânjeni de lemne. Fusese însurat de 2 ori și avea două rânduri de copii.

Țata Eliza se simțea onorată că bădia cadădicsește să-se joace cu mine.

Prost *rxorU* zise ea punând pe masă zacusca, felioare de piept de gâscă afumată» de ghiudem de Botoșani, măslina, icre negre grupate în jurul sticlei de mastică,.. Da când ai ști mata ce poamă eL. Face niște obrăsnicii de-ți vine uneori să-ți iei lumea în cap. Poftim, uite cum șiro făcut pantalonașii.

Așa faci?,,* întrebă gâdilându-mă bădia Ionică și pe când eu râdeam să mor, nu știu ceri veni în rijiRte și lăsă să-mi pice !n gtirâ,

uri scuipat alb ca o băncuță ștearsă, de argint Furios, și scârbit, î-am tras, pe negândite, o palmă zdravănă. Tragedia s'a jucat în câteva minute. Mătușele înghețaseră. Țata Eliza se repezi vânăta de indignare și înfășcându-mă de mână, mă târî, fără să mă dau dus, spre locul de osândă, în aritreul cel mare, unde se odihnea în cui Sf. Nicolae,

Dar bădia Ionică uu mă lasă. Râzând fără poftă zise vexat ca cel gătit, care și-a turtit pălăria.

— Lasă-1, mie îmi plac ștengari-.. Hai, taci, riiymai plânge și după dejun te iau cu mirie'.

frata Eliza, aiurită, riu-i venea să creadă i> chiror. Mă mângâia cu nedumerirea țărăncii cu a cafei fallă șuguiește bocrul dela curte. La dejun; bădia Ionică, mancă cu poftă, clefăind cu dinți sănătoși^ujenițăde căprioară, galah-tină, sarmăluțe de curcan și bed viii roșu din bolobocul pârtecoc, scoborât de salahori, cu niare greutate de cu toamna în pivniță.

După dejun, surorile, mă îmbrăcară în hainele de-paște și am plecat după bădia Ionică, care mă ținea de mână, urmărit de privirile invidioase ale celorlalți copii, rămași în pragul porții, cu ochii după mine, Bădia Ionică mergea învârtindu-și uneori umbrela de soare, purta giletică albă, calea așezat, pe ghete late, ce scârțiau la fiecare pas, lucru care îi sporea considerațiunea în fața trecătorilor, ce se dădeau jos să ne facă loc pe trotuar. Era călduț,

Mâna mea nădușise în mâna nădușită a lui bădia Ionică. Aș fi voit s'o trag și nu îndrăsneam. Eram chinuit de gânduri la care nu puteam răspunde. Unde mă duce? ce are să-mi cumpere?... Poate cal, ori sabie, ori pușcă... Dar dacă îmi cumpără și cal și sabie și pușcă, cum o să-le duc acasă?... Ce-o să zică frații și surorile!... Dar când le-o vedea {ața Eliza?... La urmă îmi făcusem socoteala să mă încing cu sabia și să trag calul pe trotuar, cu pușca la spinare...

Gândind, așa, ajunseseam în fața otelului în care intram pentru întâia oară, urcând scările de lemn roase, stropite, măturate, ce răs-pândeau miros domol, de mucigai.

— Sărut mâna, coane Ionică, îi strigă cineva din urmă. Am fost acolo, unde m'ai trimis mata și o spus duduia că vine diseară să se întâlnească cu mata.

Am intrat în odaia văruiță așternută cu un petec de covor destrămat, peste dușumelele albe. Un crivat de fier cu plapomă subțire de buhur, a acoperit cu mușama neagră, un cuier, o lampă cu sticlă afumată și lângă ferastră, pe un scaun de lemn, un ibric într'un lighean ruginit de tinichea. M'am repezit să beau apă din garafa de pe masă, dar, când am ridicat-o s'au turburat gunoaiile de pe fund și m'am lăsat păgubaș. Bădia Ionică s'a desbrăcat tacticos de haină, de jiletcă, apoi lăsând storul, s'a trântit pe canapea adormind fără

altă grijă. Lasă-l să doarmă săracul... imilrf-ceam în gând, o fi ostenit... că n'are să doarmă mult și dacă oi fi cuminte, când s'o scula, o să mergem în oraș și are să-mi cumpere poate o cutie de soldați și turtă dulce...

Ședeam pe un scaun de paie. Amețisem uitându-mă la el, gata să sar în picioare, cum ar fi deschis ochii. Liniștea mă apăsa.

Bădia Ionică sufla ca într'o ciorbj^fierbinte. Pe aKn>ereulhjm^ urca laborim n ploșnița. De odată fusei cuprins de panică. Imma mi se strânse. Dacă nu se scoală și se închid prăvăliile...

Ridicândîi-mă binișor, am plecat, călcând în vârful degetelor, să mă uit la ornicul de aur ce lucea pe masă. Dar Ia primul pas dușumelele au pocnit așa de tare, ca am rămas fără inimă în mijlocul odăii.

Mă așezai din nou pe scaun. Un moment, revoltat de atâta nedreptate, îmi veni în minte să-l trezesc și-mi repetai în gând ce ar fi trebuit să-i spun...

...Scoal'mata, că mi-i rău... Dar dacă se supără si nu-mi cumpără nimic... Mai bine să aștept.

De afară veneau zgomote slăbite, uruit de trăsuri ce săreau pe caldarâm și strigăte leneșe de precupeți. încetul cu încetul, odaia se micșoră, lucrurile dispărură cuprinse de ceață, urechile îmi țiuiră și adormii cu capul pe va-

liza prăfuită luată dela spatele trăsorei, pusă pe alt scaun, alături de mine.

Când m'am deșteptat, amurgise. Bădia Ionică se spăla în lighean, burzulindu-se apoi, uitându-se la ceas, mă întrebă zorit, fără înconjur, răsfirendu-și barba.

— Știi să te întorci acasă?

— Știu.

— Du-te, și, dacă te întreabă, spune că ai dormit cu bădia Ionică, Am plecat aiurit, o-cărâqdu-1 în tot felul, inventând mijloace de rasbunare. Ghetele mă strângeau, cumplit. Eram ars de sete și n'aveam batistă. Mergeam gr*j, fără spor, ca ploșnița de pe peyete, fără să bag de seama lumea din jurul meu. Se înnoptase bine. Acasă toți mă așteptau sa mă întorc cu brațele încărcate de jucării și bomboane. La gândul că vor râde" de mine, m'am împietrit, stăpânind orice durere, pregătindu-mă să mint,

— Pe jos ai venit? _

— Ba cu trăsura.

— Cum cu trăsura?

— M'am dat jos la spital, că nu putea urca deal...

— Unde ai fost?

— La grădină și cofetărie.

— Ai mâncat

— Am mâncat

— Unde-ai mâncat?

— La otel.

— Vezi» ți-am spus eu, zise țața Eliza, întorcându-se binișor sfătuitoare către maica Leonora, care mă desbrăca pregătindu-mă de culcare.

— Ce ați mâncat?

— Supă de clapon, pârjoale și un fel de cremă...

Nu mai puteam. Sărind tatăl nostru pe jumătate, m'am urcat In pat și băgând capul sub plapomă, am plâns cu lacrimi fierbinți, tăcuți, nebănuite de nimeni.

A doua zi a trebuit să povestesc pe larg. Când am spus ca pe bădia Ionică îl căuta o cucoana* țața Eliza începu să plângă. Eu am fugit și am ajuns Ia timp să mă agăț de arcurile trăsorei ce eșă pe poartă. Fără să țină seama de stăruințele țaței Eliza, bădia Ionică a plecat în contra obiceiului său înainte de ziua moșilor.

Strada era în sărbătoare. Mahalagii ferchezuiți proaspăt aveau cămăși curate. Nu lucra nimeni. Ba mi-aduc aminte ca peste drum de noi, Șchiopul, cu capul ceau, cu pieptul păros, așezat turcește, bătea' în nicovală împrăștiind scânteii ce-l luminau» proiectându-1 în bordeiul întunecat, ca pe fundul iadului. Vecinii, purtând coliva cu smerenie, se întorceau dela biserică cu pași dejzile mari, iar noi copiii po-măduițTcu unsoare de dafin, gătiți în hainele de Paște, asurzeam lumea, suflând necontentit, în fluere de tei.

Țața Eliza făcea pomană mare pentru bu-nicuța. La o parte se înălța o movilă de pâini negre fierbinți răsturnate de-a-dreptul în iarba smălțuită. Lângă ele, o bătrână — femeia care scăldase moarta număra zăpăcită cămile, despărțindu-le câte patru, cu mâini osoase, negre, cu o verigă coclită, încrustată pe inelar.

Murmurând tărișor, crucindu-se că nu le află rostul, se opri căutând bănuitoare împrejur să vadă, mă rog, cine-i face pozna de-î scoate, când o cană mai mult, când o lumânare mai puțin. Dând cu ochii de mine care mă uitam lacom la ceanonul cu mâncarea de cartofi, ce fierbea în clocot ridicat țigănește pe pari încrucișați, se înduioșa nevoie mare și uitând necazul, de parcă i l-ar fi luat cineva cu mâna, zise cu voce blândă, ademenitoare: „Na la baba”

Am fost astfel cel dintâiu miluit cu o strachină de mâncare și cu un dărâh de pâine caldă, cum n'am mâncat de atunci mai buna. Dar supărată, se vede, că m'am lăcomit la puținul săracilor, bunica — Dumnezeu s*o ierte — m'a pus de acolo, de unde era, să plătesc repede ispita. Cu două palme zdravene, flic, flag țața Eliza m'a gonit rușinat în casă, cu lacrămile în ochi, cu cartofii în gât.

De pe fereastră, după ce plânuisem să mă omor, în tot felul, ca s*o învăț minte, priveam, uitând durerea, la calicii ce se strângeau târând piciorul, mâncați de vermină, îmbrăcați

în sumane, ce se țineau petec de petec, unul negru, altul cenușiu, felurite, ca arăturile de toamnă ce brăzdează dealurile pierdute în zarea plumburie. Sărmanii se opreau sfioși, cu capul gol, încremenind la poartă cu fața *pecetluita* de umilință.

M'am furișat afară, protejat de umbra lui Popa Grecu, care după ce luase cafea și dulceață în cerdac, se scobora, netezindu-și barba, să facă slujbă- Făcu trei cruci, băgă grăbit capul în patrafirul de aur mort și începu a blagoslovi pomana și coliva în care sta înfiptă o troiță de lumânările aprinse, legate cu un firicel de lângă neagra, în semn de doliu. In-tr'un ciob pe colțul mesei, ardea tămâie cu fum albăstrui ce se destrăma în aer, biruind mirosul de mâncare, împrăștiind pacea și speranța, printre săracii, ce băteau mătâni cu capetele pleșuve, ădâne plecate în țărână. Slujitorul Domnului, la întrecere cu dascălul, ce purta două rânduri de ochelari, întări vocea, cântând pe nas, cu gura strâmbă și ajungându-se în fine, încetiniră împreună cântul, declarând într'un glas, că bunica odihnește acolo „unde nu-î durere, nici întristare”.

Slujba se isprăvisse. Sărmanii se ridicau greu, văetându-se de șale, repezindu-se să sărute crucea, la care ajungeau rar și mâna noduroasă, cu care popa curăța vița din via ce stăpânea în vale.

O tuse sfâșietoare de oameni chinuți sta pânea forfoteala.

Țața Eliza dete popei un galben strălucitor, învelit cu îngrijire în hârtiuță, lepădă câțiva pîtaci în căldărușă, pentru dascăl și îndemnă lumea să se apropie* Harnică, ridicând poalele mai mult decât cerea moda pe atunci, ceiace făcu pe țata Eliza sa se uite bănuitoare la sticla cu rachi, Safta, cu o crenguță de busuioc înfiptă sub tulpan, împărțea rachiul, drămuit cu zgârcenie. Săracii, moșnegi cărunți și femei bolite, dădeau rachiul peste cap, arătându-se cuviincios. Apoi tot Safta puse mâna pe polonic și cu țigarea lipită în colțul gurei, începu împărțea, însoțind fiecare danie cu pomenire... „de sufletul răposatei., și sa-î dea Dumnezeu zăli bune, pe cea lume și duducași și matale și mie și la tată lumea” zicea ea oftând din adâncul înimei.

...„Bogdaproste... De sufletii morților”.,, răspundeau la rândul lor miluții, primind dela Safta pâinea, strachina și lumânărica, iar delă țata Eliza pitacui și ulcica de vin. *

Numai eu, se vede, nu isprăvisem în acea zi păcatele. Imbîindu-mă șiret din ochi, Safta, îmi dete mai mult cu de-a-sila, o cană de vin, ascunsă sub pestelcă, pe care o băui însetat în dosul grajdului și pe urmă numai știu ce s'a întâmplat cu mine. Țiu minte, doar, că m'am trezit în puterea nopții scuturat de dădacă,

orbit de lumină, spălat în grabă, îmbrăcat și dus, vrute, nevrute în salon.

Când am intrat, prin fereastra deschisă, mi-a luat ochii un petic de cer albastru presărat de stele. Un fluture mare trecea ca o umbră împrejurul lămpii țarmuită de cristale strălucitoare.

Pe masă erau felii de cozonac, plăcinte și sticle de vin. Țața Eliza, pieptănată cu trei rânduri de zulufi, stătea lângă un ofițer de artilerie, care se plimba, în fiecare zi, călare» pe la casa noastră.

Aveam voce curată, *ttuptk* ce riVau îndopat* ca pe un papagal, cu cozonac muiat în vin roș, m'au pus să le cânt și, neavând încotro, am început să îngân, buimac:

**Cucuruz cu frunza'n sus
Sărut ochii cui te-a pu^
Că W-a pus cu patru boi
Sărut....**

Și când să zic... ochii amândoi, cum cerea poetul, Căpitanul cuprins de ardoare» mi-a luat înainte, înlocuind cuvintele cu o mimică expresivă. Eu, ca un prost, m'am băgat sub masă, unde am adormit, jucându-mă cu roze;-tele dela pintenii ghintuți și ferecați ai, pojornicului.

Dimineața, când m'am sculat, soarele răsărise de mult.

Rândunelele zburau pe lângă streșini. La bucătărie, Ion bucătarul toca pârjoale în tac-turi diferite, cum toacă un paracliser de schit vecernia. În casă se scutura. Țața Eliza proaspăt sprâncenată și suleminită, fredona întinerită și voporoasă. M'a sărutat nu știu pentru ce și lucru rar, mi-a dat un gologan, zicând să-mi iau turtă dulce. În joc, pe un cal năbădăios în spumă, trecu Căpitanul și luând mușcata ce ținea în gură, i-o aruncă în cap, cu un gest elocvent. Pierzând gologanul, lăsând pe Țața Eliza în extaz, am alergat, să-mi sparg capul, după ofițer. La poartă, un milog întârziat cerea cu voce stinsă. „Faceți-vă mila și po-mană*„.

Din fundul curții, Safta, care căuta găinile de ouă, îi răspunse 'cadnemeia ce nu-și vede capul de treburi: „Crede moșule”...

Nu știu câți ani aveam, Mi-aduc aminte doar că în mijlocul odăiei» maica Leonora lega la gură sacii doldora de așternuturi.

Dădaca, hărnicită ca prin minune, umbla încoace și încolo încălțată cu ciubotele mari, îmbrobodită cu tulpan nou, lucru care de obicei se întâmpla numai la Paști, Eu alergam prin curte cu băiatul bucătarului să prindem pui de găină.

La masă am mâncat nedumeriți pe sponci. Seara ne surprinse repede și adormirăm îmbrăcați ca pentru denii, gata de călătorie.

Era primul an când plecam la Bălțătești.

Trei trăsurile arvunite dio ajun — eram nouă copii— trebuiau să ne ducă la gară. Somno-roși, spălați în grabă, trecem a doua zi cu noaptea în cap» încărcăți triumfători în birjă, cu vizitii suiți pe cufăr, prin mijlocul lașului ce dormea dus. În urma noastră, într'un cotin-gar ce huruia asurzitor, venea la distanță respectoasă, dădaca» cocoțată și ea pe saci cu aș-ternuturi, ca un pompier în foișorul de foc.

În gară era norod ca la bălci. Dădaca înspăimântată ne ținea de mână» lumea ne'în-ghesuia, oamenii se căutau» vorbeau» se certau mașina fluera, hamalii ne ridicară pe sus și aiuriți, ne pomenirăm în vagoane luptân-du-ne să punem mâna pe ferestre. Trenul se smuci fără veste și porni smucindu-ne ca pe niște curci bete. *

Cuprinzând cu ochitîngrijorați, copii și ba-gaje, numărându-ne de-a-valma, maica Leo-nora făcea cruci mari de ușurare. Câmpul fu-gea în jurul nostru cu porni, cu animale, cu case cu tot și noi alergam prin vagon împleti-cindu-ne, înnebuniți de noutatea lucrurilor, călcând de moarte călătorii morți de oboseala. La Pașcani, luarăm cafeaua cu lapte în cești mari. Apoi adormirăm bosumflați că conduc-torul ne îngăurise, fără nici'o vină, bilețele verzi și ne trezirăm la' Dolhasca.

Încărcați în două landouri, după o tocmeală fără folos, pornirăm în sunetul tălângilor, în-volburați de praf, trecând legănați pe arcuri,

văi și dealuri, peste poduri și pâraie, unde se opreau birjarii, fluerând, să adape caii. Intr'un amurg, amețiți de drum, somnoroși» oboșiți, ne ridicam în pasul cailor trudiți, pe lângă stâncile de sare dela Bălțătești, spre otel, o magherniță șindrilită ce se înălța în două caturi* încinse cu brâu de cerdac, căruia nu-i dam de capăt.

Pe când se descărca calabalâcul, m'am strecurat binișor afară din casă. Îmbătat de aerul tare, de mirosul dulceag al florilor de soc, cu pomi ce nu mai văzusem până atunci, speriat de o scroafă cu jug ce grohăia învrăjbită în mijlocul unui cârd de porci, am rupt-o la fugă, scâncind, fără să știu dacă plângeam pentru că mă rătăcisem sau pentru că mâncașem cireșe amare, înnegrindu-mi buzele.

Dimineața stam câte doi în cada, băgați până la gât în apa neagră, caldă, sărată străjuiți de maica Leonora, care ne obloja pe la gât cu foi de nuc. Ziua era a noastră. Cunoșteam toate ungherele, munții și mănăstirile, țărani și musafirii care mă cunoșteau și ei ca pe un cal breaz. Fiind cel mai mic, mă jucam singur, încălecam pe caii ce găseam legați de gard, culegând smeură, furam câte un porumb de copt, priveam culcat cu fața în iarbă, la norii ce se fugăreau cu închipiri de smei și ostenit, flămând, sătul de joacă, veneam cu hainele murdare^ iuân^jm^aj^g_ruptă diu raiu, fasole fiartă în zara și ascultam, din pat,

lăutarii, ce cântau eu triluri în ograda otelului o strofă, pe care n'am uitat-o până azi, pentru că o repetau în fiecare seară:

**„Din ochi îmi curge lacrimi,
Ah, lacrimi arzătoare,
Pentru tine dra-agă,
Suriț gata să mor**

Gologanii dăruiți de cucoanele ce se ștergeau la ochi curgeau ca lacrămile poetului în talerul țiganului și mă pierdeam încet, pe nesimțit^, visând caii înaripați, cu o stea ce-mi licărea prin fereastra deschisă, în gene.

Ne întorsesem dela băi. Se hotărâse nunta Olimgi^JPimineța țața Eliza pornea cu mireasa în oraș după târguieli, de unde se4napoiau cu trăsura plină de pachete, oprindu-se cu calul nădușit la scară. Căci în Moldova, pe vremuri, n'a pomenit nimeni să se dea jos din trăsura, la poarta casei, fie cât de mică ograda.

După dejun venea Babeta, o cusătoreasa care lucra numai pe la case mari, și se apuca de croit. Masa lungă era așezată afară la umbra casei. Muștele se îngrămădeau în farfuriuara din care se ospătase cu dulceța Babeta, Țața Eliza și cusătoreasa, amândouă cu ochelari, întindeau hasaua, o măsură cu cotul și cu palma, lăsâncfsă treacă un deget pentru tiyîtură. O crestau cu foarfecile și apucând pânza cu degetele întoarse o sfășiau cu pâriit

de mitralieră. Mai târziu, când se spăla trusoul și se întindeau albiturile de-a-lungul și de-a-lătul curții veneau rudele și cunoștințele, să le inventarieze întrebând de sănătate.

După croială, țața Eliza și Babeta, numărau bucățile, șoptind misterios, punând de o parte legăturile, menite care pentru cămăși, care pentru fețe de perină și când se încurcau, stăteau locului și se certau învinuindu-se, reciproc, pentruca în urmă bucuroase că i-au dat de rost, să ia altă cafea pe colțul mesei.

Harnică, țața Eliza n'avea timp de pierdut. Isprăvind tabietul aruncă țigara, gata să se apuce de lucru, drept sub coada lui Calicu care dormea întins ca un pașă. Simțind arsura, căinele strânse coada și frigândir-se, din ce în ce mai tare, o rupse de fugă, nebun de durere cu focul după el, urmărit de slugi, de vecinii care alergau după dânsul, înarmați cu ciomege, cu frigări, cu greble, strigând cât îl lua gura: Ho! Ține, măL. Nu-l lăsa... Dă-i lu-

carnele speriat se strecura ca prin minune, zădărniciind loviturile date cu sete tot alături de el.

Indignat, m'am repezit furios să scap pe tovarășul meu de jocuri, dar bănuindu-mă, se vede, complice cu prigonitorii lui, m'a mușcat de mână și sărind peste gardul șubred dela casa lui Schiopu spoitorul, a sărit în cimitirul bisericeii Sft. Haralambie și nu l-a mai văzut nimeni.

Mă întorceam necăjit, asudat, certându-mă cu cârdul de mahalagii ce se țineau după mine și intrând pe poartă am căpătat două palme zdravene, pentruca, spunea țața Eliza, nu mai aveam astâmpăr. În lipsa mea chemase pe Safta, care știa să descânte, să lecuiască toate boalele.

— Mamaie, da nu-i nevoie, stai să-ți spun.

— Taci!

— Zău mamaie,...

— Vrei să turbezi?

— Nu, mamaie, zău* mamaie...

A fost de prisos. Cum a venit Safta a cerut un rachiaș, zicând că nu mâncase de ieri, la dat de dușcă, apoi și-a îndopat luleaua cu tutun scos dela brâu, dintr'o bășică de bou încrețită. Scuișând mereu, luă cărbuni de pe un petec de tablă ruginită și aruncă într'o ulcică cu apă în care cădeau sfârâind. Apoi cu un cuțit, îmi făcu în glumă cruci însângerate în creștetul capului, la ceafă, în coșul pieptului. În fine, lăsându-ma să răsuflu, ceru usturoi, boabe de piper, rădăcini de păpădie, le pisă în piuliță bodogănind din gură, le aruncă în apă, adăoga niște buruieni scoase din sân și după un clocot strecoră fiertura, sfătuindu-mă să-o beau cât oi putea de fierbinte. Când soarele năvăli pe geam m'am pomenit a doua zi umflat, galben ca/un pepene, Calicul, jigărit, cu bucele pline de scaeți, mă lingea pe obraji. -

La Iași, în biserica Patruzeci de Sfinți, am

privit pe rând toți copiii poftiți sau nepoftiți* la toate nunțile boerești celebrate de popa Vasile, în sunetul marșului din „Boccacio”, cântat săltăreț, de muzica militară condusă de maestrul Cirillo.

Ceremonialul era complect și impunător. în-surăteii tineri. Mireasa învăluită în raze de aur, în rochie albă, cu coada lungă de trei metri, ce ondula în urma ei ca șarpele, venea la braț cu mirele bătos ca o lumânare, urmați de domni în fracuri și clacuri, ce Docneau ca pistolul când voiau să se acopere, de cucoane în rochii grele de atlas sau catifea, lucrate de M-me Kieser, croitoreasa elitei Ieșene, In jurul lor, roiau toți ștregarii mahalalei, dând buzna, pândind finalul „Isaia dăntuiește”, — noi îngânam „Ia-l-de cap și-l învârtește” — semnalul încăerării generale, când ne băteam pe bomboanele amestecate cu pitaci, aruncate în policandre, de cel mai întreprinzător cavalier de onoare-

Ne cunoșteanl și ne cunoșteau toți. Intram pretutindenl ca la noi acasă» Furam ca ciorile, de pe mesele întinse, în odăile deșertate, mere, pere, fructele zaharisite *de* pe torturi fără habar de ocările femeii din casă, care ne fugărea, greoaie, în ghetele strâmte, dăruite ca să slujească la masă, încălțate, poate, pentru întâia oară în viața ei!

— Ardi-v'ar focul, da ci vă e de cap!.-. Ei lasă că vă dau eu...

Așa s'a măritat Olimpia. S'au scuturat odăile, Tati ceruîrscâridurîre. In fața bucătăriei» Ion tăia păsări: curcani cu gâtul întins pe trunchi, pui, pe care-i ținea de aripi» întorcându-le capiii la cer, aruncându-i în țărână» de unde săreau trântindu-se de pământ, sau plecau îngroziți, orbiți de sânge, să moară, câțiva pași mai încolo în iarba spurcată de câini. La o parte, femei de ajutor, curățau găște, adunând fulgii ce se lipeau pe mâinile lor însângerate.

Bucătăria forfotea de lume. Plita era încărcată de oale» de tingiri de aramă» de tigăi cu coadă. In cămară, stăteau acoperite cu fețe de masă» farfurii cu prăjituri, numărate fără greș de țața Eliza, franzele, butelci cu vin alb și roș de Cotnari și de Odobești.

După ce lăsau oaspeții la scară, trăslirile se retrăgeau alăturându-se în fundul curții. Birjarii, Lipoveni grași» sarbezi, în livrele *dp* catifea, vorbind cu voci pițigăiate, ștergeau caii de nădușeala, scuturau perinile, se instalau comod să aștepte. Eu mă plimbam printre ei, alegând cal să-l călăresc în goană. încotro nu știam. Dar avântul era atât de puternic că scuturat de fiori, ocoleam curtea în galop, cuprins de ardoarea isprăvilor. Mă împrietenisem: cu toți muscalii, dupăce le cărasem, -șterpelind ;dela masă bucați de plăcintă/ In schimb» mă lăsau să mân caii de câte ori vre'o trăsură pleca să* aducă ceva; din, oraș^'N'am .teroit

toată noaptea. Găseam gura la ofițerii muiți în aur ce-și făceau vânt din ușa salonului, învârteau cucoanele ca pe niște titirezi, lăsându-le năuce la locul de unde le ridicaseră, cu arhitectura de zulufi, suprapuși cu artă de Franț coaforul simțitor zdruncinată,

Subșeful muzicei militare, o namilă de om, Impărția cu bagheta fulgere de talere, trăsnete de tobă mare, cu toți copiii strânși în jurul țigănușului, care bătea somnoros din darabaua, ce mi se părea fermecată.

La miezul nopții, cucoanele se așezară, la masă, la care nu era loc pentru copii. Doamnele mâncau pui fripți cu degetele răsfirate în aripa de porumbel, servite de cavalerii rânduți la spatele lor.

— Mersi, musiu Negrea... Ia și mata o lecută de icre.

Dar cavalerii se ospătau, după ce treceau cucoanele în salon. Atunci începeau și lăutarii să cânte cu ahturi-

**Leleo cu scurteica verde,
Leleo ș'oi să mor.»**

În titnp.ee noi picuram de sonrq sătui de bunătați.

Când m'am trezit soarele era sus. Trăsurile plecaseră* Slugi forfoteau prin curte. Sticle goale*[^]lnnaiide pâine, tacâmuri împrăștiate, «ăceâu pe fețele de ijfcse pătate de vin.și cafea.

Legată la cap, țața Eliza, făcea din resturi* pachete să trimită pe la vecinele scăpătate.

Puțin după nuntă, a venit Sf. Măria. Berzele se adunau să plece, rotindu-se deasupra dealurilor. Depe la vii coborau care cu poame și prune brumate.

N'aveam chef de nimic. În casă moș Nicu cu țațele amândouă puneau la cale viitorul meu. Din odaia noastră, auzeam tot. Prea eram năzdrăvan, trebuia să fiu ținut din scurt,jjă nu mă iau c ^ o j i ^ ^ p M a ^

Nespălații! După șasezeci de ani cu sufletul curat, cu ochii împăenjeniți de lacrimi, aduc prinosul meu de recunoștință, nespălaților care mi-au fost tovarăși credincioși de joc. Închid ochii și văd pe Moscovici, băiatul brutarului, care venea cu buzunarele pline de covrigi, pe Costică al ciubotarului, care sta alături de noi într'o cocioabă și era premiant, pe Ghița Curcubeu, tartorul smeilor cu gură trăgătoare, pe Vasîle al dascălului, de care ne temeam toți și atâția alții pe care nu i-am mai văzut. Cu ei răsturnam din greșală tava alvițarului, ne urcam în turla bisericei să tragem clopotele când treceau morții, cu ei împărțeam la poartă ce aveam-bun dela masa. Dela ei am învățat să fac fluere de tei, pistoale de soc, să împletesc bice. Cum ne întâlneam ne ziceam pe nume: , ' ; Cum te cheamă pe mata?... Pe mine mă cheamă Georgică". Stam,colea, lângă biserica.»

Aveam un câine mare... De bună cunoștință ne luam la trântă și odată puterile încercate, erai soldat sau Căpitan.

Dela nespălații aceștia am învățat legea superioară a solidarității, necunoscută tineretului de azi.

Nu ne param între noi și era vai de capul rătăcitului, care ar fi îndrăsnit s'o facă. Cu Jiespălații aceștia In fine, fără să bănuim instinctul care ne indemna, ne umpleam de sânge, când preferatele noastre erau „insultate”.

Eram nedespărțiți. Plecam în expediții îndepărtate, exploram cimitire, palate părăsite sau ne urcam în turnul Goliei, pe jumătate ruinat, pe scări șubrede, gătiți cu coifuri de hârtie și săbii de lemn, trezind liliicii, ce dormeau agățați de grinzi, bufnițe ce se isbeau chioare de păreți.

Ne duceam la scaldat, la iazul dela poalele Ciricului, ne ungeam cu glod, ne întindeam la soare, până ce ne ustura pielea de lutul care se usca pe noi. Apoi ne aruncam în iaz, urlând ca pieile roșii, apucam bivoli de coadă, și canalizam cu mosorele și când li-se umplea burta alergau galopând greoi, mugind de spaimă, aruncând, ca balenele, coloane de apă în urma lor. Ne lipseam de masă ca să lungim ziua. Mosovicî aducea pâine caldă și ne strângeam în gradina râpoasă a lui moș Tâmpovici, octogenar paralic, ce se prăjea

ta soare pe prispa casei și mâneam usturoi fraged, smuls din răzoarele lui fără habar de mânia bătrânului, care stacojiu la față, se frământa neputincios, blestemându-ne în tot felul.

Vara era pe sfârșite. Ne sfătuisem într'o zi să facem un zmeu din șase coaie, pe care să-l înălțăm pe dealul Aroneanului. împărțisem munca și obligațiunile după îndemânarea și puterea fiecăruia.

Moscovici trebuia să cumpere hârtia și să-l înflorească, Costica să taie coada din hârtii colorate roșii, galbene și albastre.

Ghiță Curcubeu trebuia să facă smeul. Nu-l întrecea nimeni în mahala. Eu, socotit bogat, pentru că nu umblam desculț, trebuia să cumpăr două gheme de ață turcească. Făgăduiele noastre erau sfinte. Dar n'aveam nici'im ban, moș Nicu murise și de ar fi trăit, tot nu mi-ar fi dat.

De când se măritase Olimpia, stăteam la ea. Bărbatul ei, judecătorul cu nasul mare, era mai zgârcit decât moș Nicu. Ar fi fost curată nebunie să-i cer un leu, să cumpăr ață.

Trebuia să înălțăm smeul Duminică. îmi luasem angajamentul cu o săptămână înainte și mi se părea că am timp destul să aștept o minune, care să mă scoată din încurcătură. Numai eram din casă. Mă-era rușine să dau ochi cu băeții. Numai Costica ținea cu mine, și el nu vedea lăscăie. Stam trist, nemângăiat, pe scara din fața antreului, cu ușile des

chise, unde ședeau de vorba» seara, cei din casă cu țața Tinca, o ruda bogată, femeie cu păr de argint, văduvă, cu voce groasă» doctorală, din care fuma ca un turc.

— Du-te Georgică, și cumpără o cutie de chibrituri pentru țața Tinca, dar vino repede.

M'am dus într'un suflet. Când m'am înapoiat, găfâind, țața Tinca m'a mângâiat cu atâta bunătate în ochi, că m'am socotit salvat.

Isbânda îmi părea sigură. De bucurie am tras o raită prin curte.

Trebuia să-mi potolesc entuziasmul într'un fel. Planul era genial, ca orice plan simplu; să-i cer țaței Tinca un leu. Am să-i spun: Sărut-mâna, ța'că Tinca, te rog fii mata așa de bună și da-mi un leu,, și dacă m'o întreba de ce, am să-i spun, vreau să fac un smeiu și n'am ață... Și dacă o zice de ce nu ceri bădiei - îi ziceam cumnatului meu bădie — am să-i spun drep: bădia nu-mi dă niciodată, zice că, mâncare am, ghetе am, ce-mi trebuie parale și atunci țața Tinca are să bage mâna în portofel și o să-mî dea doi lei, ba poate chiar cinci... Are atâtea parale!

De obicei, ța*ca Tinca stătea la noi până când ceasul dela Mitropolie, care se auzea în tot târgul, bătea ora zece.

Atunci își strângea țigările, ochelarii» basmaua și ridicându-se greu din jețul, ce se clătina rămas în două roțițe» își lua ziua hună cu acelaș schimb de verb*

— Nu mai stai?

— Nu c'o bătut ceasul zece.

— Hai, Georgică, ia-ți pălăria și du-te cu țața Tinca. Atât așteptam. Eu o conduceam întotdeauna. Nu stătea departe dar mergea foarte încet.. Era exercițiul la care se mărginise. Ii făcea bine și-î prelungea timpul închipuindu-și că înmulțește pașii. Zadarnic mă încurajam dojenindu-mă cu asprime: hai» mă, ce ești prost, șpune-o și isprăvește... Uite, să știi, când îi ajunge în dreptul felinarului dacă nu-i spui ești o curcă ploată. Ajuns la felinar, strângând pumnii» am luat răgaz până în colț, la strada armenească. Dar nu am îndrăsnit nici acolo, I-am cerut dintr'odată, prostește, răstit, când am ajuns la poartă.

— Țață Tincă, da-mi un leu.

— Hai nu ți-i rușine! Cine te-a învățat să ceri? Să știi că am să te spun... Ce ești țigan?... Numai țiganii cer... Am plecat afurisind pe țața Tinca în tot felul. M'am încuiat în odaie și m'am trântit îmbrăcat pe canapea, să-mi ascund rușinea și plânsul în întuneric. N'am plâns mult. Cred că am adormit de grabă. A doua zi când m'am sculat, mi-a căzut inima de frică, la gândul, că dacă nu duc așa suțjt dezonorat.

Eram singur acasă. Frații mei erau împrăștiați. Odaia noastră dădea în odaia în care se ținea vechiturile. M'am scoborât în ea, să caut o hârtie din care să fac un smeuraș cu găurele.

Dintr'un vraf de cărți, roase, îngălbenite, eșia la iveală un volum, fără scoarțe, scris mărunț, cu litere grecești, greu că abia îl ridicam de jos. Fără să stăm un pic la îndoială, cu speranța nouă, am luat volumul, am eșit din odaie prin fereastra care da în grădină, ca să nu mă vadă slugile. Sărind gardul stricat, ce da în stradă, aprins la față, închipuindu-mă bănuț de toată lumea, am fugit, într'un suflet oprindu-mă, din când în când, să-mi ridic ciorapii, până la Daniil anticarul din Târgul de Sus.

Daniil era un bărbat tânăr, frumos, cu barbă neagră și slab de minte. Sta în cămașă și în papuci. Dormea cu ferestrele închise iarna și vara, N'avea nici'o mobilă. O cană ruginită, un rest de pepene verde ce se usca cu burta însângerată, vrafuri de cărți din alte vremuri, ce se fărâmițau când le atingeai cu mână, umpleau odaia. O colivie de porumbei, prășiți acolo din lată în fii, nu văzuseră lumina zilei și când intra cineva în prăvălie — lucru care se întâmpla foarte rar — se refugiau, ca niște copii sălbatici, pe creste de cărți inaccesibile» de unde priveau cu ochi rotunzi idioțiți de spaimă.

Cu Daniil vorbeam copilărește.

--- 'Bună dimineața. Ce faci Daniil?

' — Ce faci Georgică?

-•Dă-mi și mie o pereche de pui.

:/r—Adu doi lei.și-ți dau.

— Doi lei pentru o pereche de pui?.. Da bine știi să ceri... Mihăiță a cumpărat cu un leu o pereche de porumbei albi cu capul negru.» Nu mă crezi., N'ai decât să-l întrebi..

— Să-i aducă să-i văd și eu...

— Dar cartea asta o cumperi?

— Ce să fac cu ea?

— Uite ce marc!

— Dacă n'am ce face.

— Spui numai așa, ca să ți-o dau degeaba.

— Cât ceri pe ia?

— Să-mi dai cinci lei.

— O-ho! Săracul de el.

— Dă-mi că-mi trebuie, și-ți mai aduc.

— Adă!

— Azi nu pot că mă vede,

— Bine, adă când oi putea.

, — Nici patru lei nu dai?...

— Nu dau.

— Știi una... Dă-mi un leu și o pereche de porumbei,

— Porumbei nu-ți dau, să mă tai.

— Atunci dă-mi un leu și ia-ți cartea.

— N'am.

— Hai, nu fi prost, scoate leul.

— Gândești că am?

— Da cât dai?

— Zece bani.

— Dă-i încoace.

Rezolvasem problema. Când a dispărut în dosul unui vraf de cărți,-unde-și ascundea co-

moara, am băgat în buzunar un ghem de ață dublu, deabia început, pregătit parcă într'adins pentru mine, care ședea acolo cine știe de când și servea la cusutul cărților.

Am luat gologanii, i-am arătat ghemul din prag și m'am chitit pe fugă. Daniil s'a luat după mine dar n'a fugit de parte, îi cădeau pantalonii veșnic fără nasturi. Auzeam cum mă amenința din urmă:

Ei las'că te prind eu, mai vii tu pe la mine. Oprit la distanță respectabilă îi cântam, sărind bătând din pumni:

**Ciudă, ciudă,
Barbă mare,
Cărți are,
Minte n'are.**

Dar văzând că se apleacă să caute pietre, m'am pus din nou pe fugă. Trecând prin n^j deanul plin de lume am plecat fluierând, la locul de întâlnire, mândru că puteam să-mi știu cuvântul.

Cât ai dat pe el? m'au întrebat băieții luând ghemul în primire.

— Doi Ici.

— E bun» de unde l-ai luat?

— Dela Drăgănescu.

• Era pe atunci cea mai mare băcănie din Iași. Dar cum zicea poporul, de haragi a venit, de haram s'a dus. Spre seară» am înălțat smeul, pe vânt favorabil cu alai de copii în

urma noastră. Se încadra ca o fereastră tăiată în azur, iar coada lui ondula ca un șarpe sau stătea nemișcată de părea că a plesnit atlasul cerului

Dar ce folos! Când ne era mai drag, o haită de câini, pornită dela stâna din deal, venea cu o falcă'n cer și una în pământ, să ne prăpădească, dacă țipetele noastre n'ar fi adus ciobanii pe urma lor. In învâlmășala produsă 'de panică, ața încurcată în spini s'a rupt și zmeul a plecat, închinându-se, luându-și parcă rămas bun, mișcându-se din ce în ce mai mic» până nu l-am mai văzut

In ziua aceia l-am pierdut și pe Vasile al dascălului. S'a îmbolnăvit de spaimă și a zăcut șase luni de galbenare. L'am văzut după boală, îmi părea strein și mic. Se speriasse rău de câini. Crezusem în el și-mi-era necaz. Știți ce înseamnă să fii Căpitanul copiilor din mahala?..

Au trecut șasezeci de ani de atunci. Intr'o seară, venise la noi o ruda a nevestei mele, cu băețelul ei. Am petrecut timpul, vorbind de una de alta, de greutățile vieții, privind ca bătrânii viitorul cu îngrijorare. Se făcuse noapte. La plecare m'am dus să-i petrec până la tramvai, să fac puțină mișcare. Rămăsesem în urmă cu Dorel, un ștregar de vre'o zece ani. Profitând de întuneric băiatul se dete pe lângă mine și-mi spuse pe nerăsuflăte.

— Nene Georges, dă-mi un pol.

— Hai nu ți-e rușine, i-am răspuns. Cine te-a învățat să ceri?

Ce ești țigan?,..

Băiatul a dispărut rușinat, în tramvaiul gata de plecare. Eu am rămas încremenit, speriat de vocea mea care semănând cu a ța'căi Tinca trezise ecoul celei mai grozave dezamăgiri din trecutul meu.

M'am repezit câțiva pași, dar tramvaiul era departe- Ș'apoi Ia ce bun, m'am gândiți Lui nu i-ar mai fi făcut plăcere și conștiința mea n'ar fi fost pe deplin satisfăcută.

Intorcându-mă spre casă, mă gândeam rușinat, așa sfârșesc bătrânii: fac morală, când au închiat nebuniile. Am răscumpărat însă cu o lacrimă curată, ofensa adusă copilăriei mele și vă asigur că nu am plătit eftin.

O lacrimă la bătrânețe face cât un pol Ia tinerețe!

Intr'o dimineață, potrivindu-mi pălăria pe cap, țața Eliza mă luă în oraș. Aveam ghetele cam murdare, ca omul luat dela joacă. În schimb purtam la gât un fionc mare de cordea lată, roșie ca para focului. Am mers încet pe Ia prăvălii, de unde, cu tocmele nesfârșite, țața Eliza a cumpărat Jh^sa, citur^felurite și prosoape. Pe Ia prânz a venit Babeta și a început să croiască, să coasă la mașină, care zdrăngănea ca o roată fără ciolane. Priveam înduioșat

cum lucra pentru mine cămăși* posteri, fețe de perină, tot micul echipament al școlarului intern.

Se hotărâse definitiv. Mă înscriuseră la școlile Unite, cel malrga unuț^i din vremurile acelea, sub direcția lui Melic, vestitul profesor de matematici. Vorbind drept, n'am fost mâhnit prea mult Durerea mea a fost simțitor micșorată, de două rânduri de haine noi, de mică și de mare ținută, cu gulerul brodat în fir de aur: I. U,, Sntr'o ghirlandă de stejar^cu șapcă și nasturi auriți.

Intr'o bună zi, cu așternutul la picioare, într'o trăsură cu doi cai — țața Eliza știa să-și țină rangul — am trecut prin târg, am intrat într'o curte înconjurată cu ziduri groase, fostul palat al Prințului Vogoride. N'am plâns, n'apTăns^ci țața Kliza, care a plecat vexată că Directorul nu s*a întins la vorbă.

— Lăsați~l.

— Dar cui dăm în primire?

— N'aveți nici'o grijă.

— Poate mai trebuie ceva.

— Vă comunicăm noi,,. Hai, du-te și te joacă!

Am șters-o ingrat, nerăbdător, fără să întorc capul alăturându-mă fără zăbavă lângă uh băiat ce tropăia, legat în curele și clopoței, ca un cal de rasă. Nu mi-se ura. Erau atâtea lucruri noi Curtea mare tăiată de o punte de scânduri ce lega clasele de refector, grădina Ai

pomi seculari, gălăgie, copii, clopotul, și un miros pătrunzător de creolină ce se ținea de om. Am intrat dela început sub supravegherea unui neamț» Domnul Freihube^ fost sergent în armata germană, uscat, aprins ca un cocoș cu gâtul gol. Purta ghete lucitoare, haine curate, avea priviri» ce te fulgureau prin ochelarii cu rame de aur. N'am întâlnit de atunci om mai conștiincios în împlinirea misiunii sale.

Sever și drept, ne urmărea cu ochii de vultur» fumând, cu mâinile la spate» o pipă interminabilă, în mijlocul curții. La masă, am refuzat să mănânc, scârbindu-mă de tainul școlii cum e tradiția printre internii proaspeți ca omul de familie deprins cu mâncări alese. Noaptea în dormitor, prima noapte petrecută între străini, cu lumină, cu camarazi ce mestecau, scrâșneșu din măsele» vorbeau prin somn, am plâns cu parapon» amintindu-mi de maica Leonora, de tovarășii mei de joc» de Rozică» de Bombonel, de Calicu și pentru că mi-era foame. A doua zi căzui în cursă. Un superior — cine să te înșele dacă nu superiorii — n'Va pândit înainte de a mă duce la cafea, în refector și mi-a oferit un creion ascuțit gata în schimbul feliei de pâine și al merelor dela masă» pe trei zile. MV ispitit creionul sau n'am avut curaj să-l refuz? și una și alta. Am postit trei zile/ dar n'Va învățat minte. După ce m'am învechit, luam creionul și furișându-mă printre elevi scăpăm de gloabă sau mă alegeam cu 6

urecheală zdravă, afirmând cămătarului meu, că am uitat.

Știam să scriu și să citesc. Toate lecțiile de latină, aritmetică și geografie, trebuiau spuse pe nemțește. D. Freihube ne explica în fraze scurte, arătând cu linia tablourile de pe pereți ce reprezentau munca din cele patru anotimpuri, lucrări de câmp executate cu cai mari bine înhămați, de Pomerania. Pe D. Freihube» îl găseam lângă noi la deșteptare și pleca după ce adormeam toți. De dragul lui am învățat pe de rost poeziile din „Lesebuch, erster Teii”.

Dar ce folos! Eram atât de neastâmpărat! Mă deosebeam de ceilalți copii ca un cal breaz. Mă jucam într'una, ^ă^ n^ m^ n m mi _ de ne bqnih închideam robinetul la cei cu săpunul pe față» așezam o farfurie cu mâncare pe bancă, în dreptul celui care spunea rugăciunea» puneam piedici» organizam expediții în podul plin de hrisoave, în pivnița mare întortochiată ca un Labirint, de unde furam morcovi» mă luam la bătaie cu băieții, până când Dl. Freihube» scos din răbdări, strângând criminal din măsele, striga revoltat: „Braesk, dupe mas, in kanțelei!”. Era pedeapsa minimă, pentru mine maximă: să stai în recreație, în picioare, în cancelaria profesorilor.

Aveam tovarăș de bancă pe JVfn^qvjkj-. băiatul unui explotajor de păduri. Amândoi ne po-triveam de minune. La începutul anului, după ce îmblăneam cărțile, le așezam simetric în pu-

pitru, îmi încuiam sertarul cu lacăt Wertheim și aruncam cheile în latrină. Vecin cu noi era un evreu cuminte, roș ca un copil de lapte bine hrănit, fiul unui manufacturier tlin Brăila care învăța conștiincios, nu se asocia cu nimeni, nu primea nici'o admonestare. O singură dată s'a lăsat târît de nebunia colectivă și după cum veți vedea a pățimit-o rău. Primisem un pedagog nou, un neamț Burkhard, care nu știa o boabă românește. Bieții își făcuseră obicei. În meditația de seară, se prezentau la catedră și mormăind cea mai trivială injurie, se cereau afară, ridicând doua degete, arătând cu capul spre ușă.

Pedagogul răspundea invariabil:

— Ia, ia...,,

Dar urciorul nu merge de multe ori la apă. Colegii puseră pe neamț la curent Păcatul căzu pe cel mai cuminte dintre noi.

Bernfeld îndemnat de aghiută, cu seriozitatea lui obișnuită, se prezentă și proferând injuria care în gura lui părea mai trivială, ridică doua degete și căzu fulgerat de o pereche de palme zdravene, care deslănțuiră în clasă furtună, transformată în delir, când Bernfeld repezindu-se la pupitru să ia ceva să-l omoare, îi aruncă în cap un sfert de sugativă, care pluti în aer ca un fluturaș.

Bernfeld era martorul meu. „După șasezeci de ani îi cer erțare. Îi necăjam în tot felul și el răbda cu o resemnare îngerească. Dar într'o

zi, scos din fire, de două ori mai voluminos decât mine, mă prinse de guler și mă scutură crispat de enervare, de nu mai știam pe ce lume trăiesc.

Eram totuși iubit. Fără mine, clasa părea pustie. Când m'am înapoiat la școală, după ce zăcusem o lună de scarlatină am fost primit cu aclamații, iar D-l Freihube se uită mai mult la mine, care-l ascultam, cu gura căscată, când povestea grozăvii din războiul dela șaptezeci.

Profesorii nu-și dădeau mare osteneală. Ne scoteau în fața catedrei să spunem lecțiile învățate pe de rost „Paris capitala Franței, cu un milion de locuitori, fabrici, universități, etc". Povestea spartanului cu vulpea care i-a mâncat ficații și cum a aruncat călăul securea, fugind îngrozit de căutătura încruntată a lui Mihai Viteazul. După atâția ani, mărturisesc cu nedumerire, dacă nu cu rușine* n'am auzit nici mai târziu în școală, nici în casă, vorbindu-se în mod deosebit, bunăoară, de Eminescu, de Cogălniceanu, de Hașdăiju de Odobescu.

Recitam poezii din Bolintineanu sau Alecsandri fără să cunosc nimic din viața lor. Pro-

r
fesorul de limba română, un transilvănean, ne citea uneori, în clasă, pe când eram în școală fiilor de militari, pasteluri de Alecsandri, comentându-le sumar cu grai ardelenesc:

„Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară-

— Vedeți ce frumos se repetă poetul, și se începea,

„Ziua ninge» noaptea ninge,,,

Ningea într'adevăr. Ningea frumos cu fulgi mari și priveam pe fereastră, dus cu gândul la barba lui Sft. Nicolae, când răposatul P.... mă chemă la realitate; eu îmi sparg pieptul aici și tu te uiți la fereastră, ia spune rogu-te ce ai înțeles».

Ridicându-niă deșirat, în bancă, am început fără a'sta pe gânduri, imitându-i vocea", stâr-nind un nou răs homeric:

„Ziua ninge, noaptea ninge.... adaogând admirativ.

Vedeți ce frumos se repetă poetul....**

Y ^1? .m ^" ^ . ^ t o ^ k S L - L ^ . s c o l i * Acasă veneam din cc în ce mai rar. Nu se interesa ni-meni de mine. Totuși când se apropia vacanța, cu deosebire cea de Crăciun, înnebuniam la-olaltă. Răsturnam școala. Ne cățaram ca pisi-cile să scriem pe grinzi, pe ușori, celebra ex-clamare:

**Vivent les vacances,
Adieu les pinitences.
Les livres ați feu
Les professcurs au milieu L.**

Bieții profesori! ce buni erau și cât i-am re-gretat în urmă.

Mi-e rșine când mă gândesc și totuși între-rup povestirea ca să mărturisesc crima ce-mi apasă și azi conștiința:

După o strălucită carier, „Institutele Unite" se desființaseră. D. Freihube îmbătrânise, sâr-manul, fără drept de pensie.

L-am întâlnit întâmplător, mai târziu, câțiva colegi de școală, băieți cu avere, într'un birt» unde neamțul, săracuț îmbrăcat bea retras, un păhărel de vin, la un colț de masă. Bucuria noastră a fost fără margini- L^am ridicat pe sus, l-am adus între noi, am poruncit mâncări alese, vinuri scumpe și tainic — atât~cat per-miteau spiritele întăritate de vin — am strâns pe loc, mână dela mână, o sumă de bani. Unul dintre noi, n'ași putea spune cine, i-a ținut o cuvântare demnă de cel mai bun român, după care, ne-am luat angajamentul, să-i cumpărăm un palton dela Braunstein, vechiul magazin de haine gata din Ulița mare și să-i facem în urmă o rentă viageră, contribuind, flecare, anual, cu suma de care putea dispune. Lista alcătuită pe întrecere da un venit de patru sute de lei lunar.

Câți credeți că s'au ținut de cuvâiit?

Nici unul!

Intâlnindu-mă a 2-a zi cu unul din colegi, ne amintirăm buimaici că i-am dat întâlnire.

— Hai, mă, ne așteaptă Freihube,..

— Dă-l dracului ,de neamț!.

. Anul școlar a trecut repede. Cu tgate^nebu-niii& mele eram cel dintâiu în ^^ITMâncasem 7\$iarla masa prețn^^ cu țopT profesorii

școalei, la care băeții din clasele superioare m'au îmbătat turtă. Posedam numeroase atestațiuni, cartoane felurite, frumos caligrafiate în franțuzește:

Point de merite
decerne à l'élève Georges Brăesco pour application.
à la langue allemande

cu care puteam răscumpăra orice greșală, dând bine înțeles numărul de mărturii corespunzător. Eram în toiul examenelor. Se vestiseră domnitorii. Câteva zile nu s'a învățat, s'a vărut casa, s'a împrăștiat nisip prin curte, iar noi copii împloteam ghirlande lungi, de stejar, cu munca împărțită ca într'o republică de furnici: unii despuiau crengile trase din carul încărcat cu vârf, alții țineau capetele, iar meșterii împloteau, legau lanțul strâns, să nu se desfacă, apoi le încolăceau la umbră, unde așteptau evenimentul, stropite din belșug cu apă.

În ziua cea mare, dela poartă până la scara cea mare se înălțau arcuri de verdeață, învelite de drapele, rânduie în fascii, artistic împreunate, iar deasupra ușii, într'un cerc mare de brad, trona împunătoare, uriașă, puțin înclinată cifra regală bătută în flori. În sala de onoare, rânduie simetric pe pereți, erau expuse hărți colorate, caligrafii artistice, desene variate.

Curtea se umpluse de trăsuri. Muzica militară se ștergea de nădușeală la umbră. Părinții copiilor, domni blajini, cucoane cu pene

triumfale așteptau ceremonioși, în sala de recepție.

Stam rânduieți în bănci, așteptând nerăbdători, îmbrăcați în uniformă nouă, cumiți ca în sâmbăta mare, când ne spovedeam în fața altarului.

De odată se auziră pași numeroși, grăbiți, sunet cavaleresc de pintoni și pe ușile, larg deschise, intrară domnitorii. El, alb la față cu barbă neagră, cu pieptul înstelat Ea, rumenă, voinică, în port național- În urma lor se îngrămădeau boerii, pe care îi vedeam de sărbători la vizite, Generali mustăcioși, chelii de profesori cu favoriți, în haine conservate.

Ridicați în picioare, cu voci înstrăinate, cu inimile strânse, am intonat cum nu se putea mai prost în cor, pe șapte voci, conduși de Gavril Muzicesc», maestru neîntrecut, care ne fulgera cu privirile, cu bagheta și cu barbișonul de mătase roșie, ce se încadra perfect în TdSchizalura gulerului alb.

Apoi, Domnitorul m'a întrebat tocmai pe mine:

— Mata ai învățat nemțește?

— Da, Mărita ta, am urlat eu, după cum mi se recomandase de pedagogi și fără altă indicație, pornii ca o moară stricată.

**A, a, a, der Winter ist schon da,
 Herbst und Sommer sind vergangen
 Winter der hat angefättgen...**

Nu știu cum am isprăvit. Nu mai vedeam înaintea ochilor aiurit de privirile ațintite asupra mea.

A fost un triumf. Domnitorul surâdea, boerii lăcrămau» profesorii se umflau în pene» iar Doamna strălucitoare ca o zână din poveste, m*ă sărutat pe amândoi obraji și plecară vârtej în uralele noastre ieșiți în curte, alergând pe poartă, după trăsura cu cai albi a lui Carpov, cel mai renumit birjar din Iași.

Au trecut ani. Domnitorul a fost proclamat Rege, II puteai vedea în fiecare zi, când se schimba garda sau iarna pe înserate, când apărea la fereastra palatului din Calea Victoriei și se uita stând cu cineva de vorbă, în stradă.

Cine nu s'a oprit în loc să-l privească cu dragoste sinceră, încrezătoare și respectoasă, cine nu se întorcea să povestească în sânul familiei, mândru că a zărit pe Regele Carol II.,

Eu însă îl port și azi nepieritor în minte așa cum l-am văzut atunci: alb la față, cu barba neagră, trecând cu pieptul plin de decorații, zornăind din pintoni pe dinaintea mea.

De câte ori vine Crăciunul și se strâng copiii în vacanța, de sărbători în jurul sobei, mi-duc aminte de un biet croitor, evreu, mumutor»[^] c u bajj^{^^}B[^]triarh. — ,

Tîerșcu Parizăr ședea la Iași în strada ce se

numea pe atunci nu știu pentru ce, Ulița Ru-sească, căci nu era picior de rus.

Parcă-I văd stând în picioare, acoperit, iarnă-vară, cu scufiță de catifea neagră» mânuind foarfeci grele, care mușcau, scârțâind» postavuri felurite, plimbate de mâna meșterului pe linii ce se întretăiau misterios, trase cu cretă albastră, groasă, subțire ca o coajă de săpun.

Ședeam ipocrit, cuminte lângă el, pândind foarfecile pe care le apucam îndată ce le lăsa din mâini, fărâmițând resturi de postav, umplând casa de gunoi, de țipetele evreului, care în jiletcă și papuci, ridicând brațele și[^]prân-cenele, mă anatemiza când se întâmpla să tai vre'o betelie, chemând zadarnic, asupra mea, toată mânia cerului. In schimb, apărea nadara[^] Sura, cernită, strânsă cu bariș de mătase neagră, și-l.potolea blajin, într'o limbă ce mi se părea de miere. Uitând ulcelele ce fierbeau, mocnit, la vatră, se repezea arsă ciocănindu-mă cu lingura de lemn» pentruca nu mai avea astâmpăr. Zelos să repar o paguba pricinuiam alta, repezindu-mă, răsturnând ulcica pornită să dea în foc, umplând casa de poftă de mâncare, de chirăeli; scoțând din odaia de alături, lucrătoarele, fetele lui Herșcu» două domnișoare mari» curtate de ofițeri — croitoria era civilă și militară — și una mai mică, pistruita atât cât să-i șadă bine.

^Ghiaela» astăzi îmi dau seama, îmi era dragă în taina Tdeși mă certam cu ea într'una, pentruca se strâmba la mine, ori de câte ori făceam vreo pozna.

— „Ai înnebunit ori ce-ți este? Hai du-te acasă mă rog”

Plecam înciudat, urmărit de râsul fetelor, pe care le lăsam frumușele în urma mea, regretând că nu pot s'apuc de coadă pe Ghizela, ce profita de împrejurare să-mi tragă un ghiont în spate, chitându-se pe fugă.

Herșcu Parizer mă cunoștea din fașă. El mi-a făcut prima pereche de pantaloni lungi. In casa lui mâneam toate bunătățile: tăeței de casă cu magiun, turtă dulce, înflorită cu miez de nucă, paudișpan de purim sau prajam, stând cu Ghizela la gură sobei, boabe de porumb ce ne înegreau dinții.

Locuia lângă mosJNicu, epitro^^
nul copilăriei mele. ICFa" desmoștenit când "rTaveam încă zece ani, prevăzând că am să mă aleg un rău» pentrucă rupeam ghete și haine nevoie mare.

Moș Nicu rămăsese neînsurat, trăia, așa se șoptea în casă, cu Catinca, jupâneasă oțărâta cu cercei de mărgean și tulpan alb, care-i cunoștea toate slăbiciunile: îl doftoricea, îi răsucea țigări, îi făcea pască, una singură de orez, încinsă cu cunună mare, groasă de două degete, ca sa țină loc și de cozonac la sărbătorile Paștilor.

Iarna, către asfințitul soarelui, îi întindea masa de cărți în jurul căreia se adunau patru holtei îmbătrâniți, țapoși ca aiște arici.

Conul Costache, Conul Alecu, Conul Vasilică și Moș Nicu, sorbind cafeaua tacticos, fumau pe întrecut, jucau preferanț la o para fișă. Mai târziu'jocul s'a spart: unul a murit, altul s'a îmbolnăvit iar pe conul Costache nu l-am mai văzut multă vreme. Intr'o zi geroasă de Crăciun, pe când mergeam pocăit alături de moș Nicu, l-am întâlnit pe stradă, îmbătrânit, sărăcăcios îmbrăcat, căci după cum spuneau cucoanele, bătuse la tălpi toată averea.

— Sluga d-tale.

— Plecăciune.

— Ce mai faci, coane Nicule?... Tare de mult nu te-am văzut.

— Nici eu nu te-am văzut pe mata.

Și isprăvind conversația, se priveau, cântărind din ochi, isprava timpului.

Irra... zise dela o vreme, moș Nicu, bucuros că și-a adus aminte, bine că te-am întâlnit Mi-ai rămas dator *jumătate* de galben, ții minte?

— Eu?

— Dela preferanț.

— Ți-oi fi rămas, nu zic.

— Dă-mi-i, nu știi mata cine-și plătește datoriile se îmbogățește.

— N'am cucoane.

— Nu se poate

— Crede-mâ» uite ce am... Asta-i toata a-
verea. Și scoase din jiletca veche, pătată de
bale, să-i arate câțiva gologani de aramă,

— Dă cât ai, nu-i rușne. Azi oleacă, mâine
o Iacă, scapi de bucluc.

Și băgând gologanii în buzunar, se depărta
cu mine, lăsând pe conul Costache buimăcit,
fără plecăciune, înghețat la marginea trotua-
rului.

Mă luasem, înghețat și eu pe urma lui moș
Nicu hotărât să-i spun pe drum, ca la orice
sfârșit de vacanță, că-mi trebuie pantaloni.

Dar amânam mereu spovedania, așteptând
să treacă oamenii, fixându-mi ca de obicei un
f termen ultim, casa cu poarta verde, pe care o
; depășii fără curaj de a mărturisi păcatul, îmi
j făcuse o pereche de Sân Dumitru. E drept că
jocurile de atunci erau din cale afară de ne-
bunești. Sodronul, pichiut» oina, care-ți lua
talpa ghetelor, capra, poșta și încărcarea mă-
igarului, prinși unul de altul cu capul în perete,
*peste care săreai spintecând, de regulă, pan-
talonii.

Bătrâna infirmieră, care se oblojise la școală
pe mâncare, povestea megieșilor, că a pierdut
în viață două lucruri scumpe: bărbatul îm-
pușcat din greșală la vânătoare, după ce abia
se luaseră și ochii, cârpind pantalonii mei în
fiecare seară. Ajuns aproape de casa lui moș
Nicu. amânând pentru altă dată ce aveam să-i
spui, am intrat dornic de joacă, la Herșcu

Parizer. Era Sâmbătă, Se înserase. Pe masă ar-
deau două lumânări ce răsfrângeau luminițele
odăii până în fundul curții, țintuind cu stropi
de lumină piulița, chilugul, râșnița de cafea și
tava culcată, în dosul ibricului» ce răsărea uriaș
în mijlocul ligheanului» larg deschis» de alamă.
În casă ferau musafiri, femei în haine *hâtră-*
nești de mătase, gospodine frământate de griji
și de rod» ce povesteau cumiți, întâmplări din
viața lor umilă, vorbind pe rând sau toate
odată, sorbind din ceaiu, la care-și încălzeau
mâinile, înăsprite de treburile gospodăriei. Ră-
măsesem îcurcat în mijlocul *odai*U dereticată
ca pentru sărbători.

— Ai venit?

— Mă duc.

— Ei stai, ce te grăbești... Ghizela! Iaca ți-o
venit tovarășul... Vrai un ceai?

— M'așteaptă acasă» zic eu, dând să ies pe
ușe.

Dar m'am întors rușinat, înfuriat ca un ber-
bec zădărit, de Ghizela, care-mi trăsese pela
spate, colțul de cămașe ce ieșea prin ochelarii
pantolonilor. Neștiind ce să fac, am început
să plâng și nu pot spune, dacă plângeam de
rușine sau pentruca Ghizela, care plătise
scump perfidia, suspina odată cu mine.
dam Sura indignată, a vorbit nu știu ce cu
bărbatu-său, luând de martori pe mosafiri, ter-
minând în românește-

— E copehit

— Dacă-i copchil trebuie să rupă hainele l
 — Să fie sănătos. Are avere dela babacu-
 său. Fă-i o pereche de pantaloni.
 — Da i-am făcut deja o pereche.
 — Ei, ai să-i mai faci una, să vedem ce are
 să fie.

— Când o auzi conul Nicu*

Du-te de vorbește cu el, ce ești așa
 fricos. Parcă o să te omoare.

Bătrânul dete din umeri, își puse pălăria
 peste chUi4|a de catifea și ești pe ușa ce da în
 strada, ^/

La Herșcu Parizer, lucrau boierănași, negu-
 stori și răzeși, haine groase de șiac cărămiziu,
 bătut în piuă, pe Ia mănăstiri. Lucru iară
 moarte, un singur model, cu un singur fel de
 nasturi, căptușit cu chîmbrică.

Pe atunci, în Moldova, fiecare boer își avea
 evreul lui de casa cu care se sfătuia în afaceri,
 îi căuta ipoteci, arendaș pentru moșie, îi adu-
 cea doctorii dela Cernăuți, cai rusești din Ba-
 sarabia, era consultat când veneau pețitorii.

Pe Herșcu Parizer, Fam pomenit în casa lui
 moș Nicu de când am venit pe lume. Ii lucra
 lui și nouă — eram doar patru frați — haine
 largi, tocmite până Ia gologan, îi asculta jălă-
 niile, nebuniile noastre, peripețiile proceselor
 și povestea repetată, cu drumul care l-a făcut
 la Huși, singura dată când a mers călare și
 era să-! omoare boții.

Moș Nicu nu ieșea din cuvântul lui Herșcu
 Parizer, care nu intervenea, ce-i drept, decât
 în ceasuri grele. El l-a înduplecat să cumpere
 surorilor pian, să le facă rochii cu coadă
 lungă, după ce au eșit din școală. Dar ce mfu
tura, vura, trebuia să fie prieteni, aveau ace-
leași patimi, le plăcea cafeaua și trăgeau ta-
bac, urându-și sănătate după ce strănutau de
săreau pisicile, sbârlite, cu coada în sus, pe
fereastră» , 4

Când Fam văzut că pleacă, riu mai aveam
 habar, câștigasem pantalonii. M'am întors spre
 Ghizela. Isprăvise și ea de plâns. Ne-apr^pia-
 sem. Privindu-ne îmbunați, am eșit tiptil, în
 stradă, alergând ca să ne dăm pe ghiață Ia
 marginea trotuarului. Eram neîntrecuți, vestiți
 printre copil în toată mahalaua; zgâriam
 ghiața întorcând călcâiul cu meșteșug, lune-
 cam cu picioarele strânse, ne lăsam puicajsau
 sugând cu deliciu țurțuri de ghiață desprinși
 dela streășină, ne lăsam târâți de sacagii ce ne
 cunoșteau, -atârnându-ne, de sania ferecată în
 legaturi de ghiață, sau ne turteam nasul, în
 ajunul anului nou de geamul băcăniilor cu
 ușile înghețate, brodate de ger, mânând plugu-
 șorul pentru două smochine, ziua nămiaza
 mare. Ne-am întors acasă umflați de ger, cu
 fălcile încleștate, cu ghetete rupte, ude de
 zăpadă.

Ia priviți, oameni buni, ăștia-s draci, nu alt-
 ceva: Ci trebuie să te iei după dânsul? EI e

nebun dar tu ești domnișoară... Ea uită-le în oglindă, șade frumos?...

Mărturisesc după atâția ani, că-i ședeă ne-
spus de bine. O priveam cu drag, opărindu-se
roșie ca para focului, cu ceaiul pe care ni-l
pusese dinainte madam Sura, îmblânzită, după
ce se săturase de ocară. Când veni Herșcu Pa-
rizer, văzând halul în care eram mă luă de
odihnit.

— Eu nu știu ce ai de gând?... Fecior de
boier ești?...

Dar privindu-ne pe amândoi, dete din li-
nieri, după obiceiul lui și începu să râdă odată
cu noi, cu toată casa.

— Vîno'ncoace.

Așezându-mă drept, crăcănât în mijlocul
odăii, mă puse să ridic pantalonii și potrivin-
du-și ochelarii începu să strige: „patruzeci și
doi, șasezeci, douăzeci și trei"., numere ce-mi
răsunau, divin în urechi, pe care le trecea do-
cil într'un carnețel de măsuri, una dintre dom-
nișoare, cea mai mare, plecată pe masă cu
șalul în spinare, cu pielea albă, frumoasă, de
aristocrată.

Au trecut ani de-atunci. Herșcu Parizer îm-
bătrânit cu timpul, se lupta din greu cu con-
curența. De câte ori veneam în Iași mă lăsam
târât de amintiri în ulița rusească. Priveam
cu inima strânsă, prăvălia scundă, ocrotită de

aceiași firmă îngustă, neagră, scrisă cu litoc
albe:

HERȘCU PARIZER

croitor

civil și militar

încadrată într'un metru și o pereche de foar-
feci deschise, ștearsă de ploi, de vreme. Lângă
el se ridicase o prăvălie nouă, cu ferestrele
dintr'un geam cu rafturi pline, intitulată cu-
ceritor, cu litere de aur:

„CROITORIE MODERNĂ"

Dar Herșcu Parizer, după cum spunea ma-
dam Sura, în vorbă sa-și mărite fetele, trăia
încă binișor, slava Domnului, mai păstrând
ceva din vechea clientelă, pensionari, cari nu-l
lăsau să moară.

Progresul, ca și natura, are însă legi fatale.
N'a trecut mult și peste drum de Herșcu Pa-
rizer s'a mai deschis un atelier

„CROITORIE AMERICANA"

M'am întors îngrijorat spre locuința bine-
făcătorului meu. Căsuța se pitise detot. Firma
dispăruse. La un ochiu de geam, strâns între
croitorii modernă și cea americană, un anunț,
scris cu ornamente mari, indica singur trecă-

torilor, pe Hefșcu Parizer, „cel mai vechiu croitor din ulița rusească”, adăogat de mâna lui stângace, ca de copil.

Era tot ce găsisse bătrânul în potrive tinere* tului cuceritor.

Am intrat să-l văd. Madam Sura murise cam odată cu moș Nicu. Fetele erau la casele lor. Ghizela se expatriase în America. Herșcu Parizer se închina mișcând buzele serafic, palid ca un muribund.

Nu l-am întrebat... La ce bun!.... Reprezentam două lumi.

Nu ne-am mai fi cunoscut..

Singuri, cavalerii, rezimați de mușcatele ce se ofileau în dosul ferestruicilor, m'au petrecut, când am ieșit din casă, galanți, satisfăcuți» cu ochii lor de altă dată.

Târâș-grăpiș, am trecut când corigent când repetent dîntr'o clasă într'alta.

Pentru că mă băteam cu toți băeții din mahală, epitropul și mătușile declarară într'un glas ca numai școala militară îmi va veni de hac. Nu se învață carte, ziceau ele, dar te muștruluește de-ți merge untul.

În această nădejde nu mai învățam nimic.

— De ce nu înveți mă băete? mă întrebă profesorul de latină.

— Eu am să intru în școala militară, nu am nevoie de latină.

„Nu știe, el are să intre în școala militară**„, strigau băeții în cor, când eram chemat la lecție.

Din balconul institutului, un balconaș mic, șubred, de unde pornea un jghiab răzimat de marginea unei haznale — instalațiune primitivă de tout-â-Fegout — ascultam, vara, marșul corniștilor și fereceam băeții din școala militară, care se duceau la instrucție să se joace, gândeam eu, de-a soldații, cu muzică și puști adevărate.

Am cunoscut mai târziu această fericire. N'o doresc nimănui. Ce am suferit câți-va ani de zile, *ajunge* — socot — să-mi răscumpăr cu prisosință, partea mea de rai. ^Disciplina oarbă și fără raționament era baza educației, încredințată elevilor din clasele superioare și unui mănunchiu de ofițeri, aleși printre cei mai energici. Trebuia să circuli cu mâinile la vi-puşca pantalonilor. Nu te puteai mișca nespionat. În clasă, în dormitor, la masă te duceai cu frontul, după laborioase alinieri, comandate pe întrecute, exagerat, numai de elevii din ultimul an, care se inițiau, pe rând în secretele artei militarey^pedepsele curgeau ca ploaia, pentru că ai mișcat în front, pentru că ai întârziat la front, pentru că ai vorbit în front și slavă Domnului, azi știe oricine, în front nu se vorbește. Zelul educatorilor, de a scoate astfel oameni de treabă din copii care făceau dispe-rarea familiilor, era explicabil: programul era

atât de Încărcat, încât nu ne puteam întâlni decât la front. Acolo se puteau urmări greșelile. Natural, pedepsele erau variate, porneau cum cere pedagogia, dela simplu la compus. Cea mai simplă era să stai de sentinelă echipat de războiu, în frig, pe sală, în fața ușii dela camera ofițerului de serviciu, pe când ceilalți dormeau duși.

Am zis că pedepsele erau gradate. Aceasta nu împiedica să fii observat cu predilecție, să iei deodată toate pedepsele de arest, închisoare, carceră pe care, să te conformezi pedagogiei, le executai pe rând. Sistemul era ingenios. O pedeapsă atrăgea pe alta și erau atâtea motive că izvorul era nesecat. Ieșeam din meditația de seara,- istoviți, flămânzi, pentruca tineri, munciți ca robii, mâneam pe sponci. Stam sgribuliți de frig, cu mâinile înghețate, tunși chilug, ascultând descoperiți, in viscol, „Ruga" sunată cu fâlcile umflate peste măsură, de un biet cornist, care servea Țara, scoțând note false dela rinichi.

Adevărata școala a disciplinei era însă în dormitor. Inchipuiți-vă o sală lungă, cu pături uniforme, iar noi, inferiorii, în cămăși de noapte, scurte, aliniați la marginea paturilor, alinate și ele, așteptând, înțepenți de așteptare, cu hainele frumos păturite în palmă, inspecția caporalilor, care-ți băteau pantalonii în nas, să-ți dovedească că nu i-ai scuturat, îți rupeau toți nasturii dela manta, să-ți arate efi

se clatină sau îți descosea pe de-a'ntregul un crac de pantalon urmând să-l coși, In târziul nopții, la lumina lămpii.

N'aveai scăpare nicăeri.

Nebunia disciplinei cuprinsese pe toată lumea. Ofițerii, tineri, în haine lucitoare, erau îtmoranți si brutali. Un cismar care întârzia să strângă din dormitor căputele ce trebuiau reparate in timpul nopții, a fost dus în pumni de locotenentul de serviciu, dela un capăt la celălalt al dormitorului, unul Înaintând, celălalt retrăgându-se cu ochii, țintă In ochii superiorului beat de furia nepotolită. A doua zi, soldatul a fost internat la infermerie cu fâlcile umflate, bolnav — zicea doctorul — de orcion.

Vă închipuiți acum, dece într'o dimineață ne-am trezit înlemniți de surprindere, lipsiți de răcnetele superiorilor, care întovărășeau de regulă semnalul deșteptării, cântat de cornist pe sală, cu ecouri infernale. O veste circula printre noi, grăbită ca o nenorocire: „A fugit' clasa IV**, elevii care vegheau la menținerea ordinei, cu puteri discreționare. Ii iubeam, la fel cu câinele care linge mâna stăpânului caira^ Îi lovește. De altfel, eram totdeauna gata de iertare. O vorbă mai dulce, o familiaritate bine voitoare a superiorului, opreau lacrimile gata să cadă, ștergeau rușinea afrontului.

Rătăceam ca niște copii rămași de capul lor. E drept că republica n'a durat mai mult decât aceia dela Ploești. Ca și Regii, superiorii nu

mor niciodată. Ierarhia armatei are o parte admirabilă, fiecare inferior tlevine superior la rândul vechimeî, la alegere sau accidental. Clasa III-a a luat locul clasei IV-a. Viața militară întreruptă un moment, își reluu firul cu impulsivitate proaspătă, sporită de ambiția noilor comandanți, care țineau să se arate vrednici de înaintașii lor. Ne găseam la începutul lunii Iunie, ne pregăteam de examen, cumițiți de grijă. Nu se țineau meditații, profesorii nu mai veneau la școală. Elevii, împrăștiați, citeau pe capete refugiați în colțuri de liniște, sub scări, la mansarde, în dosul stivelor de lemne din fundul curții.

Dar evenimentul ne înfierbântase judecata. Nu se mai ținea nimeni de carie. Grupuri, grupuri de elevi discutau cu aprindere evenimentul, împrăștiindu-se repede când venea superiorul, înștiințându-se reciproc în caz de primejdie.

Circulau fel de fel de știri. Unii susțineau, că băeții de clasa IV-a au trecut Prutul pe la Ungheni, unde Vau înrolat în armata Țarului. Alții, mai bine informați, afirmau că îmbarcându-se la Constanța, au fost prinși de Turci, duși la Constantinopol. În cele din urmă, aflarăm, că vitejii, în cap cu sergentul major, șeful promoției și băiatul comandantului școlăi, — îndrăzneala lor ne aiurise, — erau pe drumul de coastă ce duce la Vaslui și în București. Sculați în puterea nopții, se zi-

cearcă au sărit peste ziduri, care ne despărțeau de palatul lui Grigore Sturdza, JPnntui, ^beizadea Vițel", cum îl numeau Ieșenii» pentrucă "n^ica în puterea brațelor, un vițel, luat dela țâța vacii, cu care se exercita zilnic fără să simtă sporul greutății, avea și el un băiat în școala militară, pe Dimitrie Sturdza, după numele unuia din strămoși, care trăia, refugiat demult în Spania. Băiatul- aprovisionase pe evadați cu mâncare și cu tutun, iar prințul — afirmau cei inițiați — le dăruise, cu mâna lui, o pungă de galbeni, să aibă de cheltuială. Mai târziu ne-a spus d. Vasile, portarul școlăi, că elevii au plecat frumușel pe poarta cea mare, În zorii zilei, spunând că se duc cum era regula în fiecare duminică, la baie, pe ploatoane, cu noaptea'n cap, că băiatul colonelului fusese scutit de camarazi să ia parte la această manifestare obligat să stea acasă. Scopul lor era să se prezinte Ministrului de Răzhoiu, ca să protesteze împotriva unei legi nesăbuite. Se plănuise, înadevăr, că absolvenții Școalei Militare, să nu treacă fără concurs la cele superioare din București, urmând ca cei rămași fără Jbc să-și încerce norocul în alte școli, unde de altfel nu s'ar fi putut înscrie din cauza deosebirei de program. Când am cunoscut adevărul, sufletul nostru s'a umplut de jale. Eram indignați gândindu-ne la suferințele camarazilor noștri mai mari, care plecau voinicește, îndurau privațiuni de tot

felul, expuși la cine știe ce pedeapsă, pentru ca să protesteze împotriva unei măsuri ce le amenința viitorul, care, în definitiv era și al nostru. Discutam aprinși pe grupuri. În curând grupurile se împușinară. Nu mai exista erahie. Un suflu de revoluție cljUjy^jranpje tuturor. "Se riaTcîtr^oralorrsă arate că e o mișehe din partea noastră, să stăm indiferenți, să mâncăm cireși, bunătați de tot felul, cumpărate peste gard dela băcănia lui Arghiropol, cu riscuri mari, e drept, dar de care camarazii noștri erau lipsiți, rătăcind, expuși să moara, ca niște ifiartiri, pentru interesul nostru.

Ofițerii se sileau să ne împrăștie. Grupurile, plecau să se formeze, din nou, mai încolo. Comandamentele recomandaseră prudență, pentru a nu zădări spiritele. Lucrul se simțise. Disciplina întemeiată pe brutalitate dispare odată cu cauza care o produce. De altfel nu erau decât opt carcere și o sală de închisoare iar noi două sute. Nu se poate lupta cu mulțimea^ sigură de impunitate. În cele din urmă, conciTmbuTeTe"încetaraT Hotărâsem, în secret, să ne solidarizăm cu clasa IV-a, să fugim cu toții. Nu știu care din noi, afirmase sentențios, că o trupă sub arme, nu se poate aresta. Se impunea așa dar să fugim înarmați. Era pe lângă o chestiune de demnitate, să nu ne asemănăm — disciplina nu-și pierdea dreptul — cu o ceată de derbedei și o chestiune de prudență elementară căci ne așteptam, Doamne fțiește,

la orice primejdie, bunăoară o luptă cu trupele din garnizoană, venite în urmărire, noastră. N'aveam cartușe, e adevărat, în schimb învățasem deja atacul cu baioneta la Copou, unde umpleam câmpul cu urletele noastre victorioase, jinduiți de ofițerii instructori dela dorobanții cu schimbul, care ne dădeau de exemplu cu înjurături admirative.

Alesesem dintre noi trei șefi, — triumviri — jurându-l&solemn prin ridicare de mâini, cum obișnuiau cavalerii de Malta; că ne vom supune orbește. Atotputernici, erau Gorănescu Alexandru, băiatul unui general dela Focșani și Savel Mănu, nepotul Ministrului de Hăzboiu, făuritorul legii, care ne răsculase și Aslan.

Hotărârea luată; trecurăm mUitărește la acțiune. Trebuia să mergem în dormitoare să ne luăm armele. Camerile de dormit erau împărțite pe plo toane, despărțite prinir'o sală lungă, care lega cele două aripi, încuiate din cauza evenimentelor.

Urma, așa dar, să urcăm și să coborâm scara principală, prin care trebuia neapărat să trecem, pentru a ridica puștile dela rastele. S'a recomandat, firește, conspiratorilor liniște, prudență, dându-li-se instrucțiuni, să se târască, să se^aplece^ când vor trece pe sub ferestrele trădătoare. Unii s'au conformat, alții, cei intransigenți, âu trecut sfidători, agale, iuțind fără voie ultimii pași, singura dovadă de slăbiciune, care păta, oarecum, curajul lor. Fri-

coșii treceau furișându-se neîndemânatici, plecând capul, ridicând spinarea și mai alea pușca, pe care o țineau ca lumânarea la Înviere, în loc a o culce de-a-lungul pământului.

Această defilare de țevi pe dinaintea ferestrelor direcționii care dădeau în sală-sfârși prin a atrage atențiunea comandantului.

Nu i-a fost greu ofițerului trimis să recunoaștere să dea peste noi care așteptam, learcă de nădușală, să ne strângem în sala de dans, de unde urma să fugim pe poartă.

— Ce căutați aici?

— Să trăiți don'locotenent...

— Marș.

Ne-am împrăștiat ca potârnicile. Numai capii răscoalei veneau, ce-i drept, liniștiți, în urma fugărilor privindu-i cu dispreț, cum se grămădeau să-și lepede puștile ca să nu fie bănuți. În curte urmașii lui Ștefan cel Mare, adunarea sfărâmăturile, îndemnându-le din nou la luptă.

Înălțat pe o droașcă veche, Gorănescu, ținu un discurs înflăcărat, arătând că:

Cei ce rabdă jugul și-a trăi mai vor,
Merita *si-l* poarte spre rușinea lor.

Nu voiam nici unul să purtăm jugul. Am fost chiar de părere să plecăm imediat, ideie care a fost combătută, arătându-se că trebuie să luăm mai în țai u masa. Această părere a întrunit sufragiile. Ne-am dus în sufragerie, tr-

țeleși ca la un semnal dat, Gorănescu, se va ridica în picioare, să ralieze pe credincioși strigând: „Cu Dumnezeu și pentru clasa IV-a înainte” mulțimea să scoboare repede pe scări, condusă de mine, care în calitate de Ieșau trebuia să -i scot pe drumul cel mai scurt, afară din oraș. La semnalul convenit, am năvălit în masă, urlând nu știu pentru ce, înfierbântați de grozăvia actului ce săvârșeam, îndreptându-ne în dezordine, gonind parcă ne-ar fi urmărit cineva, speriați de tropăiturile noastre pe șoseaua bătută de exercițiile zilnice ca și cum s'ar fi isprăvit pământul. În grădina din fața școlii comandantul — Colonelul Macarovici — discuta, liniștit, cu Ralet, vestitul profesor de matematici. — ”**

Dar șeful nu ne dete răgaz: „înainte băeți”.

După o scurtă șovăire am porni* ca o trombă, ieșind pe poarta școlii sub ochii comandantului, care ne privea cu brațele încrucișate, neclintit, ca o statuie de piatră.

Dar Dumnezeu a vrut, se vede, să ne arate dela început, calea greșită ce luasem. Spusesem băeților, din vreme, să apuce cum vom eși din școală pe prima stradă la dreapta noastră. De acolo coborând la Râpa Galbenă, ajungeam numai decât pe Șesul Bahluiului, afară din oraș.

Nu știu pentru ce, rămăsesem în urmă. În fața școlii noastre se afla un pensionat de domnișoare, cu o stradă ce ducea la clădirea

așezată în fundul curții — palatul Vogortde — In care petrecusem primii ani de~școală. Cuprinși de panică, fugarii se aruncară în stradă ca într'o vâltoare, de unde puteau fi scoși ca din oală. Strigam răgușit, disperat, ca unul ce mă socoteam răspunzător de catastrofă: „înapoi, înapoi,....”

La fereastră, fetele, entusiasmăte, claie pe grămadă, fluturau, batiste minuscule. Dar cine să le bage în seamă? Pornisem în aceiaș dezordine, fugind mereu, coborând strada Carp ieșirăm prin Râpa Galbenă, în dosul gării, afară la câmp. ^N

Vestea se răspândise cu iuțeala fulgerului. Lumea se adunase alergând, sporind ceata derbedeilor care se țineau de noi. Părinți și corespondenți ne urmăreau în trăsură, implorându-și fiecare odrasla să se întoarcă înapoi.

Gregoire, striga bătrânul, cuconul Nicolae X feciorului său, băiat Întârziat intrat în școală ca prin minune, chinuit de ticuri nervoase, căpătate din practica vîțiului care veștejește copilăria ...Gregoire, ecoute le conseil de ton pere...

- — Non, papa, răspunse Gregoire, care fusese crescut **cu** guvernantă, je ne peux pas trahir mes camarades...**

Insfârșit, **ne** oprirăm pe marginea Bahluiului. Soarele scăpata. Suflând greu, ștergându-ne de nădușeală **abia**, liberați de robia disciplinei, **ne** Întocmirăm din obișnuință In front.

înregistrasem defecțiuni mari. Ivirea neașteptată a colonelului, în fața școalei, fusese dezastroasă. Părinții se depărtau frângându-și mâinile. Corespondenții dădeau din umeri, amenințându-ne cu fulgerile familiei. De curioși ne cotorosirăm repede, luându-i la goană. Apoi plecarăm în marș militar, tăcuți, fără să știm încotro mergem. Noaptea se lăsa repede. Zoriți să ne punem la adăpost, căutam drumuri lăturalnice, ne strecuram prin văgăuni mergând pe două dealuri, printre •vii, urmăriți cu ochii bănuitori de vieri, care ne ațineau calea cu parul în mână, cu flinta.la spinare. Luna se urca senină. Cerul era ciuruil de stele. Adieri ușoare de vînd ne răcoreau frunțile.

Fără îndemnul nimănui am încetinit mersul și prinserăm a cânta în cor romanțe la modă.

Știi tu când te țineam pe brațe,
Când îmi jurai amor, știi tu...

cu voci sentimentale, cuprinși de dorinți nelămurite. Ajunsesem fără veste, într'o pădure de mesteacăn. Din tufe săreau licurici desemnând în aer traectorii scurte, luminoase. Ne oprirăm căzând în iarbă, fără a ne depărta prea mult, simțind neVoia de a fi împreună. O liniște măreață ne cuprinse, lăsându-ne robiți ca • de'vraje. Lumina lunii, cernită prin desișul frunzelor, imprima în jurul nostru horbote de-

licate. Arome tari de mentă, de leuștean, ne amețeau, gata să ațipim, legănați de târâitul neîntrerupt al greeriloh Un fluerat subțire, care se întări încet, treptat, desfăcându-se într'o cascadă de triluri, lungi, ce se rostogoleau ca niște perle, ne lăsă fără suflet, cu ochii umezi de recunoștință încrezători în puterea Celui de sus, pe care ne bizuiam în taina sufletului nostru. împărțășania era atât de completă, încât ne ridicarăm, turburați, să pornim fără îndemn, zoriți parcă să ne depărtăm de locul crimei, siguri că nu mai avem nimic de așteptat. Ieșind din Dumbravă, ne-am îndreptat spre muchia dealului călăuzindu-ne, sătui de singurătate, de lătratul câinilor ce se auzea de departe, sperând să dăm de sat sau mai degrabă peste stână, judecând după bucii de lână albă, rămași dela oi în spinii tufelor de porumbele. N'am mers mult. Lătratul se apropia, îndesindu-se pe acelaș glas vestitor de oameni.

Ne-am pomenit deodată în fața unei clopotnițe împresurată cu ziduri de cetate, ce se încheiau cu o poartă mare ca un chimir lat, cu paftaua lui de fier învechit. Eram bucuroși. După o scurtă plănuire, ne rânduim în front, în fața mănăstirii. Triumvirii plecară să bată în poartă, să ceară ospitalitate.

Câinii lătrau furios dând târcoale zidului.^

— Cine-î? Întreabă într'un târziu o voce scârțăită, de om năcăjit, ce se apropia tușind, fără răgaz.

— Noi părinte, răspuse dracul cu voce îngerească.

— Care voi?

— Oameni buni... Ce biserică e asta?

— Nu e biserică, e schit... Schitul lui Tă-
râtt^Ce umblați noaptea pe coclauri?

— Ne-am rătăcit. Dă-ne drumul să ne culcăm.

— Da afară nu puteți dormi, că amu îi vară?

— Avem cu noi instrumente scumpe, suntem , cu școala... nu le putem lăsa afară să ruginească.

— Ei, dacă-i așa, stai oleacă.

Călugărul plecă și se întoarse. Au'zindu-i pașii, pentru a-l scoate din îndoială, a-l dispune în favoarea noastră, Gorănescu comandă descoperirea. Unul din noi spuse rugăciunea compusă de duhovnicul garnizoanei, pentru elevii școlii militare.

„întărește, Doamne, brațul cu arma, inima cu credința' spiritul cu dreapta rațiune...”

— Sunteți mulți?

— Numai noi trei.

— Poftim făcu călugărul.

Rămăsesem cu gura căscată. Știam dela moș Simion povești multe. Mi se părea că stătusem de vorbă cu Sfântul Petru, la poarta raiului.

Dar n'apucă bietul călugăr, să crape ușa, că deterăm iureș, punând stăpânire pe locașul Domnului, ca niște ieniceri.

- Cheile!
- Nu dau cheile,
- Adă cheile. N'auzi?
- - Zi, d'ăștia mi-ați fost.

Am baricadat poarta, am pus sentinele de jurimprejurul mânăslirii, elevi cu baioneta legată în vârful unei prăjini, căci printre noi, se găseau câțiva de serviciu pe clasă, care apucașeră a fugi cu centironul la ei, obișnuiți să-l poarte spre deosebire de ceilalți.

Consemnul era sever: să nu deschidă nimă-nui. Ne așteptam să fim urmăriți. Apoi am plecat în explorare, N*a rămas colț necercetat, Ne-am urcat în pomi, am smuls ceapă și usturoi din straturi, am dat peste stupuri de albine» am încercat bătaia clopotelor și jos într'un chinghir oval, așezate la răcoare, am descoperit o teorie de oale negre cu lapte de vacă pus la prins... * <v j

Grăbiți să comunicăm vestea, după ce ne sătura senii eu am căzut să-mi sparg capul» pe scara șubredă de lemn.

Călugării se adunară și după o sfăturală tainică, veniră îndârjiți să se jăluiască șefilor.

— Noi v'am crezut oameni de treabă, 4șă vă purtați cu slujitorii Domnului? Sunteți lurci, tătari, țigani? Ori ce, Doamne iartă-mă sunteți? Ori vreți pe semne să chem satul sa vă ieie la goană?*. Ați făcut numai stricăciuni... Ce nevoie ați avut să tăiați Yringhiile dela clo-

pote?... Ați speriat păsările, ați desbrăcat pomii, smântână ați luat-o.»

— Cine?

— Eu să-ți spun cine?,,. Caută-1 pe cel care și-o julit nasul... ^

Am protestat firește, asigurând starețul că nu se va întâmpla nimic, că vom plăti oalele sparte și laptele.

Obosiți de drum și de sbenguială» am căzut, pe jumătate adormiți, în cerdacul mănăstirii pe un strat de cartofi, întinși acolo pentru în*sămânțare.

Nu vorbea nimeni. Unii fumau țigări făcute cu tutun adunat de prin toate buzunarele, iar cei pătimași care nu aveau nici atât, dar nu puteau trai — ziceau ei — fără să fumeze, se otrăveau fumând paie înfășurate în căptușeală de pantaloni» oțărându-se ca imperatorii, când dădeau peste cap, paharul cu otravă.

Ațipisem, Eram între vis și viață, când sentinela dela poartă strigă, fără cusur:

— Cine-eee?

— Căpitanul de jandarmi.

— Înaintează la ordine și dă-ți parola!

— Deschide poarta că-ți dau o parola să n'o poți duce.

— Nu se poate.

— Deschide, când îți zic.

Am sărit în picioare, Șefii și parte din popor coborâră din cerdac. După un scuH consiliu de ^ăsboi, hotărâră să dea drumul.

Ofițerul, un bărbat fercheș, Comandantul jandarmilor călări, venise cu escadronul și cu ordinul să ne aducă legați. Când i-am deschis poarta, a înaintat chipeș, pe un cal superb, însoțit de un vagmistru, pe care nu făcea să-l întâlnești, noaptea, la vre'un colț de pădure.

— Ce-ați făcut măi, bată-vă norocul ne întrebă camaraderește Căpitanul, cucerindu-ne din capul locului.

— Să facă astfel de lege!...

— Aveți dreptate.

— Spuneți și Dvs.

— Ce mai vorbă,.. Decât acum ajunge. Ați tăcut demonstrație, domnul General a luat cunoștință, prin urmare v'ați atins scopul.

— Haideți la școală.

— Nu mergem.

Poarta rămăsese deschisă. Sentinela venise să se amestece și ea în vorbă. Pe când ne tocmeam strânși în jurul căpitanului, înțelegându-se amândoi din ochi, vagmistrul prefăcându-se că nu poate stăpâni calul, pe care-l zădărea cu pintenii, ne părăsi și într'o clipă se întoarse urmat de călăreți să ne înconjoare în ograda mănăstirii.

Fu un vaet îngrozitor. Surprinși, indignați de o procedare atât de puțin compabilă cu regulile de luptă ale mușchetarilor, strigam cât ne lua gura: înapoi! Rușinet... Trădare!..

Ne refugiarăm în cerdacul mănăstirii, ridicat de la pământ. O ploaie de proiectile pe care

pronia cerească ni le pusese la îndemână, porni să cadă, fără cruțare, pe capul năvălitorilor.

^ Se produse o învâlmășeală indescriptibilă. |șartofii grei cădeau ca grindina. Caii cabrau, gHisturnâiid călăreții, care se văetau de durere ^**âur** căpitanul răcnea cât îl lua gura. Nu dați» domnilor-,. Sunt căpitanul N... Lovirea superiorului se pedepsește cu ocna!..-

Dar cîne-I asculta. Cartofi aveam berechet. Călugării adunați de o parte» priveau încremeniți cum se risipește tainul lor de o iarnă.

Ne mai putând rezista loviturilor, pentru a feri caii» care se călcau, se loveau, zvârlind, cuprinși de panica, căpitanul dete ordin de retragere și rămase singur:

— În definitiv ce vreți? Că n*o să dorm aici...

Victoria ne îmbatase. Dictarăm condițiunile de pace. Escadronul să se retragă la 500 m. de mănăstire-

Căpitanul să se angajeze pe cuvântul de onoare că vagmistrul nu va mai încerca nici o surprindere.

Consimțim să ne întoarcem la școală dacă se garantează că se abroga legea fatală.

Atât noi cât și clasa JV-a să fim scutiți de orice pedeapsă-

Căpitanul plecă. După ce încuiaram poarta, am adormit, flămânziți, visând că un jandarm călare, care semăna cu căpitanul ca două pi-

caturi' de apa, se plimba, săltându-se ușor, în pas spaniol prin cerdacul mănăstirii, plin de bunătați.

Dimineața ne-am sculat neodihniți, cu oasele frânte de salteaua bulgăroasă, pe care dormisem câinește- Rătăceam nemâncați prin curtea săracă a mănăstirii. Călugării" trăiau într'o mizerie înspăimântătoare. N'aveau nimic în chiliile murdare cu paturi șubrede, acoperite cu rogojini destrămate- Pe lavițe zăceau străchini sparte și linguri de lemn iar ei umblau în antiriuri scorțoase de șiac castaniu, îmbrăcate pe pielea goală, mâncați de vermină.

Ne plimbam de colo până colo, neștiind cum să ne trecem timpul. În fine, dete Dumnezeu sfântul, pela zece, sosi locotenentul Rujinski poreclit de noi, Pojarnicu^întrucă era de artilerie și purta pinteni cu durița lată cât o piesă de cinci lei, care zornăiau în urma lui, furându-ne gândul și inima. Ne era drag pentru că ne vorbea scurt și liber:

— Ia veniți încoace, mă, idiotilor,,.

Ne apropiarăm, rămând cu recunoștință, pentru familiaritatea lui ursuză.

— Am venit să vă iau la școală. Care vreți să mergeți poftim ici, care nu, ieșiți pe poartă afară ori, dacă nu, rămâneți sa mâncați țără|e.

Rămăsesem dezorientați. La asta nu ne așteptam, N'a ieșit nimeni pe poartă. După o coadă scurtă, am intrat în front ca boul care

pleacă capul să ia jugul» evitând orice privire între noi,

Gorănescu, trebuie să mărturisesc» a intrat *cel* din urmă, ca marinarul care se salvează, după ce toți pasagerii s'au urcat în bărci.

—¹ Ne e foame, am strigat fără mândrie.

— Locotenentul n'a stat mult pe gânduri.

— Ia vină^ncoace, popă— Ceai ai?

— Am» da'i micșor, ce faci cu el?

— Cine are ceai mare pe aici pela voi?

~ Este la târlă.

— Du-te și-J adă... Ai venit?

Peste un ceas așezați la umbra zidului» mâncaam cartofi cu sare frigătidu-ne buzele cu neșatiu. Apoi am trecut în front și mai repede decât credeam, am intrat în Iași pe bariera Socolei, în alai de copii» de birjari, de epistafi încălecați pe cai țărănești umiliți că n'am făcut nici o ispravă. În inima târgului o ultimă re* voltă. Gorănescu ieșind din front, comandă răsunător» pe strada Lăpușneanu» cu modulare de călăreț: „Ploton stai..**

— Ce vrei mă boule?

Să se retragă poliția. Noi ara venit de bună voie. ^

— Așa, e protestarăm în cor, să plece găinarii.

Gardiștii s*au făcut nevăzuți. În urmă, am plecat și noi, mai pocăiți, pe măsură ce ne apropiam de școală. La poartă ne aștepta lumea toată. Eram în fruntea coloanei Ridicând ca-

pul, mi-a crăpat obrazul de rușine, că am întâlnit>chii duduii Măricel, o prietenă a surorii mele, țigancușă cu ochi "verzi, cu coada pe spate, pe care îmi jurasem s'o iau de nevasta și pe care ași fi voit s'o bat, pentru pofta cu care răsese, când m'a zărit, mai ales că, silindu-mă să par marțial, m'am împiedicat ca un bleg în opritoarea dela poartă.

La școală ne-a băgat în aulă. Când ne-am privit în oglinzi, ne-am dat seama de decadența noastră. Mai păstram o ultimă speranță. Așteptam, să vină colonelul, pe care-l iubeam, nerăbdători să ne justificăm. Dar colonelul Macarovici se încadra în ușă, palid, frumos și trist zise doar atât „Bravo... Munca mea de zece ani de zile! Va mulțumesc”.

Nu ne-a dat nici o pedeapsă. Dar cât a mai stat comandant n'a mai trecut prin curtea școlii, cum eram deprinși să-l vedem în fiecare zi, să-i aținem calea pregătindu-ne să-l salutăm care mai de care.

Clasa IV-a a venit tiptil, cum plecase. Dimineața ne-am pomenit cu superiorii, dar n'a fost nici o bucurie. între noi nu mai existau legăturile de odinioară. Nu știu pentru ce, ne păreau străini. întorși depe drumul Vasluiului, fură desbrăcați de onoruri și de autoritate, care trecură în mâinile elevilor din clasa III-a ce le călcau pe urmă. Dar ocaziunile de a-și exercita prerogativele, pe care le consideram uzurpate, la sfârșitul anului, erau rare, Ne a-

dUnam numai pentru masă. Umblam toată ziua de capul nostru, Se svbhise că profesorii vor fi foarte severi cu „călugării*” cum ne boțezaseră pe cei care fusesem la schit. Unii învățau, nădăjduind să-și răscumpere vina. Cei care nu luaseră parte la expediție învățau de mântuială. Situația lor se consolidase prin greșala noastră. își comandau haine particulare, egrete lungi, galoane galbene, Cei amenințați să rămână repetenți legaseră cartea de gard:

Mă temeam numai la un singur obiect. N*a-veăm medie lâ istorie^ Luptăm disperat să nu rămân repetent

La examen, materiile erau împărțite, pe chestiuni numerotate. La fiecare număr, corespundea 6 bilă pe care o trăgeam, Ia noroc, din urna așezată pe catedră, în fața profesorului. Urcându-mă pe scările care duceau la litografie, unde mă preparam, am găsit o bilă, o bilă ca de loton, cu No. 17 -Scos în relief într'un cerc roșu. Am sărit în sus de bucurie, socotindu-l așezat, acolo, anume pentru mine, de mâna providenței. N'am ntai citit nimic. Am plecat să răspândesc minunea, reușind ușor să-i conving, atât vorbeam de convins eu singur, că la examen îmi va cădea, eum ziceam noi, biletul 17. Nu-mi închipuiam că s*ar fi putut întâmpla altfel. In orice caz, ar fi fost de vină soarta că nu s'a ținut de vorbă, nu eu, care abia așteptam prilejul să pun cartea în

M'am repezit la chestionar. In dreptul No., 17 era prevăzut cu litere, rotunde „Răsboiul celor două roze**”, pe care Fam Învăţat ca pe apă.

— Ai isprăvit materia? Mă întrebau băeţii văzându-mă că hoinăresc fără habar.

— Mie îmi cade 17.

, — Dar dacă...

— Aveţi să vedeţi.

— Măi...

— Imposibil.

In zilele de examen sculaţi mai de dimineaţă, ne plimbam nervoşi» în haine de paradă, repetam înghiţind vorbele bolborosind, verzi la faţă, ameţiţi de citirea cu glas tare a chestiunilor la care ne credeam mai slabi sau trase, între noi, la sortf, de probă-

— Spune repede ce număr îmi cade?

— **Opt.**

— Da mie?

— Patrusprezece...

Şi se depărtau întorcându-şi spatele să întărească pronosticurile.

Fiind la Începutul catalogului, am intrat printre cei dintâiu. Fără tremur, fără emoţie am băgat degetele în urnă, cum baga creştinul, condamnat la proba supremă, mâna in cazanul de ulei clocotit, convins de nevinovăţia lui.

Am scos bila 18 şi n'am ştiut nici măcar cum să încep atât eram de dezorientat. Invitat cu insistenţă, am tras alte două bile cu acelaş

noroc. Desigur, de bine, de rău, aşi fi putut înădi ceva. Dar eram indignat. Au recunoscut şi băeţii că am avut un ghinion fantastic.

Îmi luasem grijea. Rămăsesem repetent. Din cauza dezertării la Schitul lui Tărăţă, aşa calificau superiorii escapada noastră, nu s'a mai serbat sfârşitul de an cu solemnitatea obişnuită, cu producţiuni de gimnastică savantă, cu exerciţii militare, la care asistau comandamentele, părinţii şi corespondenţii, când aveam şi eu prilejul, să arăt, odată pe an, du-duei Măricel, cum ştiu să fac pe omul sburător. Profesori şi elevi, ne-am despărţit pe furiş.

Vacanţa cea mare am petrecut-o umblând la vânat. Intovărăşindu-ne cât» trei pe o puşcă cu țeava de doi metri, rămasă depe vremea turcilor — cumpărată cu patru, cinci lei diu Târgul Cucului. Mâncând te miri ce, dormind ori unde, cutreeram meleagurile dela Cârniceni, dela Popricani, dela Poiana Cârnelui, într'o cotigă plină cu fân, eu, sedus de natură, pentru plăcerea de a mâna calul, ceilalţi prietenii mei, vânători în toată puterea cuvântului, începând cu ciorile şi vrăbiile de casa, au trecut la pupeze şi ghionoaie, la fluerarii care se aventurau pe malul Bahluiului, de care se apropiau în vârful degetelor, cu pălăria în mâini, rugându-se lui Dumnezeu să nu sboare, ca să-i poată împuşca de jos, mai sigur. Acum, împuşcaţi câte treizeci, patruzeci de prepeliţe, pe care întorşi în oraş cu o javră de câine

după noi, le vindeam pe îa birturile de lux iar cu banii prinși pe ele, mâneam, după împrejuri, înghețată, douăzeci de bani porția sau beam caimac de braga dela simigerii după ce vânătorii se asigurau, de praf și alice.

Am stricat repede hainele, primite dela școală, pantalonii particulari, ghetetele bătute de praf și de ploie. Nu mai puteam ieși ziua în oraș. Așteptam să se însereze sau ocoleam pela marginea târgului, ca să mă Întâlnesc cu prietenii.

Dar zilele de vacanță trec repede și oricât ar fi de lungi cele de vară tot n'ajung.

Intr'o dimineață trecând prin hală am văzut cotiugele scoborâte dela vii, rânduite unele lângă altele cu bănicioare făcute din, coaje de tei pline cu prune, cu mere și struguri. August era pe sfârșite.

Mi-am adus aminte de școală și mi s'a strâns inima. Am rătăcit mult, descurajat. Imagini prea bine cunoscute îmi defilau pe dinaintea ochilor. Dormitoarele cu paturi aliniate, clasele cu pupitrele aliniate, refectorul cu piesele aliniate și ele, fronturile niciodată destul de bine ahniate, apoi superiorii, necăjiți foc, prietenii care-mi luaseră înainte, inferiori care mă ajungeau din urmă și mâhnit, întind pasul, m'am dus acasă, fără să am nimic de gând.

Epitropul meu, magistrat sever, dejuna de vreme.

~ Unde umbli? • " -

— Am fost în târg.

— Uite ce ți-ai făcut hainele... Poimâine se deschide școala.

— Nu mă duc, am răspuns, fără să m'aștept, dar ușurat ca de o crimă spovedită.

— Cum?

— Mă înscriu la liceu.

— Treaba ta, cum ți-ai așterne, așa îi dormi...

N'ași fi crezut să scap așa de efin. Am sărit câtva timp prin curte, ca să-mi liniștesc bucuria. Mă simțeam altul. În mintea mea am mulțumit lui Dumnezeu, mi-am jurat să fiu cuminte, să învăț lecție cu lecție să nu mă întrecă nimeni, să fiu premiant, să mă răsbun... să vadă Dumnealor — înțelegeam dușmanii dela Școala Militară — "ce-au pierdut. Ducându-mă să împărtășesc prietenilor vestea cea mare, unul din ei, Ludovic, băiatul inginerului, m'a sfătuit pe loc să mergem împreună — eram de aceiași forță — să dăm concurs la școala de conductori de poduri și șosele.

— Ești, îmi spunea el, aproape inginerul,... după doi ani ieși leafă.

Epitropul meu n'a făcut nici o obiecțiune. Se prezenta însă o dificultate: nu învățasem încă fizica, prevăzută amănunțit în programul de examinare. Mi-am cumpărat o carte nouă. Întins pe iarbă în grădină, am adormit citind preliminările. Când m'am trezit era Întuneric. Am plecat să mă întâlnesc cu tovarășii mei de

joc, care ședeau departe, tocmai la fabrica de tutun. Mergând, împărțisem timpul care mă despărțea de examen — vre'o cincisprezece zile — în ore de lucru și ore de distracție. A doua zi cu noaptea în cap, am luat cartea să citesc la fereastră, începând tot cu preliminările și am rămas cu ochii după Blak, un câine negru, care pândea pisica asediată în pomul, în care se urcase de frica lui. După ce l-am sărutat în bot, strângându-l la piept să-l înnăbuș, de drag ce-mi era, am plecat după pisică pe urmele lui, am ieșit în stradă și ne-am dus — el înainte, eu după el — până în hală, unde am hoinărit toată dimineța.

— Bădia pe care nu-l vedeam decât la masă, mă întreba, din când în când, fără nădejde:

— Înveți ceva?

— Daa....

— Să mergi să-ți cumpăr haine.

Mi-a venit să țip de bucurie. N'am mai mâncat. I-am sărit de gât și i-am spus din toată inima:

— Las Vai să vezi mata, ce cuminte am să fiu și cât am să învăț de bine.

— De, mă băiete, ești destul de mare. Ți-am mai spus: Gum ți-i așterne, așa îi dormi.

Bădia nu era om rău. Mă crescuse de mic și ținea la mine. Dar era serios, zgârcit la vorbă și la pungă, ursuz pentru că suferea de stomac. Soră-mea care murise, îi lăsase doi copii pe care nu-i trata altfel ca pe mine.

După dejun, l-am luat dela Tribunal și mi-a cumpărat un rând de haine cafenii, ghete gata, pălărie și trei cămăși cu guler.

Cum m'am îmbrăcat, am pornit să mă arăt târgului. Mă oglindeam Sn toate geamurile, mă încheiam sau mă descheiam la haină, după cum obișnuiau civilii cu care mă întâlneam pipăind mereu cravata, părându-mi-se că am pierdut-o.

Deprins să salut militărește, îmi turteanvpălăria, lucru care mă umilea și mă costa foarte mult, când mă întâlneam cu cineva, pe care-l salutam numai ca să tnă observe dar care habar n'avea de mine. De când mă știam pe lume, la Institut și mai târziu la Școala Militară, purtaseni numai uniformă. A doua zi după ce m'am udat pe cap și m'am pieptănat cu cărare, am luat, fără să știe Bădia, bastonul lui de abanos, și cu pachetul de haine militare la subțioară, am plecat să-le predau la școală. Plănuisem să fiu bățos, să le-o spun verde. Găsisem o frază: „Am adus hainele de tortură... Da-ți-le altora mai săraci cu duhul, că lor le aparțin carcerile voastre...” pe care o repetam pe toate tonurile, căutând pe cel mai demn. Dar când să intru pe poarta școalei, elevii treceau la instrucție. A fost o explozie de bucurie, pe care disciplina n*a putut-o stăpâni și la care s'a asociat și ofițerul: „Uite Brăescu... ha, ha, ha^m. Cei dinainte mă dădeau în pri-

mire celor din urmă; „Uite Brăescu... Ce faci Brăescu?... L-ai văzut pe Brăescu?..**

N'am avut încotro..Am stat și am suferit întreg martirul. Mă sileam să par nepăsător dar abia îmi stăpâneam lacrămile. înmormântasem copilăria. Am intrat în curtea școalei ca într'un cimitir.

- Acuma vii?
- Să. trăiți, Don'Căpitan.
- Ai adus iot?
- Se poate?!
- Ia vedeți...
- Odată ce vă spun eu,
- Dacă nu te-aș cunoaște...
- îmi pare rău...

Uitasem fraza ce pregătisem. M'am făcut dobitoc și idiot până când am ieșit pe poartă.

De la Copou se întorcea Cosma, un birjar pe care îl chemam, oridecâteori cei din casă mă trimiteau după trăsură. Era un Lipovean gras, spân, cu vocea ascuțită, fără vârstă, care mă lăsa să mân caii, îmi umplea buzunarele cu semințe de floarea soarelui, mă trata cu ceai, când mă duceam să-i vizitez gospodăria.

- Ce faci, prințule? Nu mai ești cazac?
- Nu.
- Cum așa?;.. Se poate?!...
- De. ce să nu se poată,
- Apoi aista nu-i bine.
- Eu am vrut...
- Așa... Atunci e bine, Facem o pllhnrr

Ispita era prea mare. Ca fulgerul îmi trecu prin minte să ajung la școală, să mă vadă băeții în trăsură, ca să le dovedesc că nu-mi pasă, că trăesc bine.

- Du-mă până Ia Copou și înapoi.
- Ai parale?
- N'am, da'-ți dau bățul ista.
- Ia să vedem.

— E bun... Uite ce greu e.. E de abanos, cu inel de argint.

— Poftim.

Și îndemnând caii din gură, atingându-i ușor cu biciul, pornirăm huruind pe caldarâm, în goană, ca o saca la incendiu.

Dar n'am mai dat băeților de urmă: apuca-seră peste câmp. Dădusem bastonul de geaba.

Când m'am întors acasă, bădia scos din fire, m'apucă dela ușă:

- Ce-ai făcutjjastonul?
- Care baston?

— Care baston... Ce te faci că nu știi... Bastonul ce-I negru.

— Nu l-am văzut. Știu că-l țineai mata după lada de fier.

— Acolo era, da'cine l-a luat de acolo?

— Eu nu l-am luat. Ce era să fac eu cu bastonul... Parcă mie-mi trebuie baston.

— Tu l-ai luat.

Zău că nu l-am luat... Cum era să iau bastonul matale!

% — Nu știi, să-mi cauți bastonul.

Bădia nu-mi da niciun ban. Numai de Anul Nou primeam cinci lei, pe care îi cheltuiam îndată, pe te miri ce. La cincisprezece ani rămăsesem copil. Nu cunoșteam valoarea banului. „Ce-ți trebuie bani” îmi răspundea bădia când după o lungă ezitare* îndrăzneam să-i cer câte un leu... „casă ai, masă ai**”.

În ziua când am plecat să dau examen la București, mi-a dat patruzeci de lei, să plătesc drumul, să am de cheltuială, asigurându-mă că mă va găzdui vărul Jean, inginer ce stătea pe strada Esculap.

Am plecat cu prietenii mei, Ludovic și Teodor, fără alt bagaj decât preliminările, o cutie de carton cu primeneli, un pachet de tutun de clasa II, învelit în hârtie albastră și un caețel de hârtie de țigare, care avea zugrăvit pe copertă un dorobanț sprijinit în pușca, ce călca falnic pe o țeava de tun, din care cocoanele vrednice, făceau panerașe de salon, legate cu lână roșie.

Nu plecasem cu trenul de câțiva ani și nici odată așa departe. Ploua. Vremea se răcise. Când ne-am dat jos în București, unde nu mai fusesem nici'unul, eram amețiți de lume, de zgomot, de fumat.

După ce ne-am lustruit ghetele în fața gării, am pornit în căutarea Școalei de poduri și șosele,

Clădirea Școalei de Poduri și Șosele, înalta', lungă, Zidită în cărămida nouă aparentă ca &

cazarmă, ne-a intimidat. Sfioși, i-am dat ocol, salutând reverențios pe oricine se uita mai lung la noi, așteptând să ne întrebe dacă nu cumva am venit pentru examen.

Dar nu ne întreba nimeni. Portarul nici nu ne băga în seamă. Ne îndemnam între noi să-i vorbim.

— Întrebă-l tu...

— Da tu de ce nu-l întrebi?

— II întreb. Ce, crezi că mi-i frică?...

Pornind hotărât spre dânsul, m'am oprit impresionat de șapca nouă, galonată, ce purta pe ceafă...

— Mata ești domnu portar?

— Ați venit pentru examen?

— Da... Nu știi mata când se deschide?

— La cincisprezece.

— Și nu știi mata cu ce obiect începe întâi?

— Du-te de citește, că e afișat pe sală.

— Da?„. mersi» n'am știut... Veniți, măi, încoace, ce stați ca proștii-. Auzi, că e afișat înăuntru...

După ce am luat cunoștință, am plecat hoinari să vedem capitala. Teodor, care era practic, a propus să luăm tramvaiul. L-am ascultat, prinzându-ne din fugă, cum vedeam că obișnuesc ceilalți băeți, găsindu-ne de joacă, coborându-ne, urcându-ne din nou, minunați că e așa de ușor, admirând tot ce vedeam.

Am mers până la Qbor. Pe grătare — neobișnuite în Moldova — așezate dinaintea câreîu-

inilor, sfârâiau cârnățeî ce împrăștiau miros de mirodenii și poftă de mâncare. Nu mânca^ sem nici unul din noi la birt Nu cutezam să intrăm într'un local mare, ^u oglinzi, cu mese albe, cu ușile deschise și ne era rușine să ne așezăm afară, în văzul lumii, la birturi mici» printre lucrători. Am mers o vreme, nehotărâți, la întâmplare.

— "Irra... măi, tare sunteți proști. Hai să intrăm...

— Intră tu.

— Nu aici.

— Da unde vrei?

— Hai să mai mergem.

— Duceți-vă, eu rămân aici.

Scotându-ne pălăriile din stradă, am intrat într'un birtuleț, în care lume guralivă, bărbați, femei de toata mâna, mâncau clae pe grămadă, vorbind tare, dela o masă la alta, mestecând grăbiți; bucăți de pâine, mari. Nu era nici o masă liberă.

— Ne ducem.

— Așteptați, se face loc numaidecât.. Pofțiți,.. Nu sunteți de aici? — ne întrebă după o judecată scurta, stăpânul, om gras, nădușit, cu creionul după ureche .

— Suntem dela Iași.

— Stați mult?

— Ant venit pentru examen.

— Noi dam examen la Școala de Poduri și Șosele.

Vorbeam cuminți, răspundeam pe rând, ghiontindu-ne gata să râdem de răspunsul celuilalt, care ne înciuda roșind.

— Ce râdeți ca proștii?

— Prost ești tu.

— Pofțiți, luați loc... Doriți să mâncați cu porția sau luați cartelă?... Costă mai ieftin: nouă lei, treizeci de feluri...

— Eu iau cartelă.

— Nu lua.

— De ce să nu iau?

— Stai întâi să ne luăm cameră... Cine știe unde om găsi, să vii pe urmă de o poștă...

— Scuză mata, nu putem lua cartelă... Azi mâncăm numai așa.

— Noi trebuie să fim aproape de Școala de Poduri.

— Da după ce p"ăm examen, dacă reușim, venim la mata.

— Eu plec.

Nu stai la dejun?

~- Trebuie să mă duc la vărul Jean... Să nu se supere. l-a scris de acasă că vin și poate mă așteaptă.

• — Și ce faci de odaie? .

— Căutați voi.

— Și unde ne întâlnim? .

— Căutați cameră?... vă dăm noi. .

— Vezi; ca nouă-ne trebuie aproape de

Școala de Poduri?... E la doi pași... Pofr

tiți... De fapt nici n*o Inchiriam noi, o Închiriamă cumnată-mea. Eu îi fac numai un serviciu» că-i văduvă și tânăra săraca».

O femeiușcă nu prea înaltă, curată, cu buze tivite, ne primi măsurându-ne din ochi, vorbind muntenește, pe când noi, căutam să părem de familie, zicem mersi, aprobăm tot, întrecându-ne în politeți, renunțând la orice pretenție, silindu-ne să pierdem accentul, să-i cucerim preferința cu vorbe ce le credeam de spirit.

— E mica,

— Nici d-voastră nu sunteți prea mari.

— Și cam întunecoasă.

— Parcă vreți să lucrați la mașină...

— Numai să nu fie umedă...

— Nuu... Că am făcut foc toată iarna» n'am avut chiriaș și așa m'am mutat eu.

— Atunci rămânem, câtă chirie vrei mata?

— Treizeci de lei, așa am avut-o totdeauna.

— Nu-i scump... Dăm fiecare câte zece lei...

Cu noi mai stătea în gazda un evreu din Moldova, misit de vinuri, care trata gazda cu o familiaritate ce o invidiam, mahnindu-ne pe câte trei, sfârșind prin a ne privi cu bănuială.

Am notat adresa și am plecat apoi sa caut strada Esculap, unde ședea vărul Jean. întrebam cu voce subțire de nătăfleț, scoțându-mi pălăria; Nu știi mata unde4 strada Esculap?

Strada Insdlac» Nu știi.» Mai întreabă dumneata pe altcineva.

— Ce stradă caută?

— Dumnealui, caută strada Insolac.

— Nu Insolac. Esculap. Șade un inginer care e văr cu mine...

— Esculap.» Esculap... N'am auzit, nu e p'aici... Da ia d-ta o trăsură ..

I-am mulțumit. Era simplu, seducător. Au, n'au, Moldovenii umbla cu birja. Mi-am făcut ghetele la lustragiu și i-am dat cincizeci de bani, fiindu-mi rușine să-i dau un gologan curii obișnuiau vecinii mei de o clipă. Apoi am luat o trăsură» din cele care se înșirau, dealungul trotuarului până la gară și ținându-mă superior celor care umblau pe jos, am poruncit amabil: Du-mă mata în strada Esculap...

Pe drum suceam capul în dreapta, în stânga, citind firmele și prețul curselor, pe tăblița din spatele caprei, ascunsă de pled, pe care-l îndepărtam pe furiș, de frică să nu mă surprindă birjarul, să creadă ciimva, că n'am cu ce-l plăti, ori că vreau poate să mă tocmesc.

— Ce număr căutați?

— Numărul 9.

— Aici.

— Oprește mata.

Cursa era un leu. Dar mânase repede și alesesem trăsură lustruită» cu cai arătoși, cu roți galbene. Neștiind cât să-i dau, i-am întins o piesă de cinci lei.

— - Dă-mi mata restul.

— Pofțiți, zice roșcovanul, sumecându-și li-vreaua de catifea ieșită de soare.

— Numai doi lei mi se cuvine?

— M'ai luat dela gară...

— Chiar așa, pe tăbliță e scris doi lei...

— Dumneata nu vezi ce trăsură?... Lasă că nu ți-am luat mult. Dela altul nu mai apuca rest.

Făcui grăbit, socoteală. Mai aveam douăzeci de lei. Mi se strânse inima dar m'am recules repede, gândindu-mă că fără îndoială, avea să ma găzduiască ruda mea. îmi pare chiar rău ca n'am oprit birjarul să-mi aduc bagajul.

Am intrat la vărul Jean pe care nu-l cunoșteam, impresionat de poarta mare, de iarba răsărită în curte, de ușa de stejar sculptat cu geamuri înflorite și am apăsat, cu bătaia de inimă, pe care le-ași fi putut număra, butonul dela sonerie.

Am așteptat mult până nr^{am} hotărât să mai sun odată. Nu venea nimeni. Am pornit să mă duc pe din dos. Dar dela colțul clădirei m'am înapoiat tiptil, cuprins de panică. Un moment mi-a Jvenit! s'o șterg. Dar în loc să fug cum avusesem intenția, cu îndrăsneala fricosului, am sunat din nou, apăsând butonul, mult, fără sfârșit.

— Nu mai suna... Nu vezi că e stricat?... Pe cine cauți?

— Aici șade d. inginer Jean Brăescu?

— **Aicî.**

— Dumnealui e acasă?

— Dela cine ești?

— Du-te mata și spune c'o venit vărul d-sale, conașu Jorj.

— Dumnealui nu e acasă.

— Da unde-i?

— E dus la birou.

— Nu-i nimeni?

— E cucoana, da nu s'a sculat încă.

O perdeluță de dantelă se mișcă la un ochi de fereastră.

— Du-te mata și vezi, îmi pare să s'o sculat.

— Ei, stai dar aici.

Peste puțin se înapoie, bosumflată, simțeam bine, nenorocul meu, pe care oamenii necăjiți îl cunosc demult.

— A spus conita să pofțiți D-voastră j>ela unul că-I găsiți acasă.

— Așa?... Bine. Da nu știi mata cât e ceasul?

— Mă tem că unsprezece.

Am eșit dezamăgit pe poartă. Prea era curat n curte. Știam dela bădia Ionică — dela el în-ățasem multe — că. la casa unde nu se vede unoi la grajd, să nu tragi, Porțile grajdului rau închise. Nu se auze tropoit de cai, nu se Vedeau urme de roate. Bănuiam că n'au trăsură/ lucru care micșora considerățiunea mea pentru vărul Jean. Nu știam încotro s'apUc. Prefiram în buzunar banii ce îmirămăseșera și, pentru întâia oară, mă gândeam cu teama, ee ain sa-făc când s'or isprăvi. Cuminte, îmi

făcui planul să **păstrez nouă lei** de drum și restul să-**i** cheltuesc cu socoteală, mâncând numai pâine.

Eram obosit de drum, zăpăcit de sgomot. În jurul meu trecea lume peste lume, oameni îmbrăcați altfel ca la noi, unguroaice legate **la cap**, tramvaie supraîncărcate, pe care **le** urmăream cu ochii, precupeți, ce purtau în coșuri ce nu-ți da în gând, făcându-mă să **râd** de strigătele pocite ce le scoteau din gâtul **chinuit**:

— Chiorb... chiorb... chiorb...

N'am putut rezista ispitei. Am cumpărat un kilogram de pere și am pornit cu buzunarele pline, înaintea mea, căutând să nu mă rătăcesc. La tot pasul, întrebam pe cei cu lanț la jiletcă: mă rog matale, cât îi ceasul?..

— Mă da parcă eu te cunosc pe tine...

— Și fea vă cunosc pe d-voastră, zisei rușinat, că m'a prins mâncând pe stradă.

— Nu ești tu Brăescu?

— Ba da, să trăiți, don căpitan.

— Bată-te să te bată... Ce cauți tu pe aici?

— Am venit să dau examen la Școala de Poduri și Șosele.

— Taci, măi... Ei, bravo... Succes, Brăescule, poate c'o da Dumnezeu să te faci om de treabă...

M'am uitat **lung** după el. **îmi** pierise **plăcerea** de a trăi. **Mergeam cu capul plecat, după ce aruncasem necăjit para ce țineam în mână.**

Cu oricare dintre ofițerii școalei m'ași fi întâlnit mi-ar fi făcut plăcere. Pe căpitanul Creare se îmbrăcase civil, riu-l putea suferi nimeni. Scurt, ignorant, și brutal nu deschidea gura decât pentru a jigni. Rând pe rând îmi treceau prin minte pedepsele luate dela el, oprindu-mă la cea din urmă, pe care o așteptasem grea și care ca în poveste, ocrotit de cine știe ce zână binevoitoare, se prefăcu în minune.

Într'o dimineață, între doua ore de cura, pe sala ce ducea la carceră, fumasem cu alți băeți, țigări chinuite ce treceau din mână în mână înghițind lacomi, pe furiș, câte două, trei fumurij oțărându-ne, și plecam amețiți, satisfăcuți că ne otrăvisem. Rămăsesem cel din urmă să termin căpețelul — aboneaua cum îi ziceam noi — ce-mi frigea buzele.

— Brăescu ai fumat... Să ieși la raport.

Mă văzuse caporalul de serviciu. Am plecat scârbit. Fumatul atrăgea osândă grea de carceră.

Când aștepți ceva neplăcut, timpul trece repede. Curând am eșit la apelul de prânz, ce se desfășura cu ceremonial nesfârșit, când se vesteau cei care urmau să fie scoși îa*raport, adică la judecata zilnică.

Cum mă văzu, căpitanul flueră satisfăcut

— Zi fumezi... ai??

Caporalul mă prinsese cu țigara în mână. Dar pentru noi, cei revoltați din școală, era o

fală să nu te dai prins. Negam tot cu încăpățănare, contra oricărei evidințe,

— N'am fumat,

— A fumat domnule?

— A fumat, să trăiți, domnule căpitan.

— N'am fumat.

— Zi c'ai fumat.

— Dacă n'am fumat..

— Zi n'ai fumat?

— Nu.

— Ei, am vrut să te încerc. Dacă spuneai drept te iertam. Acum ai să mergi la domnul cbinândant al Școalei.;. Bagă-1 la închisoare.

Am plecat măcinând gânduri negre. Apoi cu inconștiența vârstei, deprins cu necazurile ca orice copil înstrăinat, zărind pe cornistul Horodincă, iubit de noi fiindcă trâmbița frumos, l-am chemat la fereastră și strecurându-i prin ventilatorul de tinichea o băncuță ștersă, l-am rugat să-mi ia trei țigări mari de clasa a doua, fără carton și să-și oprească restul. Dintr'o țigară făceam patru. Am rupt un căpețel și după ce am fumat am ascuns restul în cutele capelului adormind greu pe patul de scânduri.

O mâna m'a scuturat fără cruțare.

— ScoaP să mergi la raport :

Am plecat, urcând scările buimăcit de, somn neîmplinit

Colonelul Macarovici, comandantul școalei, era serios; Ne sileam să-1 cucerim» să ră&um-

părăm greșala printr'o atitudine demnă, printr'o ținută ireproșabilă. Defilând pe dinaintea biroului său, am strigat, descoperindu-mă ca în fața arhanghelului: să trăiți, domnule colonel, pocnind capelul în palma stângă, împrăștiind în jurul meu trei țigări mari schiloade fără carton. Căpitanului nu-i venea să creadă ochilor.

Domnule Colonel, zise el grav ofensat, elevul m'a mințit că nu fumează și în fața d-voastră a avut curajul...

— Fumezi, nenorocitul...

— Nu fumez, să trăiți domnule Colonel, am protestat eroic. Nu este capelul meu. Fam schimbat se vede la închisoare.

— Ce ai de gând?

— Domnule colonel, începui eu lăcrămând, nu știu eu singur ce să fac. Sunt pedepsit pentru toate nimicurile, n'am dormit în patul meu, nu țiu minte de când...

Ia dă-mi registrul de note... Da.-. Note ai avea bunișoare... Ești bine la franceză, bine la germană, da dece ai doi Ia algebră?

— Dacă sunt mereu la închisoare...

— Să-i șteargă toate pedepsele, hotărî el, după ce privise o clipă în zare... Te-am spălat de păcate, să vedem cum ai sa te porți».

Am plecat sguduit de bucurie reținută. Biruisem.

In clasă povesteam triiynfător, cil lux de am&minte, fălindu-mă cu răspunsurile dârze ce

inventam, hotărâ Unai mult ca niciodată, să fiu cel mai bun elev, sa arăt comandantului școalei, pentru care mi-ași fi dat viața, că n'a avut aface cu un ingrat.

După masa de seara am început cuminte să așez în pupitru. Puneam cărțile, caetele, teancuri, teancuri, în jurul meu. Adunasem praful și gunoaele cu batista și luându-le în pumn, căutam unde să le arunc, fără să fiu văzut de sergentul care ne supraveghea.

Cumpănindu-mă așa, în spatele meu, Gh... un băiat care nu învăța nimic, căsca leneș neisprăvit făcându-mă să uit de toate. Cu repezițiune necugetată i-ara aruncat în gură gunoiul, stârnind în clasă chiulhan ne bucurie, pe care nu-l putea stăvili nimeni.

Procesul a fost scurt. Peste câteva minute plecam la carceră...

Scena întreagă îmi trecu sub ochi, înveselindu-mă. Mergeam râzând, gesticulând, vorbind în taină spre mirarea trecătorilor care întorceau capul'după mine.

Apoi speriat că am lăsat poate să treacă ora, neștiind unde mă aflu, am întrebat pe un domn, alegându-l mai sărăcuț îmbrăcat, ca să nu-mi fie rușine.

— Nu știi mata unde-i strada Esculap?

Când am intrat din nou ia vărul Jean, din casă se auzeau game care se rostogoleau silitoare la pian. N'am avut nevoie să aștept. Înainte de a pune mână pe ivăr, ușa se deschise și

mă găsii în fața unui drăcușor de fată, cu obrazul alb, cu ochi de mure, cu breton negru tăiat pe frunte, ca de paj.

— Georges?

— Bonjour.

— Mama, vino să-l vezi... Dieu, qu'il est drole.*

— Veniți încoace...

M'am lăsat dus de mână într'un etac, unde pe o sofa sta în semiobscuritate, o cocoană măreață care mă privea din ce în ce mai compătitor, printr'un face-â-main ostil, ce mă pierdu cu totul.

— Pofțiți la masă, anunță feciorul.

Stam în mijlocul odăii privind ca un lup încolțit, neputându-mă hotărî-să mă urnesc din loc, căutând o eșire pe unde să mă strecor nevăzut să plec în lume.

Indurându-se de mine, Mariquette, fetița cu părul negru, mă luă de mână, mă așeză fără ceremonie pe scaun, lângă ea râzând cu poftă:

— Mon Dieu, qu'il est drole...

— Și eu vorbesc franțuzește... am Îndrăznit să spun, regretând amar, căci deși vorbeam bineșor franțuzește, mama ei mă privea așa de mirată; că mi se încleștară fălcile.

În fața mea vărul Jean, sarbăd, înalt, uscat ca un englez, nu-mi da importanță. Vorbea rar, mânca pe sponci, râdea cu gura strânsă, parcă fără curaj și el în fața neveste-sii. Ceva mai târziu, veni dela școalfi Zulnia. »ra Mari-

quettei, rezervată, cu șorț negru» cu părul lins. Am schimbat cu ea două vorbe: bonjur, bonsoar.

Nu știu ce am mâncat Refuzam tot Abia am atins pâinea.

După masă am trecut cu Mariquette în salon. La pian erau așezate niște note de'schise.

— Știi să cânti?

Rămăsesem singuri.

— Știu, da mi-i foame..»

—r Ha, ha, ha... Prostule» de ce n'ai mâncat?

Plecă și se întoarse într'un picior, cu o farfurie de prăjituri pe cari mi le băgă în gură, îndopându-mă ca pe un cățeluș de pripas.

— Știi sa cânti și nemțește?

— Sigur că știu.

— Parol?

— Zău.

— Ia să vedem...

Nu trecu mult și cântam amândoi, parca ne-am fi cunoscut cine știe de când, descifrând cu voci curate, copilărești:

**Wiener Stadt
Wohl und Pracht**

Mariquette era încântată. Cu ușile deschise, în ctac, instalată în fundul canapelei, tanti, mai îmbunată, își albea mâinile moi, freeântiu-le cu o piele de căprioara.

Gata de plecare, vărul Jean trecu grăbit pe lângă noi și mă întrebă din ușă.

— Când dați examen?

— Poimâine.

— Cu ce începeți?

— Cu fizica.

— Știi?

™ Știu.

Apoi ma întreba în surdină coborând ochii.

Unde stai?

— In fundătura Griviței... sunt cu niște băeji.

— Așa?... Foarte bine.» Du-te de mai citește. Am să dau eu pe la școală.

îmi fu milă de et Mi-am luat pălăria să plec. Nu știam euțn să-mi iau ziua bună.

— Nu mai stai?

— Mă duc.

Vorbeam îndreptându-mă cu pași nehotărâți spre poartă.

— Când mai vii?

— Mariquette... strigă o voce autoritară.

Ne-am despărțit Ea fugi înăuntru, eu în stradă.

Singur, în Bucureștiul ccjni se părea pustiu, mergeam fără să văd, fără s'aud, dojenindu-mă îh tot felul: Schitul lui Tărăță ți-a trebuit... Satura-te... Vorbă ce mă chemă la realitate. Mă gândii cu îngrijorare că va trebui - să mănânc și azi, și mâine, și poimâine, că^mi va trebui, cum era afișat pe sală, toc, cerneală,

hârtie. Mergeam iuțind pasul, ne știind încotro s'apuc. Calvarul începu din nou.

— Nu știi mata unde-i Fundătura Griviței?

Dar când m'am găsit între prieteni, m'am crezut acasă.

— Hai să mâncăm...

— Hai.

— Mergem tot acolo?

— Cum vreți... Hai tot acolo și pe urmă om vide.

— Ce zici, reușim?

— Tu reușești, ai pe văru-tău inginer.'

Deși bănuiam că n'are să facă nimic, îmi plăcea să fiu asigurat, bucuros să cred, că o vorbă a lui vărul Jean va săvârși minunea.

•— Parcă voi nu sunteți feciori de ingineri...

— Ei, să fie examenul la Iași...

— Nu v'a dat 3crisoare?

— Ba da... eu știu... să vedem...

Viața noastră se reglementase. Dimineța umblam hai-hui, cu mâinile la spate. După dejun dormeam. Seara, ne plăcea să mâncăm mititei la birt, afară, pe trotuar, bând pentru întâia oară șpriț, care ne înțepa nasul, ascultând țigani pirpirii, ce scârțâiau din vioară și flașnetari ce măcinau valsuri melancolic.

Ne socoteam bucureșteni. Uitasem de examen.

Infine, Intr'o dimineță, spălați în grabă, pornirăm tăcuți cu inima strânsă.

— Tu știi?

— Am învățat.

— Dacă suntem alături, să-mi spui și mie.

În ograda Școalei de Poduri mișunau candidații, băeți de toatrf vârstele, săracuț îmbrăcați, ce umblau legând prietenii, iscodindu-se. Mărturisesc că nu știam nimic. La liceul militar fizica începea abia în clasa VI-a. În vacanță învățasem doar preliminările.

Nădejdea-îmi era la copiat. În lunga mea carieră de intern, aproape n'a fost teză la care să nu copiez, glorie pe care o împărțeam cu câțiva colegi, fruntașii poznelor. Inventam metode noi. La profesorii severi copiam chestiunile grele în caețele minuscule, pe care le prindeam de cot cu elastic, le țineam în palmă și la nevoie le dam dramul în mânecă.

Erau și profesori dezinteresați la care copiam cu cărțile în poală, și mi s'au făcut ovații, când am avut curajul ne mai pomenit, să prind foaia din carte de haina pedagogului Gotzmer, care ne supraveghea și care știindu-mă năsdrașan se așezase pe capacul pupitrului meu. Nu făceam teze prea bune, ca să nu dau de bănuț. Copiam cu modestie.

Școala și cazarma au un cusur fără leac: o singură metodă pentru temperamente variate: constrângerea. Nici profesorii, nici mai târziu militarii, nu caută să convingă, ci să învingă la elevi, la inferiori, orice act de curaj, orice

dovadă de inițiativă, orice velleitate de evadare din comun.

Era o luptă ascunsă între mine și profesori, pe care îi consideram dușmani de moarte. Și îmi mergea bine. Am reușit în totdeauna. Târziu am băgat de seamă, că reușind prea bine» nu m'am ales cu nimic.

Prezentându-mă, pentru examen, la școala de poduri, dela început mi s'a făcut un semn/ pe care — moștenire dela dădace — l-am socotit răuvoitor. Când să intru în clasă» o cioară sbură cârâind deasupra capului meu.

Ce poale fi mai batjocoritor decât o cioară...

Am fost rânduți în bănci după alfabet- Apoi un domn sclivisit, urmat de doi tineri ce aduceau hârtie, ștampile și cretă, înțărâ în clasă fără veste, curmând orce sgomot... Ușile se Snchiseseră parcă peste condamnați, despărțiți de restul lumii.

— N'aveți voie să vorbiți. N'aveți voie să vă mișcați dela loc. N'aveți voie să scoateți pe masa nici o carte.

Vă anulez teza imediat. Scriți;

„Căderea corpurilor în vid”

Nu știam nici măcar cum să încep. Am lăsat să treacă puțin timp, pentru ca să mai slăbească vigilența supraveghetorilor. Mă prefăceam că scriu. Dar timpul trecea și ei nu se urneau din loc. Unul de pe catedra, ceilalți din edituri, toți în picioare, priveau neclintiți pe deasupra băncilor. Nu era. posibilă nici o miș*

care. Am reușit, totuși, să trag de sub mine cartea fără scoarțe, și ținând-o pe genunchi, o răsfoiam să caut căderea corpurilor în vid- Dar praful ce ieșia din ea m'a făcut să strănut, cartea mi-a alunecat depe genunchi, Iăsându-ma încremenit de rușine. Unul din secretari s'a yepezit, mi-a luat teza și cartea, oferîndu-le domnului sclivist ca pe niște trofee smulse inamicului.

— Lasă teza... Pofțim cartea».

Și scriind cu creion albastru, cu slove mari, pe hârtia imaculata „copiat” mă invită să plec apasă.

Am defilat prin fața clasei, silindu-mă, crezându-mă obligat să par nepăsător. Pe drum, împins de curiozitate am vrut să citesc căderea corpurilor în vid. Dar am constatat cu ciuda că în locul cărții de fizică, luasem gramatica franceză. Socotindu-mă nedreptățit, am plecat sa povestesc, vărului Jean, întâmplarea.

Era acasă. L-am găsit în birou.

— Cum ai ieșit?

— Tocmai asta voiam să-ți spun matale. Era un domn acolo care spune c'am copiat, da n'âm copiat... Dacă ași fi vrut să copiez, eram prost să vin cu cartea de franceză... Să nu crezi mata că nu sunt pregătit. Știu orce m'ar întreba din celelalte obiecte, dar fizica n'am învățat-o... Dacă ai fi mata așa de bun.

Vărul Jean, chinuit de o durere de măsea

scrise o scrisoare, cântărind termenii, o puse în plic, o lipi și mi-o dete...

Mariquette nu era acasă. Nu era nimeni. Nici un sgomot. Curtea părea pustie. Am cules câteva floricele din iarba ce se ofilea în curte și adunând un buchețel mai mult galben, l'am pus pe colțul scării de piatră.

Ce soartă o fi avut...

Pe drum neîncrezător, am deschis scrisoarea adresată directorului școalei, citind cu groază:

Înalt Stimate Domnule Duca,

„Așa este tineretul de azi. Nu învață nimic, aleargă numai la protecție...

Am rupt scrisoarea fără să citesc mai de-^{*}parte. M'am dus la gazdă, mi-am luat pachetele și cu primul tren m'am înapoiat la Iași.

— Ce ai făcut? m'a întrebat bădia, când a dat ochii de mine.

— Am căzut, noi n'am făcut fizica...

— Ce v'a dat?

— Căderea corpurilor în vid.

— Și n'ai știut tu căderea corpurilor în vid!

Trei zile n'am ieșit din casă. A patra zi a venit o scrisoare de la vărul Jean, care avea SH. schimbe cu totul neașteptata soartă a vieții mele. Bădia, epitropul meu, mi-a datro s'o citesc. Am plecat cu ea în fundul grădinii. Pe măsura ce luam cunoștință de conținutul ei, mă transportam în altă lume.

Nu-mi venea a crede. După o scurtă introducere prin care nu regreta că n'am reușit la

Școala de conductori de poduri și șosele, care după părerea lui, nu făcea pentru un băiat de familie ca mine, îl sfătuia să mă trimeată la Nancy, să fac școala forestieră împreună cu Alexandru, nepotul lui, care avea să urmeze și el ingineria.

Când am terminat, soarele lumina parcă mai puternic, pomii mi se păreau mai verzi, cerul mai albastru.

Apoi am fugit într'un suflet să mă întâlnesc cu prietenii mei, să le duc vestea, încântat de surpriza ce aveam să le fac.

— Ce ai să faci acum? mă întrebară ei compătimitor. Te înscrii la liceu?

— Nu, Plec la Nancy.

Pentru plecarea mea la Nancy s'a ținut un sfat de familie prezidat de epitropul meu.

Mamaia, mama mea adevărată, cu vârsta, revenise la sentimente mai bune. După moartea Olimpiei, conducea, fără nici o dispoziție de altfel, gospodăria înjghebată de sora mea cu tragere de inimă.

În trecut, femeile, cu rare excepțiuni, nu cunoșteau valoarea banului, pentruca, socotite nepricepute, nu li-l încredința nimeni. Mamaia era ca doamnele de onoare din suita împărătească. Obișnuite să vină la masă gata, să călătorească fără bilet de tren; să fie îmbrăcate de croitorii curții, sfârșesc prin a deveni infirme mi cunosc partea practică a vieții, valoarea lucrurilor și a banului.

Deprinsă să trăiască în iux și desfătări» să meargă la Cernăuți cu landoul — Cernăuții reprezenta pentru Moldoveni orașul tuturor plăcerilor, mamaia avea chelăriță, femeia la toate din trecut, care ținea cheile dela cămară, dela ^pivniță, rânduia de bucate pentru stăpâni și slugi- Mai păstra din gospodăria ei desfăcută, rămășițe de mobile lustruite aduse dela Paris, porțelanuri de Saxa, marchize cu crinolină, cu evantaliul frânt, cărți desperechiate în care se odihneau, închise de veci, flori decolorate.

Trăia fără nici o grijă. Se scula târziu, lua cafeaua în pat, citea romane franțuzești — vor* bea franțuzește minunat — sau cânta la pian, cu talent de amator, nu prea grozav dar sentimental, cu gesturi, largi, romane, menueturî și cavatine, cu un brio care impunea copiilor, fetelor și celor care nu cunoșteau pianul.

Mamaia știa să primească, să întrețină, cu lume de seama ei, o«conversație ușoară despre Lamartine și Musset, să prezideze o masă, să bea un pahar de șampanie cu grație. Mica, blondă, durdulie privea de sus, semăna ironii, strângându-se friguroasă în cațaveică, în fundul canăpelii, să bea cafea cu patimă:

Pot spune că ea a influențat hotărârea sfa-
tului familiei» compus-dih bătrâni depe vremea*
tataei, boieri socotiți *cu gulere largi cu nasturi
de mărgean» cu vorbă așezată, slabi, pierduți
în haine respectabile: Ea și cu țața Tinca, fe-
meie sentențioasă, care fusese măritată dfe tref-

ori, avusese copil mic, când bărbatul ei împli-
nise șaptezeci de ani.

Confundând Nancy cu parisul, vorbind mai
mult despre Paris, decât despre Nancy, lău-
dându-l fără să-l fi văzut nici una» Ia curent
totuși cu obiceiurile, cu teatrele, cu moda, po-
vesteau despre Bois de Boulogne, despre cele-
brul restaurant Maison d'or, despre operă, des-
pre actori, cum ar ti vorbit de Barbu Lăutarul
sau grădina Copouluî, unde se adunau cucoa-
nele și boierii» în trăsuri de casă, sau în birji
de lux, se opreau grupate pe rang de familie»
să asculte lăutarii și la înapoiere, in drum spre
casă, rămâneau să ia înghețată la Passini, co-
fetarie-cafenea cu reputația lui Tortoni dela
Paris.

Bădia se lăsă convins. Primi chiar să mă
conducă până la Nancy, să mă instaleze în
pensiune la un profesor alsacian, Sgkwartz. A-
colo aveam să întâlnesc o colonie de români,
printre care și pe Alexandru» băiatul lui Ale-
xandru Brăescu dela Sascut avocat bine cu-
noscut in București, pentru sentimentele sale
rusofile.

Nu mai aveam astâmpăr. Plecarea era hotă-
râta bătrânește, pentru Luni» începutul săptă-
mânii. Mai aveam cinci *zii*. Am început a
vinde cărțile de care nu mai aveam nevoie,
fiind românești. N*aveam decât un rând de
haine. îmi trebuia palton și iinjerie, dar nu-mi
păsa. Bădia îmi vorbea despre Paris» unde a-

veam să ne oprim trei zile ca să mă echipez. Toate urma să le fac la Paris.

— Dă-mi mata cincizeci de bani, să mă tund...

— Ce să te mai tunzi, lasă că te tunzi la Paris.

De când se hotărâse plecarea mea la Nancy, crescusem în stima familiei, a prietenilor, a slugilor.

— Conașu Jorj se duce în străinătate...

— Oare cum o fi pe acolo?

Aveam grijă să spun la toată lumea. Toți mahalagiii știau că mă duc în străinătate să mă fac inginer.

Ziua plecării a fost cea mai lungă din câte am trăit pe lume. Sculat cu noaptea în cap, am pornit să-mi iau rămas bun dela Iași, dornic de a vedea pentru ultima oară, locurile unde îmi petrecusem copilăria. Era pela sfârșitul lui August. Fluierând pe Blak, ne-am plimbat împreună pela casa din strada Sărărie, cuprinzând cu ochii mahalaua Ticăului, cu scrânciobul înlemnit dela Paști, în băătăura crâșmei, și dealul Aroneanului.

Amintindu-mi de buna maică Leonora, m'am închinat nevăzut de nimeni în biserica Sft. Haralambie. Mai vesel, m'am scoborât în medean, am trecut prin fața Institutelpr-Unite, a școalei Militare și mărturisesc acum, după o jumătate de veac, că uitând orce suferință,

m'am despărțit, în special de școala militară, cu melancolie. Orice copil poartă în sufletul, lui chipul și chipiul unui ofițer cu pinteni: începem cu soldații de plumb, continuăm cu căpitanii de haiduci, cu cei trei mușchetari, cu viața cavalerului ISayard și sfârșim cu isprăvile lui Napoleon.

— Mănâncă sarmale cu mămligița, că ia Paris n'ai să mai mănânci Smi spunea la masă mamaia.

~- Mănâncă și te satură, mă îndemna bădia» că în tren 6 ș-a-ți vină foame, așa-i la drum... N'ayem țmde să ne dăm jos până la Ițcani...

În fine am plecat la gară, cu Cozma, pe care eram supărat fiindcă lipoveanul înapoiase badiiei bastonul de abanos, ce-i dădusem ca să ma plimbe, făcându-ma asttel de ocară.

par ne-am împăcat la gara.

r- Să trăești prințule...

— Rămâi sănătos...

Și ne-am sărutat ca în ziua de Anul Nou la PMersburg.

ka gară nu m'a condus decât mamaia, ca să nu; luăm doua trăsuri. Când a pornit trenul, a du'iș'Itrâtișta.la ochi. Plângea înfocat Nu după mijiie, Credea după trecuțui.ej.

.">ă. simțeam aUulr Eram mândri. Călătoream înh clasa întâi. Stăm cuminte între domni serioși, îi. ascultam vorbind și am adormit învins de oboseală, uitându-mft în ochii lor.

Cand m^m trezit, era ziuă. Ajunsesem la

frontieră. Mă îneca un miros greu de cărbuni, mă neliniștea o sonerie ce țârâia neîntrerupt. Bădia se distra să mă minuneze. Închinase perne proaspăt în fața, pe care le lăsam, fără altă grijă, la una din stațiile următoare, cum-pără la fereastră crenwirști fierbinți, și comandă un prânz, trei feluri de mâncare, aduse în vagon, pe tavă de alpaca, pe care o credeam de argint.

În picioare la fereastră, admiram pășunile grase, vacile roșii, copiii ce secerau iarba depe talazurile șanțurilor, caii uriași, gătiți ca hamuri bătute în paftale de alamă, trăgând liniștit, la pas, în juguri mari, căruțe monumentale.

Mă minunam că oamenii bine crescuți, sco-teau coșul cu merinde, mâncau fără a invita pe cei de față, cum ar fi făcut-o îmi închipuiam, orice moldovean de familie, că nu vedeam țărani desculți, ma surprindea tot: banii mă-runți, pe care nu știam să-i socotesc, șervețelele de hârtie, lulele lungi, întoarse, de porțelan, șvabii cu genunchi goi, cu pene verzi la pălărie, conductorii autoritari ca niște căpitani, coșurile de fabrici, halbele de bere, țigările de foi, groase ca niște cârnați de crăciun. Dar l-am minunat și eu pe bădia, vorbind nemțește cu cei din vagon și franțuzește când am intrat în otel la Nancy.

Nancyl... Ploua când am ajuns. Am eșit aproape imediat dela otel, Întâlnind lume, lume

harnică ce alerga după treburi: lăptărese, pieptănate frumos, slugi încălțate, purtând șorț, manșete și bonetele albe. Strada dreaptă m'a dus până la catedrală, ce nu semăna cu biserica noastră. Am ajuns, întrebând pentru plăcerea de a vorbi franțuzește, pentru a le arăta că vin de departe în strada Lafayette, unde era pensiunea profesorului Scmvartz. Elevii, tocmai se duceau la școală. Auziudu-i vorbind românește i-am întrebat imediat de vărul meu, cu care am făcut cunoștință în stradă.

După prânz m'am prezentat cu bădia și am intrat în pensiune cu 145 franci pe lună, pentru întreținere și meditație. Aveam să urmez cursurile unei scoale profesionale „Laurice” "care^ pregătea" cândă^p^ntre toate speciile TP-tățile: arte și meserii, comerț, agricultură, mecanică, fizico-chimice, și forestiera sub conducerea d-lui director Wohlgemuth.

Amabil, d. Schwartz a invitat pe bădia la masa, când ne-a prezentat pe toți pensionarii săi. D; Schwartz, cum am aflat mai târziu, era un abate răspopit, foarte cult. Venit în România ca pedagog în familia doamnei Pissosky din Bacău, a plecat mai târziu, să deschidă o pensiune la Nancy, aproape de Lorena de unde era originar. Bacăoanii i-au promis concursul lor și s'au ținut de vorbă, trimițându-și copiii, cum era obiceiul pe atunci, să învețe în Franța.

Am cunoscut astfel, pe vărul meu Alexan-

dru, pe Asian, pe Hanutz, pe Pissosky, băiat înalt spilcuit, manierat, manierat din cale afară, slăbiciunea D-lui Schwartz. Erau și străini: un student, Dufour băiat mare al unui fabricant din Mulhouse, care avea drept să fumeze, să vorbească liber și un evreu Hesse, băiatul tapițerului dela curtea țarului.

Mă așteptam la o masă mare, cum se obișnuia la roi în Moldova, când aveam musafiri: pește cu maioneze, fripturi, creme și prăjiluri. De unde?... Fasole opărită, friptură de berbec, brânză ce curgea din farfurie și salata. După masă Pissosky a cântat la pian, cu pretenție dar fără talent, și Hanutz a scârțăit sârgulor din vioară, acoperind sunetele cu tactul bătut din picior.

A doua zi, renunțând de a mai merge la Paris, ca să nu întârziez studiile, bădia mi-a cumpărat haine, palton și lenjerie gata dela „Magasins-Reunis” unde se găsea, cum nu văzusem la noi, orice ai fi vrut să cumperi de îmbrăcăminte și de casă. Apoi dela librărie mi-am cumpărat cărți, tot felul de cărți de fizică, de chimie, de matematică superioară, de agronomie, de mecanică, cărți scumpe groase ca niște ceasloave, semnate de profesori titrați redactate în stil științific, în notă serioasă, gravă, plictisitoare. Le-am cumpărat fără entuziasm, numai ca să mă fălesc cu ele. Simțeam că să ducem casă buna.

După plecarea bădiei, rămăsesem stingher.

În scurt timp, am băgat de seamă că sărisem din lac în puț. D. Schwartz, care apropia șaizeci de ani, era un dezamăgit, un dezgustat de viață, xicălit de nevoie mare.

Gospodăria o conducea sora lui, măritată cu un șef de atelier, tăbăcar, om înalt, șters, cu mustățile lungi, dominat de nevastă-sa, care se socotea mezaliată, și de D-l Schwartz care râdea indulgent, vizibil jicnit de incultura lui. Mai era o femeie la toate, alsaciană, tânără, robustă, vrednică, care dovedea toată munca, împărțită cu socoteală. Pe lângă curățitul camerelor ajuta la bucătărie, spăla vasele, servea la masă, spăla scările de piatră cu săpun, freca în anumite zile mânerurile dela ușă, făcea cursele în oraș, iar seara mici reparațiuni, după ce lustruia cincisprezece perechi de ghete, pentru treizeci de franci pe lună. Și nu se simțea nenorocită. Era totdeauna veselă, sănătoasă, gata de glumă cu noi, cu factorul poștal, cu băeții de prăvălie care aduceau târgurile, cu gardistul chipeș, care urca scările pentru mici infrațiuni, răscumpărate, la bucătărie, cu un pahar de vin.

Totuși nu mă puteam deprinde. Domnea o atmosferă de suspiciune. Se vorbea în șoaptă, se mergea în vârful degetelor, se glumea în surdină. D. Schwartz nu se putea dezbată de obiceiurile contractate în mănăstiri. Era de o politețe rece, dulceagă, ipocrită, atrăgătoare și vicleană, a omului care vrea să iscodească. E-

ram împărțiți câte doi, câte trei în camere, tratați după tarif. Eu mai prost, fiindcă, pare-mi-se, plăteam mai puțin și mâneam mai mult. În Franța totul este calculat. Bădia se tocmise» mult» câștigase procesul și rămăsesem să plătesc cheltuelile de judecată. Dar nu eram mof-turos. Găseam toate bune, dormeam fără foc, nu ceream nimic. Ce nu sufeream, era con-strângerea, Eram civil. Mă aflu în țara liber-tății» egalității, fraternității. Mă crezusem liberat de disciplina oarbă, fără raționament. Când «colo» ne adunam ca la școală cu noaptea în cap» sub lămpile de gaz cu glob verde» strânși în ju-rul mesei. Învățam fără schimb de vorbe, fără tragere de inimă, sub supravegherea D-lui Sch-wartz» rău dispus, care citea la rând cu noi, ostentativ, cărți de școală, de preferință latine, cu fățărnicia preoților catolici care se plimbă pe alei publice, cu nasul în catechisme, cu o-chii după codane.

Prânzul îl expediam repede. Recreațiile scurte le petreceam în sala de studii. Ne cul-cam devreme. Din când în când alergam cu Aslan, cu Hanutz, fugărindu-nc pe strada, fără a ne depărta de casă. Sau, favoare excepțio-nală» d. Schwartz cu acea curtenie specială francezilor, ne ducea la conferințe, la prelegeri serale, așezați devreme în rândul întâi, popu-lând sală, pentru a măguli vanitatea profeso-rilor de care avea nevoie ca să ridice presti-giul și prosperitatea pensiunii sale.

Dumineca, cu promisiuni anticipate, discu-tate îndelung, plecam în promenadă, în rând, câte doi» străjuți de D, Schwartz să ne arate împrejurimile. Hârjonindu-se cu noi, de-a-lun-gul livezilor, cu mișcări stângace, pudice, cu chihotelx de fată bătrână încolțită.

Nu învățam nimic. Nu pentru că n'ași fi dorit să învăț, ci pentru că eram înapoiat față de co-legii mei, pregătiți serios, metodic, cu profesori de seamă. Pentru dâșii eram un audient, un balcanic»candidat la o diplomă, „bună pen-tru orient". Nici nu mă scoteau la lecție. Din când în când, ca diversiune, îmi puneau câte 0 întrebare la care răspundeau tot ei. La sfâr-șitul anului, am uimit asistența» domni în haine scăzute, doamne în toalete pretențioase făcând roata gigantică, număr senzațional care ilustra educația sportivă a școlii. Numele meu trecea din gură în gură. Domnișoarele mă priveau șoptind pe furiș; Voici le grand roumain...

Fiecare e mare în felul lui. Emoționat, m'am dus să primesc din mâna prefectului, premiul 1 la gimnastică, un premiu la limba germană și o mențiune pentru compunere la limba fran-ceză, caligrafiate frumos: decerne â l'eleve Georges Braesco, pe care nram grăbit să le trimet bădiei.

Dar el ma uitase. Trimetea pensiunea.foarte neregulat, sporind progresiv neînțelegerile dintre mine și D-l Schwartz. Prieten cu Hesse,

care împărtășea vederile mele, nu ne convenea să fim tratați copilărește. Am pretins să fim scutiți de plimbările în comun, să ni se dea cheia de noapte* pentru a ne reîntoarce mai târziu, dela teatru, lucru pe care Tam obținut» după ce d. Schwartz a cerut, mai întâi, autorizația mamei, la care Tam îndreptat să se adreseze, și care a consimțit fără zăbavă.

Ieșeam acum mai în fiecare seară. D. Schwartz, care la început trăznea și bufnea» amenințându-ne cu fulgerele familiei și trăznetete iadului sfârși prin a închide ochii, de hatârul lui Hesse, care plătea trei sute de franci lunar.

Hesse a fog^mjna^ruljneu^ Venit înaintea ffieifla Nancy, cunoștea tot. Cu el am fost pentru întâia oară la cafenea, am fumat prima țigară de foi, care m'a îmbolnăvit, am jucat prima partidă de biliard, cu el înfine, am fost la varieteu, unde am văzut pentru întâia oară, femei desbrăcate. Cu timpul, ne-am împrietenit cu Dufour, student dela Mulhouse. Împreună, am pus la cale să-l scoatem din riiinți pe Pissosky, cuminte ca o fată mare să meargă cu noi la varieteu. Cu mare greutate, zeflemi-sindu-l mereu, am smuls d-lui Schwartz voia de a-l lua cu noi, după scene tragice petrecute între ei, care locuiau aceiași camera, legându-l, pe cuvânt de onoare, sa se înapoieze înainte de miezul nopții.

Dar după spectacol, excitați de femeile pe care nu le văzusem niciodată așa de aproape,

am pornit la remorca unui grup de studenți» cu care am cutreerat, după prezentări sumare» unul după altul, toate localurile de noapte. Am mâncat melci, supă de ceapă» am înghițit, nemăsurat» băuturi variate și cântând în cor Marseillaisa ne-ain dus să vizităm vestalele să-lășluite, cum se întâmplă de regulă» în dosul catedralei, în vecinătatea căminului nostru.

Când am eșit, se lumina de ziuă. In fața casei se frământa D-l Schwartz. Dând cu ochii de noi, uitând de toate, alarmând vecinii, rezezi pe Pissosky din calea lui, strigând disperat, smulgându-și părul: Va4-en... Je ne veux plus de toi... Tu aperdu ta couronne-

D. Schwartz nu a mai vorbit cu noi până la sfârșitului anului.

După un schimb de scrisori, am fost instalat intem_în_școala profesională a D-lui Wohl-gemuth. " " TMTM

Dar n'am dus-o bine nici aici. Aveam dormitor comun și un pedagog gângav, doctor in matematici, care, din cauza infirmității lui nu găsea loc nicăeri. Francezii au deprinderile lor. In dormitor avea fiecare mobila de noapte sub pat. Pedagogul, un leneș împărătesc, o în* trebuința fără să se dea jos. Strecurându-mă într'o zi în dormitor, am găurit vasul de cositor și când *Ya* întrebuițat somnoros, în timpul nopții...

A doua zi, Duminecă, trebuia să mergem la scădat, în râul Meurthe, Venind In anchetă*

după râsul ce s'a stârnit în dormitor, directorul, Le pere Wohlgermuth, cum îi ziceam noi» a făcut-apel la cavalerismul vinovatului, pentru a nu fi obligat să pedepsească tot dormitorul, oprind excursiunea.

— - Cine a făcut asta?

— Eu, am răspuns eșind înainte.

— Dumneata... Ah, dumneata... repeta bătrânul înnecându-se, dumneata ai făcut asta?...

Și deodată» trecând fără tranziție dela o indignare excesivă la un calm patologic, îmi spuse:

— Vei rămâne singur la școală. Măine am să hotărâsc în privința d-talc. Directorul ăra om bun. Nevasta lui, tânără blondă, impunătoare, purta pincc-nez de aur și intervenea adeseori pentru noi, când o rugam pocăiți, amenințându-ne drăguț cu degetul:

— Grand nigaud... Est-ce qu'on se laisse prendre?

Dar, hotărât, nu aveam noroc. Nu eu mă țineam de pozne, poznele se țineau de capul meu. Era imposibil să trec liniștit, indiferent» să nu profit de orice ocazie, necugetat, cu orice risc, pentru a înfrânge o regulă sau a stârni râsul.

Intr'o dimineață, un coleg Fleischer, fiul unui negustor de mobile, mi se destăinuia că trebuie neapărat să se ducă la gară, să-și întâmpine amanta:

— înțelegi situația în care mă găsesc. Henriette a fugit de acasă. Vine pentru întâia oară la Nancy, Trenul sosește la șase și dobitocul ăla de portar...

Nu fii papă lapte» îi răspunsei inventiv, ca unul ce făcusem armata.. Vino încoace... Ia de colo... Ține de ici., și înădind în grabă două cearceafuri groase de in, i-am dat drumul pe fereastră.

Dar calculasem greșii Frânghia astfel improvizată era prea scurtă. Sub dormitorul nostru» la parter» locuia directorul. Domnul Wohlgermuth, sculat de noapte» se ștergea pe față — povestea el mai târziu — când spre surprinderea lui, văzu două picioare lungi, ce se svârcoleau de-a-lungul ferestrei.

Situația devenise critică. Se auzeau pași pe scări. Colegii dădeau alarma... Attention» eh, lâbas... Eu mă temeam să las capătul ce țineaiți în mână și Fleischer nu avea curajul să-și da drumul.

— Grăbiți-vă... vine... e directorul.

Nu mai era nici o scăpare.

— Ah, bien... c'est encor vous, n... d... D.

Eu eram, n'ași mai fi fost,,. O săptămână după aceea, directorul in'a chemat în cancelarie, și foarte ceremonios, mi-a înmânat 300 de franci și o scrisoare din partea bădiei prin care mă autoriza să mă mut în oraș.

Și pe negândite, m'am găsit deodată liber, cu 300 de franci în buzunar, în mijlocul ora-

șului Nancy. N'avusesem niciodată atâția bani pe mână. Nu puteam să-mi viu în fire. Am plecat imediat, lăsând, deocamdată, geamantanul la otel, am ^it în stradă. Nu știam cum să omor timpul. Până se aprindeau luminile, când începea viața veselă. N'aveam cunoscuți. Prietenii mei erau în vacanță. Am plecat pe jos, încotro am nimerit cu ochii. ăTam pomenit astfel în satul Champignolle la 4 km. de Nancy, Acolo» am jucat cu niște țărani» pentru întâia oară, biliard cu popice așezate în anumite puncte, pe care trebuia să ie dobori după anumite reguli. Am plătit consumații de tot felul.

Plăteam la toți. Cei care priveau chemau pe cei fără lucru. Spre seară m'am înapoiat tot pe jos și după o toaletă sumară la otel, m'am dus la teatru, apoi la varieteu.

Varieteul îmi plăcea mai mult ca orice teatru. Actori, artiste, veneau pe rând să-și arate talentul, fracul fistichiu, cărnurile cernite, rochiile scurte, lucitoare. Râdeam cu poftă de artiștii fără talent, care deschideau spectacolul, de primadonele vestejite, care cântau cu gesturi simetrice imnuri patriotice, de comici în haine exagerate, admiram fără rezervă echilibriști, gimnastici și cîowni. Ași fi dorit să fiu artist. Zărind în hallul-teatrului pe comicul-vedetă» nii-am luat curajul să-l salut, să mă așez la masa lui, cerându-i voie să-i plătesc consumația. Ceva mai târziu am plecat împreună la berăria Lorena, unde, mândru de

tovarășul meu mi-am făcut de cap, cântând urcat pe mese, repertoriul artistului vedetă. Actorul mă felicită entuziasmat și îmi ceru un pol.

— Uis donc... passe moi un louis...

Dimineața numărându-mi banii, m'am trezit ca din apă rece. Mai[aveam vreo 6Q de franci. După ce am rătăcit o vreme în neștire, am vândut toate cărțile de școală și luându-mi geamantanul dela oteîTTn'am dus la gară, Plănuisem să plec la Iași. Nu puteam să mor de foame în Nancy, să afle D-l Schwartz și ceilalți români că n'am ce *manca*.

Ca un șef de stat major, am prevăzut toaie amănuntele operației. Mi-am luat merinde pe drum, m'am dus pe jos la gară, am scos bilet de clasa IU-a, numai până la Viena, fiindcă nu mai aveam nici un ban. Acolo, aveam să trag la Krohnprinz otel unde mă credeam cunoscut, fiindcă la venirea noastră în străinătate, poposisem cu bădia o noapte și fusesem foarte bine primiți de un domn impunător, gras, roș, tuns numărul zero, escortându-ne la plecare cu alai de chelneri și picoli până la scara trăsorei. La Viena aveam să-l rog pe domnul acela roș să telegrafieze bădiei să-mi trimeată bani-

Când am ajuns în capitala Austriei se lumina de ziua. M'am dus pe jos întrebând mereu la Krohnprinz otel. Dar domnul, deși tuns cu numărul zero, nu mai era roș, ci hrun. Fusesse înlocuit, după cum mă lămurii cel nou.

— Ja, mein herr, so ist es.

L'am rugat umil să-mi păstreze geaman-tanul.

— Dass, ja...

Am plecat năuc. Neavând nici un scop» apu- cam pe orice stradă, până' când învins de obo- seală, m'am lăsat pe o bancă din cele ce se în- șirau dealungul praterului, încolo departe» spre marginea orașului. Mi se făcuse foame. În jurul meu roia lume indiferentă; călăreți cu cisme nor, care îmi furau inima cu caii lor dichisiți, strânși în curele nichelate, gospodine ce se întorceau din piață, ucenici de tot felii), fete și băeți» treceau, slabi, flucrând nepăsători pe lângă mine.

Și-mi era foame. Un meșter zidar se așeza pe banca dublă în spatele meu. Desfăcând o legătura, scoase din ea, la iveală, prune, mari» brumării, care îmi lăsau gura apă și o pâine de secară. Tăind metodic, cu un briceag solid» felii geometrice le băga liniștit» însoțite de o prună, cu gândul aiurea, în gura mare des- chisa ca un cuptor. Apoi păturmd basmaua, se ridică greu și plecă. În urma lui căzuseră două prune mari sub bancă. Erau, se vede, fărămi- turile săracilor. Cu precauțiune infinită, cu o- brajii dogoriți de rușine, m'am mutat pe ne- simțite, aplecându-mă să ridic pălăria căzută din întâmplare tocmai deasupra prunelor pe care m'am dus să le mănânc *mw* departe. Con- tinuam să rătăcesc examinându-mi situația, hotărât să mă adresez unui post de poliție.

Dar Dumnezeu nu m'a părăsit. A fost în- tradevăr o minune, să mă găsesc pe neaștep* tate în fața drapelului românesc ce fâlfâia, roș, galben, albastru, deasupra consulatului român» pentru aniversarea luării Griviței, cum mi-a explicai mai târziu portarul. Am intrat ca la mine acasă. Am expus situația, ferindu-mă do a spune cum am rămas fără bani, servinou-mă de minci^^

^zmiăritia-iren. După ce am arătat pașaportul, un domn politicoș, binevoitor, mi-a dat 40ⁿde florini» rugându-mă ca, dacă, după cum este încredințat, dispun de avere, să-i înapoiem banii, fondurile consulatului fiind reduse, de- stinate celor lipsiți cu totul de mijloace. La gară, am poruncit o halba de bere și panii să-mi aducă friptura, am isprăvit toate pâini- șoarele din coșulețul așezat dinaintea mea fapt, care Va făcut pe chelner să mă întrebe cu ironie: „Sind *rumaner*”?

Pe când mă ospătam, o fetiță palidă» cu ochii verzi, Cu păr cenușiu, mi-a oferit pentru trei florini, o pereche de pantofi» care aveau brodat pe catifea roșie, o ghirlandă de „ver- gissmeinnicht" în jurul cuvântului „anden- ken", cusut în litere gotice, cu fir de argint.

Mă gândeam să-i duc îp dar bădiei. Dar soarta a vrut altfel. Nu știu pentru ce, dela Viena n*am putut scoate bilet, decât până la Ploești, iar de acolo urma să scot altul" până la Iași. Când m'am prezentat la ghișeu îmi

lipseau trei lei și am lăsat casierului, pantofii» cu toate că, după spusele sale, n'avea ce face cu ei.

Când am ajuns la Iași Cozma m'a zărit pe peron, de departe.

— Aici prințule...

Bădia s'a năucit, nu-i venea a crede, dar s'a desmeticit când mi-a auzit glasul:

— Dă-mi mata doi lei să dau birjarului-[^]

— Da cu un cal nu puteai să ei... Te întorci fără nici un ban și ei trăsură cu doi cai?...

Dar mamaia nu i-a dat răgaz. Apărând într'un capod vaporos, întinerită, parfumată» m'a sărutat sincer, cum n'am simțit-o niciodată și luându-mă de mână, ne-am coborât în sufra* gene. Poruncind să aducă ceaiul, s'a așezat interesată» strângându-se lângă mine:

— Ei, ia spune...

Bădia nu privise cu ochi buni venirea mea în vacanță» Când mă învinovățea, deși aveam acum șaptesprezece ani, mă apăram copilărește.

— La ce-ai venit?

— Dacă s'a dat vacanță...

— Să fi rămas acolo...

— Ce era să fac?

— Să fi învățat carte, nu să bați ciamburu.

Cu bădia nu încăpea vorbă multă. **Peste** câteva zile am plecat cu o pernă de piele iu formă de geamantan, pe care, îmbunat, mi-a împrumutat-o în ultimul moment, să stau comod în clasa a treia, cum obișnuiesc — zicea el — să călătorească studenții.

Mamaia m'a condus la gară, răspunzând cunoștințelor împăunându-se.

— Plecați undeva?

— Nu» am venit numai să-mi petrec băiatul. Pleacă în străinătate. Nu se preciza localitatea. Expresia „în străinătate** însemna ceva mai mult, închipuia boierie, dare **de** mână, sconta viitorul» însuma primejdiile pe care le ascundea necunoscutul în care te avântai. Și apoi, vorbind drept, pe atunci cucoanele nici nu prea cunoșteau geografia.

Destinul a vrut însă altfel. Ducându-mă să iau țigări — fumam încă pe ascuns — m'am întâlnit cu Ludovic, prietenul cu care mă prezentasem la școala de poduri și șosele.

— Tii! ce faci, măi? Ai venit de mult? De când nu ne-am văzut, vai de mine și de mine!... Pleci undeva?

— Mă întorc la Nancy. Dar tu?

~ Eu la Piatra Neamț, Pleci amu?

— Da.

— Pleacă mâine.

— Nu pot, **sunt cu** mamaia.

— Plecăm mâine, măi, ce ești prost...

Am rămas. Sărutând mâna mamaii m'am

urcat în față și m'am scoborât pe cealaltă parte a vagonului, dispărând cu Ludovic în întuneric, în timp ce biata femeie, cu gesturi cochete adresate mai mult galeriei, flutura batista în urma trenului, pe peron.

Noaptea am făcut chef, primul chef cu lăutari, în Tătărași la „Leagănul Fluturului”. Dimineața nu ne puteam despărți. Plângeam unul în brațele celuilalt și cum Ludovic nu putea pleca dela Piatra Neamț la Nancy, cu banii ce aveam pentru Nancy, m'am dus după el la Piatra Neamț.

Străin de oraș, vorbind franțuzește cu accent exagerat în argot, la Piatra Neamț — leagănul/natal al mamei — am intra deodată în elita pietrană, care petrecea. Intr'o săptămână am tocat cei patru sute de lei dați de bădia pentru ca să-mi plătesc drumul, gazda și „diversele” — adăogase el — în străinătate.

Vă las să judecați efectul telegramii, expediată dela Piatra Neamț, căzută ca o bombă în sânul familiei, prin care ceream modesta sumă de douăzeci de lei, în timp ce ei așteptau vești dela Nancy.

Când am sosit acasă bădia, nu mi-a zis nimic. Se făcea că nu mă vede. Era supărat, mai ales, că rătăcisem perna de piele ce-mi împrumutase ca să călătoresc, comod, în clasa treia. Tocmai pe la sfârșitul lui Octombrie — onomastica lui — după o masă cu musafiri simandicoși, țața Tinca, oracolul casei, trăgând din

țigară» sorbind din.cafea, începu vorbind mol-dovenește, cu voce groasă, doctorală:

— Am cunoscut pe tată-tău, Dumnezeu să-l ierte... Te sfătuesc ca pe copilul meu... E păcat măi băiete, să-ți piferzi vremea degeaba... Ce ai tu, nu-i avere... Ai să cari apă la jidani, ascultă vorba me... De n'o fi cum zic eu, primesc să mă stuchească mâțele... N'ai rușine de oameni, n'ai ambiție în tine, feciorul lui Alecu Braescu... Eu în locul tău m'ași duce în genunchi până la Paris...

Toți ascultau penata Tinca» privind duși pe gânduri, în timp ce eu frământam untuburuz de pâine, plângând lacrimi mari, rare, dar care porniră gărlă, când mamaia exclamă, grăbit, înduioșată, pentru a curma o scenă ce o plictisea:

— II pleure, le pauvre gargon... Quand un enfant pleure...

— Ce copil, că e cogernite tfoblgzan^ Hainele cumpărate anul trecut î-au rămas scurte... La Institut n'a învățat, din școala militară a fugit... la București nu, la Nancy, nu... Am să te dau la cîsmărie... Ori te hotărăști să,înveți carte, ori de unde nu, te dau la cismărie, scurtă so-coteală.

— Ei, iartă-1 și mata de data asta.

— Ai de gând să înveți?

— Da!

-- C u tot dinadinsul, sau spui numai așa din gură?

— Hai, scoală-te, du-te și sărută mâna bădiei... sfârși hotărâtor țața Ținea. Ai noroc că-i bun, eu în locul lui te-ași bate de trei ori pe zi.

Soarta mea se hotărîse din nou- Am plecat chiar a doua zi, ca să câștig timpul pierdut. Știam bine că n'o să fac nimic. Nu mă puteam măsura cu colegii mei. La școala forestieră, profesorii, toți universitari, apăreau grăbiți, vorbind îndată ce intrau, în termeni neînțeleși de mine, însemnând pe tablă formule ce-mi păreau hieroglife și plecau cum veniseră, fără să ne întrebe nimic. Studenții luau note pe care le completau în urmă, consultându-s& între ei. Eu eram „le roumain”. Pe mine nu mă întrebau nimic și eu nu consultam pe nimeni. Am încercat să învăț pe de rost, dar în toată activitatea mea școlară, am avut, se vede, parte numai de preliminări. După două, trei foi citite repetat, am închis cartea. Eram și dezamăgit. Francezii purtau uniformă de vânători și sabie, frecventau cercul militar, neîngăduit nouă celor din Orient. Ne vorbeau rar. Cu toate astea, fără să am legături cu ei, din pricina lor, am trăit cea mai extraordinară aventură.

Ca de obicei, după un timp, cpitropul meu începu a mă neglija. Primeam pensiunea cu întârzieri mari. Gazda, o bătrânică foarte cumsecade, sfârși prin a-și arăta nemulțumirea. După o serie de scrisori disperate, am telegrafiat acasă:

„Georges gravement malade”*
iscălind pe doamna „Petit” proprietăreasa mea. Nerăbdător, am expediat telegrama cu *răspuns* plătit, care în adevăr n*a întârziat:

„Qu'a-t-il Gorges, maladie ameliorée? Repondez”. La care am răspuns fără zăbavă:

„.Pneumonie aigue, medecin ne repond pas, arrivez”

Am așteptat o zi, două, trei. Speram sa-l aduc pe bădia să-l pun în fața gazdei. N'aveam niciun ban. Rătăceam fără scop, printre boemi, la cafeneaua artiștilor. Aveam voce frumoasă. Annand Bell, directorul varietelui PEden, cu care mă împrietenisem, mi-a propus să cânt pe scenă, la ridicarea cortinei — primele numere sunt rezervate debutanților — oferindu-mi trei franci pe seară-

Lung, slab, am apărut, îmbrăcat soldățește, cu un veston prea strâmt, cu mânuși prea mari. Am cântat înneecat de emoție, cu gesturi idioate, cum nu.se putea mai prost, o farsa rimata din repertoriul lui Paulus, celebrul comic pari2ian din vremea aceea:

^Pour ttrer une rarotte
„l'autre jour *i'ims* che? nrius
„*Que* i'avaîs dans une ribotte
„Ca'se mon coupe-choux. ,
„Veuillez bien cher pfcere
➤Lui dis-je *vn* deux temps,
„De vite m'envoyer
„Une pifece de vingt franca

Recrutul mărea neconținut, suma cerută părinților, iar aceștia, răspunzându-i, o micșorau și treptat, sub diferite pretexte, sfârșind prin a-i declara, că de teamă să nu-l jignească, oferindu-i prea puțin, nu-i trimet nimic.

Erau în total cinci strofe. Dar n'am apucat să isprăvesc cum trebuie nici pe cea dintâi.

— Assez! Ote-toi de la!., urla galeria, aruncându-mi tot felul de trufandale.

Am fugit,

— Voilât.. QiVest cc que tu veux, il n'y a rien a faire mon vieux... Essaye autre chose... mă consolă, fără să-mi plătească, Armând Bell. Am plecat pe stradă. La terasa restaurantului Gantner, studenții, printre care vreo doi dela forestieră, blocaseră vitrina, M'au oprit, invitându-ină, ca niciodată, să iau loc printre ei. Mă codeam. Te simți așa de mic, când nu ai lățcaie în buzunar!... Francezii sunt darnici în romane și pe scenă, unde împart pungi de bani și dăruiesc castele. In realitate, când unul și-a plătit o bere, așteaptă să-i întorci imediat politeța. Nu stau ca noi, cu punga în mână, gata să plătească, cu orice ocazie, consumația tuturor.

Am început prin a refuza. Refuzam orice mi se oferă pretextând ca nu sunt bine. De altfel, nici nu au insistat prea mult- Au mâncat și au băut, fără altă grijă, pe când eu făceam zâmbre.

Franța era pe atunci în războiu cu Bebenzin,

regele Dahomeyuim. Pretutindenii, în cafenele, în tramvae, pe stradă se discuta evenimentul cu însuflețire. După discuțiuni profesionale, după zeflemele adresate mie, războiul veni, firesc, în discuție. Entuziasmat unul din ei exclamă: „Acum să poftească Prusienii să le arătăm noi ce putem cu pușculița noastră

LoebeM

— Ce zici tu, române?

— Nu știu, să vedem, nu vă lăudați dinainte, ați mai pățit-o la șaptezeci, am răspuns paraponisit, stârnind protestări violente, amenințări și insulte, aruncându-mi-se în obraz injuriile, considerată și astăzi la ei cea mai jignitoare; „Vous etes digne de coaffer un Prusien...!*

Am încercat să protestez, explicându-le că dacă Francezii s'au înarmat, nici Germanii n'au stat cu brațele încrucișate. Dar nu-mi dădeau răgaz să vorbesc.

— A la porte!

— Mais permettez moi... #

— Conspuez-lel...

Ca sa dovedesc buna mea credință, devotamentul meu pentru Franța ospitalieră, am **zbierat solemn**, ridicându-mă în picioare, reușind să stăpânesc o clipă infernul: „declar că mă angajez în legiunea străină și mor pentru Franța”.

Amuțise toată cafeneaua. Nu știu ce simțeam. Mi se făcuse întuneric dinaintea ochilor,

Nu-mi dădeam seamă de nimic. Apoi deodată, becurile luminară mai viu. Lumea, studenții, mă priveau lacom ca pe o comoară și după formidabile aclamațiuni hotărâră „un triple ban pour le grand roumain”.

— G'est bien ca, jeune homme... confirmă patronul, un burtos chel, și grav, poruncind un lând de bere, adaogând, mărinimos: „Ne vous inquietez pas, c'est ma tournée...”.

Dimineața, cu flori la pălărie,' am fost condus de câțiva colegi, nici nu știam cum îi cheamă, la cercul de recrutare. După un sumar examen medical la ora 12. m'au declarat „Bon pour la legion” și închis în cazarma Sainte Catherine a regimentului 126 infanterie, unde am găsit alți voluntari tovarăși de iluzii. N'am stat mult. Cu un tren de seară am fost îndreptați, hai, hai, spre Marsilia, unde am sosit a doua zi. Aici' ne aștepta un furier cu condica-la subțioară, cu creiotiul după ureche. După' apel, ne conduse la fortul Sainte Therese unde trebui să așteptăm ca să se îngroașe ceata cu voluntari din alte ținuturi și pentru că comandantul fortului avea nevoie de corvagii. Am fost, astfel, ales printre cei dintâi, indicat probabil de pardesiul „havane”*, de „gambetta**” ce purtam, să aduc din oraș, alimentele necesare trupei

- Apoi, fără yeste, Intr'o bună zi, ne-am imbarcat pe un yas comercial. Nu mi-a plăcut marea. Era frig, ceață și eram trist

Au trecut cincizeci de ani de atunci, Ex^{tt}-minându-mi conștiința pot mărturisi fără teamă, că n'a existat, socot, om mai sincer, mai pasionat ca mine în toate acțiunile sale. Dezamăgirea venea însă, vai, prea curând. Visasem și acum, cal, sabie, lupte în care, să alerg cu rană în frunte, cu decorații lucitoare pe piept, și m'am trezit stingher, om întrăinat încrustat Snt'r'un mozaic de oameni de toată mâna, îmbrăcați în *tot* felul, vorbind toate limbile, domnișori și vagabonzi, de toate vârstele, de toate profesiunile, chelneri și baritoni slavi, crupieri greci și «ârnațari alsacieni, flașnetari italieni ștapași dela porțile Parisului, ofițeri deocbiști, medici criminali, casieri necinstiți care căutau să-și piardă urma, să răscumpere greșeli, să-și refacă virginitatea morală, pe câmpul de onoare.

Spre seară, un ajutor dețucătar, slinos, a trântit pe punte laturi <te cartofi într'un Hghian de tablă, câțiva codri de pâine neagră și nici o lingură. Pentru întâia oară am înteh cje^g\$|ejfoâJflea. N'ai cunoscut suferința dacă nu ți-a fost dat să înduri foamea desnădăjduită care îți arde pântecul și ți împrăștie mințile* Câțiva au rezistat eroic, Ceilal&fltoâiiz?, care căutau la legiune siguranța tainului zilnic, cum caută desmoșteniții, delicvenți voluntari, azilul puscăria or^iu^usțk^Mnd;M]po^{TC11} In lighean, luptându-se âisp^^pAieeo fă; ramiță d^ carne.

Un marinar se dete pe lângă mine și-mi șopti, ca dacă consimt sa ma despart de pardesiu, îmi va servi separat, bunătați, din masa comandantului. Pe la miezul nopții, tremuram pe bord, încă Jzindu-mi spatele, la coșul mașinii. In pântecul vaporului, pachete de miserabili, dormeau cu capul pe saci, vi-sând poate pe mămica și leagănul copilăriei lor.

Dormitam răscolit, până în adâncul inimii, de înclinările vaporului, care despica creste de zăpadă scufundându-se tăcut, dispărând apărând din nou, înălțându-se întunecat, urmărit de foșnetul valurilor ce se sbuciumau fără odihnă.

Am ațipit. Spre ziuă, strâns de răcoarea dimineții, m'am deșteptat in zgomot neobișnuit. Călătorii erau pe punte. Se zărea țarmul. Marinarii pregăteau acostarea. Comenzi scurte, grabite, manevre greoaie. Voluntarii nu-și puteau stăpâni bucuria. Vasul se apropia dibuind cu grații de curtezană. Înainta greu, prins într'o țesătură de bărci ce roiau mici, ușoare, ca niște coji de nuci, căutând să treacă pasagerii. O spuză de copii negri, goi, cu părul creț, cu burtă mare, țâșneau din toate părțile. Îndem-năudu-sc cu strigăte guturale, se aruncau în mare sa caute gologanul, aruncat de călători, apărând cu el triumfători, lucioși ca niște pui de drac. Un furier ne-ă rânduit și aici pe țarm. Alt apel. Nu-mi puteam sătura mintea și eehîi.

• Jd.rica. JSramJa^Oran, în Africa. Vai, Africa, »]a_dezajn^gfia^ijnariâ. MV întâmpinat ci-
^ Jizația europeană. Am defilat pe dinaintea pptelurilor cu trei caturi, cu portari galonați, pe
^ Străzi pavate, cu trăsuri de piața, cu cafenele
| de lux, printre care se strecurau arabe zdren-
t țărăoase, cu sâni supti, uscate de privațiuni, de
| împreunări bestiale, vremelnice, și arabi ogâr-
/jiți, cu hlamide murdare de aba, cu mâini
| lungi, cu picioare lungi ce spânzurau pe coa-
stele măgărușilor mâncați de râe, de șei ați și

'i Ne Îndreptam spre fortul Sa«tt Jean. Pe
î măsură ce ne despărțeam de ceniffu\ ne deslă-
| nam, rătăcindu-ne prin ub'țele strâmte, întor-
tochiate, printre prăvăliile zăbrebite, joase, în-
tunecate; printre vechiturile rânduite pe jos de
^ negustori: armeni turciți, evreice cu ochi dc
| gazelă, cu pantaloni largi de mătase ce oferea
amatorilor marfă desperechiată, monete vechi,—
hangere bătute In pietre, pistoale, covoare,
£ scoici și ochiade promițătoare. Ici, colo, reze-
|- mați de ziduri, arabii jucau gravi, șah și table
cu gesturi măsurate, sorbind tacticos cafeaua.
Lângă ei, alții se lăsau bărbieriți gemând de
durere, cu tivdele însângerate, prinse în ge-
nuchii maestrului ca într'o minghinea.

Urcam, greu^o pantă nisipoasă. Pe drumul,
t,, lung ca un calvar, ars de soare, am încercat
I cea mai grozavă dezamăgire din câte mi-a fost
dat să am tn viață. Smeii și feciorii de împărat,

2H

ați pierdut deodată toată aureola cu care îi încuntinasenu iar eu, spaima respectuoasă și admirativă pe care mi-o inspiraseră balaurii cu trei capete și regele pădurilor. Vă jur că înainte, cu mult înainte ca marele Alphons Daudet, sa fi scris faimosul său Tartârin de Târascon, am văzut leu, leu în carne și oase, leu bătrân ivit pe neașteptate în calea mea, fără botniță, fără lanț ca ursul, cu un taier de lemn în gură, străjuit de doi vlăjgani arabi, care cerșeau pentru întreținerea mormintelor. N'am să uit niciodată leul decăzut, care umbla cu limba scoasă ca un câine tuns alipind febril din ochi ferindu-și viclenia adormită, dē lumina crudă a soarelui.

Fortul Saint Jean. Am fost ținuți opt zile în carantină, iar după o nouă vizită medicală, îndreptați spre Sidi-Bel-Abes, eu trenul, convoi de Virgoane mici* târâte nevoiaș de o mașină demodată, fugărită paralel, de faetoane înhămate cu catâri, conduse de Spanioli legați la cap femeiește. Pe marginea drumului mărginit de alfa, copăcei rahitici, trenul împrăstia în răstimpuri, caravane de cămile scheletice, ce călcau hăitiș, încărcate ca o șatră, clătînând din cap ca niște bonzi articulați, râzând parcă, sardonice, cu buze lăbărțate, grohâind enervant, nostalgic.

Pe la ora prânzului am" sosit la Sidi-Bel-Abes. Din gară aceiași impresie. O șosea pie-

truită trecea pe dinaintea cercului militar și grădina publică, unde concerta muzica militară- Cazarma-pavilioane cu trei caturi așezate în careu. La poarta de fier, soldați buluc, strânși sa vadă sosind răcanii, „les bleus" cum îi poreclesc francezii. Ne-au primit cântând o strofă din cântecul legionarului ce se liberează: .

*

Regardez-moi c« pAin	
La canne â la main	J
Comme ii mar^hc vite	j &
Regarde2-moi ce pekin	
La canne â la main	
Comme ța lui va bîen.	

După o bae, pe grupe, stropiți cu furtunul cu apă încălzită la *soare*, am fost luați în *primire* de bărbier care pretindea tObani de om, am căpătat înfine o gamelă cu tocana de cartofi și am fost instalați în urmă la compania de depozit.

A doua zi ni s'a citit codul de justiție militară... „Insulta superiorului se pedepsește cu închisoarea dela 6 luni...** Apoi am fost malri-*culat*: Georges Braesco, 11.666,roumain, _ețu ^

^—laTSnTîn viață hotărâri fatale, pe care conștiința nu le poate împiedica. Ați citit, poate povestea omului care și-â pierdut umbra. N'am gândit vreodată să ajung omul care și-a pierdut identitatea. Oricine ași fi fost, oricum

m'ași fi numit, n'avea nici o însemnătate. Numele meu adevărat nu-1 credea, nu-1 cerea nimeni. Eram un om dintr'o grămadă de oameni, cu care n'aveam nimic comun nici grai, nici port, nici amintiri. Nu mă mai recunoșteam. Eram străin, nu numai pentru ceilalți, ci chiar față de mine. Reprezentam un număr dintr'o infinitate de numere: **11.666**. Eram un ins în mulțimea anonimă ce procură societății, în toate timpurile, în toate țările jertfă de fabrici și carne de tun. Viața se scurgea plicticoasă, regulamentată, dură, înăsprită de disciplina oarba, fără raționament. Timpul era ocupat cu teorii și exerciții cu întreținerea micului echipament. Lustruiam nasturi de alamă, înșirați pe linia denumită „la patience*”, ceruiam curelele raniței sau ajutam la gospodăria vieții în comun. Ofițerii se arătau rar. Eram lăsați în grija gradelor inferioare al căror trecut era acum la adăpostul galoanelor ce purtau.

Printre noi, erau băeți care știau să se învârtească. Solda era cinci parale pe zi. În urma mandatului de cincizeci de lei ce am primit de acasă, noii mei camarazi mă aveau în mare stimă. Le plăteam adese ori la cantină „la goutte**”, rachiul de dimineață. Unul din ei se oferea să-mi poarte grija efectelor, să-mi țină rândul corvezilor, contra drepturilor mele de soldă. Un gologan pe" zi, în Algeria, reprezenta pe atunci o avere; era prețul unui litru de vin gros, roș ca sângele de epure. Zece bani,

costa un pachet de țigări „bastos" Absintul, cel mai funest alcool, se vindea cinci parale rația.

Ieșirea în oraș era liberă, del-i ora 4 la noua seara, iar în zilele de sărbătoare dfcla ora deșeptării, până la stingerea luminilor în cazarmă- De regulă, legionarii, ferchezuiți» curați, lustruiți, după inspecția sergentului de planton dela poartă, plecau să-și piardă vremea, plimbându-se prin grădini publice sau rătăceau, afară din oraș de unde porneau grădini imense» roditoare, de zarzavaturi sau podgorii întinse, cultivate de Spanioli, de Italieni, udat cu apă din cisterne, scoasă cu ajutorul unui măgăruș, căruia i se crăpan ochii, ca să amețească învârtindu-se.

Pe măsură ce te depărtați de oraș *simțeați* e> patrierea. Te cuprindea un sentiment complex inexplicabil, de sfială» de pietate, pentru urmele lăsate aici, colo, de civilizații milenare; Ruine de arhitecturi romane, alături de minarete ridicate de sultani, iar în vecinătatea lor, sgomot de locomotivă ce se depărtează, fum întunecat ce se destramă în zare» afirma-
Î țiunea civilizației moderne.

Clima te alinta, robindu-te ca o curtezană pasionată, vărsându-ți în sânge toată beția farmecelor sale. Un soare de foc te ardea treptat până în măduva oaselor.

Legionarii, cădeau istoviți la cârciuma botezată „La cantine du soleil!" unde, sperând să

se răcorească» beau absintul ce le ardea măruntaele, apoi în neştire îşi potoleau instinctul în braţele scheletice ale unei arabe fără vârstă, idiotă, dezgustătoare, care li satisfăcea pe rând pentru un gologan. Cele mai adeseori se încingeau adevărate măceluri pentru întâetatt^ între legionari şi spahii, care pretindeau, drepturi rezervate. Când sosea plutonul de gardă dezastrul era complet: cantina devastată, morţi şi răniţi în ambele tabere.

În cazarma, legionarii brutali erau băgaţi în silozuti sau legaţi „la crapudine” cu mâinile prinse de picioare, pe la spate. Stăteau, astfel, cu faţa în jos, zăcând în propriile lor dejecţiuni câte două şi trei zile. Cu toate astea, eroismul, curajul, dispreţul lor de moarte, panajul culcare plecau la luptă, înnobilau viaţa acestor oameni, îi spăla întrucâtva de orice greşala.

Disciplina era de fier. Pedepsele neîndurătoare. Le-am smerit şfeu. Am luat dela caporal, o zi consemn, pentruca am refuzat să execut o corvoadă, pretextând că elevii caporali, din care făceam parte, sunt scutiţi de aceste obligaţiuni. La raportul companiei, căpitanul Drude, ajuns mai târziul general, mi-a ridicat pedeapsa la opt zile închisoare, iar colonelul, apreciind gravitatea faptului, mi-a transformat-o în cincisprezece zile de celulă.

În celula fără soare, căpătai o zi numai pâine, a doua zi o supă fără carne, iar a treia zi o executai la închisoare simplă, care nu in-

tra în nuniărul zilelor de pedeapsa. Dar regimul închisoare! era şi mai sever. Sculaţi cu noaptea în cap, pedepsiţi, după ce împlineau toate corvezile cerute de igienă, se echipau cu raniţa de campanie încărcată <iu treizeci şi cinci kgr., completate la nevoie cu pietre cântărite scrupulos, Un sergent» sergentul Talon, un roşcat pistruit, forma cu delicvenţii, un pluton zis de pedeapsă. Când trupa: pleca la instrucţie, plutonul de pedeapsa, pe o arşiţă caniculară, ocolea curtea dela 7 la 9*, cinci minute în pas alergător, cinci jnitate în pas normal. Uneori, când sergentul era în toane bune, punea oamenii cu fata la zid, unde, aprinşi de dogoreala peretelui executau cu arma mişcări descompuse cu pauze prelungite peste orice închipuire,, de care profita ea sa-şi. citească ziarul.

Legionarei îndurau tot. Era o luptă surda între sergenţi şi ei.

Unul încercând să-i scoată din fire, ceilalţi turbându-l cu indiferenţa lor. Se găsea totuşi câte unul care să cadă victimă urmi moment de indignare. Se oprea locului, se jăsa jos, nu mai putea sau nu mai vofci să meargă. Atât aştepta sergentul Talon. Se repezea plin de speranţă:

- ~- Scoală.
- / — Nu pot.
- . — Ridică-te şi ajunge plutonul.
- Nu pot..

-- Ai de gând să te miști?

— Nu pot.

Întrebarea era numai de formă. Călăul chemă în grabă doi gradați. În fața lor ca martori, cita nenorocitului, din codul justiției militare articolul referitor cazului: „refuzul de a executa un ordin în front, sub arme, în timp de pace, se pedepsește cu închisoare dela 6 luni până la 2 ani”.

— Te mai întreb încă odată, vrei să te ridic[^]?

— Nu pot.

— Bine. Leapădă ranița. Duceți-l la închisoare. Ai să fii dat în judecata. Consiliul de război, după pledoria fără convingere a unui apărător dhvoficiu, îl condama la câteva luni închisoare. La expirarea pedepsei, vinovatul era trimes înfr'o campanie de disciplină, unde lucra sub paza ceaușilor înarmați cu revolvere, la facerea șoselelor sau liniilor ferate, gata să-i sboare creerii la cel mai mic act de răsvrătire.

La închisoare nu te puteai odihni de răul ploșnițelor, care ieșeau de pretutindeni: din ziduri, din dușumele, din căpriori, din giurgiuvele, din tavan, de unde se lăsau să cadă pe obrazul martirilor. Era imposibil să doarmă cineva.

Osândiții își petreceau timpul, povestindjntâmplări din trecutul lor, din care reeșea cavalerismul povestitorului, sau jucau teatru, parodiind autoritățile militare.

Am asistat la o asemenea reprezentație, care s'a sfârșit împotriva așteptărilor mele, în chip tragic.

Palul închipuia scena. În scenă, câțiva veterani, legionari reangajați de câte două și trei ori — Ia a treia angajare primeau nouă franci lunar — reprezentau consiliul de război: un președinte, doi membri, un comisar'regal și apărătorul din oficiu. Vinovatul, de regulă, un recruț, de astă dată un alsacian cu mintea greoaie, ședea în picioare, pe o pătură, așezată în fața consiliului. Procesul se desfășura întocmai ca la consiliul de război. Interogatorul, declarațiile acuzatului, ale martorilor, rechizitoriul, cuvântul apărării, dezbaterile, în fine sentința.

Președintele se ridică pronunțând fidel formula sacramentală „condamnă pe inculpat la trei luni închisoare...” strigând înfuriat:

— Ia-I...

Era semnalul.

Doi camarazi ascunși sub pat, traseTă cu putere "pătura, târînd fulgerător pe lepedele de piatră, picioarele nefericitului, care căzu diat'ro bucată sfărâmându-și **baza** craniului.

Aceștia sunt legionarii, soldații vestiți, care s'au încărcat de glorie în toate bătăliile de seamă și din războiul mondial, vărsându-și ; sângele pentru cel mai nobil ideal: pacea lumii " întregi.

Alț*eria cea mai însemnată colonie a Franței cu întindere și bogăție, cum ut-au explicat gradații la școala de caporali cum se poate citi în cărți este împărțită din punct de vedere administrativ în trei districte: Alger, Oran și Constantine, iar, din punct de vedere al fertilității în trei regiuni: felie, cea de nord, acoperită de ogoare, de vii, livezi de portocali, măslini și de culturi întinse de bumbac; regiunea podișurilor în vecinătatea Atlasului cu pășuni sărace, cu culturi de alfa din care se fabrica hârtie, -scoarțe, încălțăminte, și regiunea Saharei.

Ocupată în timpurile cele mai vechi de Berberi, a trecut pe rând, sub stăpânirea Carlhagînei, sub dominațiunea Romanilor, a Bizanținilor, a Arabilor, în fine a Turcilor. Sub pretext de a răzbuna o injurie — pe atunci se mai căutau pretexte — în anul 1830, Francezii au întreprins un război de cucerire, sfârșind prin a o stăpâni complet abia către sfârșitul anului 1901. Până la această dată. Algeria a fost, astfel, teatrul unui șir neîntrerupt de hârțueli, între pirații care înspăimântau populația, triburile de negri, cabili, arabi, mauri, și trupele coloniale franceze.

Paralel cu opera de pacificare, se făcea instalarea întreprinderilor de exploatare» defrișarea locurilor, construirea șost lelor, a drumurilor de fier, în fine stârpîrea rămășițelor de tâlhari, a fiarelor -r pantere, șacali și mai ales hiene ^ care neavând cu ce se hrăni, urmă-

reau caravenefe, pentru a sfâșia cadavrele acoperite de nisip.

Indigenii nu priveau cu ochi buni rasa albă, nici când le voia binele. îndemnați de vrăjitorii lor, nu respectau nici misionarele, femei în vârstă, franceze sau engleze, nici mai ales medicii, care luau măsuri să-i apere, împotriva dezinteriei și a malariei; căci dacă maicile le daruiau, ca să-i atragă, să-i convertească, imagini colorate și zaharicale, ceilalți îi sileau să bea doctorii amare.

Din punct de vedere militar, Algeria era o stație de aclimatare. Aci se concentrau pentru obișnuire progresivă, trupele destinate regiunii Sahariene, pentru Madagascar, Tonkin și Dahomey. Legiunea străină cuprindea 2 regiamente de infanterie:

întâiul la Sidi-Bel-Abes, al doilea la Saïda.

Am luat ucenicia militară dela început, cu întoarceri pe loc, explicate trudit, intuitiv, sânguitor, de caporali care vizau perfecțiunea, niciodată atinsă. Am debutat prost. Cu mine se exercita să devfnâ caporal" un ramarad Walther, fost seminarist, condamnat — se șoptea — pentru viol și care-și pierduse urma în legiunea străină. înalt, spân, deșirat, mă umfla râsul când îi venea rândul la exercițiul de comandă. Oțărîndu-se, întinzând gâtul scotea un ton pițigăiat de cocoșel ce-și încearcă glasul. Provocată de râsul meu nestăvilit, râdea căprăria și cu ea sergentul și cei dimprejur, Sfâr-

șeam prin a fi consemnat în cazarmă sau a petrece noaptea la arest. Am încercat, eum era și acolo obiceiul, cum se obișnuște în toate armatele, să mă învărtesc, cum zice o expresie consacrată. Aveam trei prieteni buni: un pictor belgian, Wainy, care trăia bine, pentru că făcuse portretul tuturor gradaților, și doi francezi Riboulet și Gauthier, actori. Cu ei am fost succesiv monitor de scrimă cu floreta, planton la intențență, la garnizoană, cu voce permanentă în oraș.

Dar mă plictiseam. Nu era ce visasem. Stam abătut, mai ales că primisem dela D-na Petit, proprietarea mea din Nancy, căreia îi împărtaşisem isprava, vestea că tutorele meu, în urma telegramelor ce expediasem, se prezentase, pentru a-i achita, datoria ce lăsasem, a doua zi, după angajarea mea în legiunea străină, fapt care părea a-l fi impresionat foarte mult.

Dacă aș mai fi așteptat câteva ore...

Dar într'o zi am fost duși pe neașteptate la vizita medicală. Medicul ne cerceta amănunțit.

— Cum te cheamă?

— Braesco.

--- Câți ani ai?

— Optsprezece.

— Bun de plecare, zise el, adresându-se furierului.

Nu mai puteam de bucurie. Urma să plec cu cel dintâi detașament spre Sud. În două, trei

zile am fost echipați din cap până în picioare, cu efecte noi, trecuți în revista de Colonelul Zeny, Comandantul Regimentului. Mândri, pozând deja în eroi, ca unii ce erau aleși pentru încercări grele, ne plimbam aferați prin curte, gătiți cu casca albă de explorator, sau ne înghesuiam gălăgioși la cantină, cântând marșuri triumfale, exagerând, cum se cuvenea, beția, de rigoare în astfel de împrejurări.

Ani plecat până la capul liniei cu trenul, apoi am luat-o pe jos. Ranița tixită de efecte, îngreuiată cu manta, foaie de cort* pătură, cu gamela ce strălucea în soare, ne trecea de cap. Coloana era mare. O companie de 800 oameni, împărțiți în plotoane, după numărul posturilor pe care aveam să le întâlnim succesiv în drum, la Tlemcen, Ain-Sefra, la Meheria, Bukanefis. Făceam parte cu prietenii mei din ultimul ploton, destinat postului celui mai înaintat la Malhfa, pe frontiera Saharei.

Pe măsură ce ne depărtam de Sidi-Bel-Abes, căldura devenea nesuferită. În regiunile muntoase, arșițelor infernale urmau nopți în care tremuram ca varga înfășurați în mantale și jumătăți de pătură. Iar când ne coboram din nou la șes, noaptea era mai înăbușitoare ca ziua.

jîespiraijîun^^ Umblam amețiți, în neștire. Soldații cădeau ca muștele. Sanitarii se târau blestemând, să ne dea ajutor. Ne mișcăm moleșiți, tăcuți, învrăjbiți, gata de cearlă.

, Spectrul morții se ținea de noi ca umbra. Totul era prilej de suferință; soarele arzător, câmpia uscată, vegetația ofticoasă. Albul fără sfârșit ne'obosea ochii. provoca mirajuri, oglinzi de ape ce se împreunau cu cerul; crestele de nisip mișcate de vânt păreau undulări de valuri, țiuitul urechilor, murmur de izvoare.

Alimentele se dedeau în natură; orez, pesmeți, cafea, legume uscate. Setea era îngrozitoare. Apa transportată în burdufuri de țapi clocită, mirosea desgustător, primeam trei rații: un pahar „un quart¹* cum SI numeau ei, pentru spălat pe ochi, altul de băut și unul pentru supă de seară la care nu aveai drept, dacă nu vărsai apa în gamela căprăriei. Am văzut soldați desnădăjă[^]uiți, cu buzele fripte, cu priviri rătăcite, care încercau să-și potolească setea bându-și urina, împrumutându-ae la nevoie „â charge de revanche^{**}.

Și deodată, ți se făcea întuneric în fața ochilor. Zarea, cerul, nisipul, se opreau în loc. Rămâneai sleit de puteri, prins parcă, într'o bae de plumb. De multe ori, Sirocco, vântul ce băntuia regiunea de sud și usca tot, aducea vârtejuri de praf ce se zăreau venind de departe. Coloane jucăușe, se apropiau, înălțându-se ne bune, întunecând soarele, culcând palmierii, cuprinzând lumea, îngropând animale, oamenii și supă noastră,

' Detașamentul se destrăma, târându-se ca o **râmbă trunchiată urmată** anevoie de catâri, de

țrenarzi, de bolnavii ce se urneau șchiopătând.

Noaptea, furnici mari, mici, negre, roșii, furnici de tot felul, țânțari de toate mărimile, ne exasperau. Nu aflam odihnă. Târâitul neînterupt al greerilor, schelălăitul șacalilor și lătratul nesuferit, prevestitor de rele al hienerlor, ce rătăceau prin apropierea bivuacului, ne îndemnau la crime.

Cu toate astea, se găseau printre noi oameni de fier, eroi ce adăposteau, sub umbrele făcute din frunze late, câte un papagal verde — perucbe — câte o maimuță istovită de friguri, urcată pe raniță .

Și iarăși tabloul se schimba ca prin farmec. Palmieri, livezi de măslini, creste albastre de munți, nopți trandafirii, nopți bătute în stele, dormite liniștit pe iarbă, în oazele Biskra, Laghonal, ce apăreau ca niște colțuri de rai, unde înfloreau curmalii... Nopți de visări poetice, turburate de împușcături, pornite dela bande de tâlhari ce atacau pe furiș sau de strigătul înăbușit al unei vedete, gâtuită fără veste.

Vegetația se rărea apoi din nou. Mormintele, singurele urme de oameni, dovezi de zădărnici, se răreau și ele. începea nisipul. Soldații nu puteau urni din loc catării încăpățânați și catării nu puteau urni soldații, urcați câte doi în spinarea lor jupuită. Rare ori cădea din senin, ca la noi, vara, pe neașteptate, o ploaie repede, binefăcătoare, ce-ți amintea de Dumnezeu, pornită dintr'un nouaș, din apele ce în-

conjoară îngerii, în mijlocul unii cer albastru, de catedrală. Vârtejurile-de nisip dispăreau și ne abăteam, ea lăcustele, să secăm un pârâiaș ce se deșira limpede, ca un fir de argint, țprs de cine știe ce zână ascunsă* binefăcătoare. Dâr bucuria era de scurt» durată. Curând ne pierdeam în tufișuri de ierburi încâlcite și de alfa, în care oamenii căzuți nu se mai găseau, rămânând pradă hienelor ce ne urmăreau cu gura căscată» cu urechile pleoștite, cu ochii *iktăciți*, risipite ca niște iscoade inamice pe flancuri; în afară de bătaia pusteii.

Pământul ingrât, soarele perfid, natura *în-treaga* se răzvrătea parca, - împotriva cuceritorilor, sugându-le sângele, osificându-i, împrațtiind mirosuri pestilențiale, izvoare de molime.

Dar uitam tot, când ne apropiam de cătu-nele ce apăreau neașteptat în fața noastră; Locuitorii năvăleau din colibe lor' sărace» *ce ne păreau palate.

Sosirea legionarilor dădea satului puehinos, un aspect însuflețit, pitoresc de bâlcu. Mulțimea se strângea amestecându-se: pantaloni roși militărești, cu piei goale negre, masculi: superbi, bronzați de soare și femei istovite de privațiuni, de nașteri, de boli, de muncă, de excese sexuale. Ne aduceau de toate: pasări scheletice, curmale, smochine și le dădeam în schimb nimicuri atrăgătoare. Pentru o păjmșe de porțelan se încingeau bătaii crâncene între.

; de măritat, privite cu indiferență disprețuitoare de tinerii satului.

La fiecare pas întâlneai mizerie, cum min-tea omenească nu-și poate închipui. Te întrebai, cum iese atâta lume din colibe în care intrai pe brânci, încoace* încolo, uliți murdare, copii străvezii eu burta mare, cu ochi aprinși de mirare și de friguri.

În orice parte, în împărăția soarelui, te urmăreau jeproșii. Zeci de leproși se târau plini de rani ulcerate, cu pielea coșcovită, cu capul torturat ca uu trunchi de salcie, tineri, și bătrâni, femei ce'țăptau copii fără nunic omenească în făptura lor. Și orbi. Bărbați orbiți de soare și de praf, încercau să se strecoare prin mulțime, așezați în șir, -cu mâna adusă pe umăruî celei dinainte, călăuziți de un copil sau de un chior, pe care îl plăteau în comun din mila avară a trecătorilor.

Ignoranți superstițioși, Arabii erau prada tuturor șârlataniilor; vrăjitori care știau să citească în oglinda, să prezică nenorociri, cercetând ghiarele găinilor sau pretindeau sa vindece, boli incurabile, invitând politicoș duhul rău, să plece de bună voe, sfârșind prin a lua bolnavul la bătae, adică duhul, care nu înțelegea de vorhă buna.

Când ne apropiam de vreo localitate mai de seama, Aga venea în fruntea notabililor, se prezenta grav, cu ploconeli rituale, cu medalii franceze, cusute pe burnuz; însoțit de muzr-

canțil ce cântau din clarinete primitive și băteau din tobe zise tam-tam-uri, melodii asemănătoare celor cântate la noi, de țiganii turci, pe *lo* porțile mahalagiilor în ziua de Paști.

Pupă discursul de bună sosire, tradus Doamne apără și păzește de un interpret, ofițerii erau poftiți la masă. Se serveau berbeci fripți înecați în seu, kuskus, făcut din crupe 4e meu, lăcuste prăjite, prăjituri cu miere și alte bunătăți. După masă, oaspeții arabi, răgâiau pe întrecute, pentru a arăta gazdei, că mâncarea fusese excelentă.

Uneori ofițerii erau invitați să asiste la „Fantasia”, șarjă de călăreți pe cai albi ca din povești, pe șei cu oblâncuri ce le treceau de mijloc, cu scări late cu flinte lungi, ce le mânuiau ridicându-le, răcnind amenințător: „Ălăh, il Alah”, oprindu-se la picioarele asistentei, brusc, ca și cum s'ar fi isprăvit pământul.

- Gând se însera, femei sulemenite grosolan cu sucuri de flori și fructe, parfumate violent, jucau la lumina feștilor de seu în fața noastră, strânși clae pe grămadă. Jucau pe rogojini de alfa leneș, cu grație naturală, cu perversități instinctive, în sunet de tam-tam, cântând cu voce nasala, aspră plângătoare. Apăreau întunecate, ursuze, fâstăcite parcă de publicul străin, neașteptat, ce le privea lacom. Dar cum primeau un semn de aprobare le sticleau ochii, se încordau ambițioase, se în-

vârteau progresiv, până la extenuare, căzfind — supremă eleganță — cu capul plecat, cu degetele dela mâini și dela picioare resfirate ca prinse de cârcei. Frumuse?...

Fără îndoială, frumusețe sălbateca. Dar parcă atunci se mai întreba cineva?... Ne roteam înfoiați ca niște curcani, ne întreceam în daruri, brățări eftine, sticle colorate, bucățele de zahăr, ne sileam — vorbind crâmpee din limba lor: bono, bezeff, mscăș abia învățate, care, după modul de a le pronunța, ar fi stârnit râsul dacă nu ar fi fost însoțite de gesturi expresive, pe înțelesul tuturor. Nu iubeau albi. Erau doar flămânde. Se țineau de noi în marș, ne purtau ranița pe cap, ne spălau rufele și obțineam, cu câțiva pesmeți sau cu o mână de orez, pasivitatea lor animală.

Îmi plăcea cu deosebire și cumpărata, altora rândul de a fi în garda penitenciarului. Puteam să observ nestânjenit oameni și obiceiuri. Localul era simplu. Un rând de celule fără lăcâte, înconjurate cu șanțuri pe care nu avea să le sară nimeni.

Arabii erau conștiincioși. Găseau drept să-și ispășească păcatele, veneau de bună voie să-și primească osânda, apropiindu-se umil ca prepelicarul, care după ce a încolțit prepelița, vine pitindu-se până la picioarele stăpânului, să mănânce bătae fără să se plângă.

Criminali din răzbunare, din mânie repezită, exasperați sau îndemnați de vrăjitorii satului.

servindu-le inconștient interesele, ucideau, convinși că vor conjura vreo nenorocire..

Cei mai mulți erau condamnați pentru furt. Copii mari, furau atrași de expoziția panorat melor așezate de colportori în grabă, în centrele populate, marfa ce strălucea ispititor: cuțite[^] pistoale, mărgelile -colorate, sau câte un deșteptător cu *muzica* pe care îl atârna de gât fudulindu-se prin mulțime, fără altă grijă.

În închisoare, ședeau la umbra zidului, Iegă-nându-se ca niște elefanți, legați de picior cu lanțuri. Se *frecau* cu nisip; își spălau cămășile cu cenușe. Cântau încet* nostalgic, litanii îngânate gutural, monoton, nesfârșit de jalnic. Jucau țintar cu răbdarea îngerească a oamenilor care nu cunosc valoarea timpului. N'a-veau bani. Nu posedau nimic. O zdreanță săracă, un turban murdar, ce le înfășură capul, era toata averea lor. La masă se întovărășeau câte doi, câte trei, rupeau pâinile bucățele, le puneau în comun, luând apoi din grămadă pe rând, cu gesturi măsurate, identice, mestecând serioși ca niște preoți care slujesc Ieturghia. Și când te așteptai mar puțin,-se luau-la ceartă, rostogolind ochi bolovănoși, sub fruntea încrețită ca de *maimuță*, dar nu se încaerau nici-odată. Vorbind rar* așezat, câte un bătrân re«« șea să-i împace, judecând procesul, terminând sentința cu: „șuia,.barca..." (destul, gata). Și împricinații pocăiți se așezau din nou la masă, c«ntlada[^]s[^]}0[^]ce;|iirtaT'Ca. și. când nu s'ar fi

petrecut nimic. Alteori scoteau din sân șopârie, cameleoni sau șerpi cu ochi sclipitori, reci, ce-i răcoreau încolăcindu-șe ca o salbă de smarald, pe gâtul lor negru.

Sunt momente de descurajare în care viața pare o tortura. Acest desgust pornit din nimicuri, din nemulțumiri mărunte, adunate, prinde încet, încet consistență, crește cuprinzându-te, urmărindu-te obsedant, până la nebunia care duce la extravagante. Englezii îl numesc spleen, Francezii *vague â râme*, Românii alean. Legionarii l'au botezat cafard. Pentru ei cafardul este o tocire a nervilor, pricinuită de viața inutilă, ce trece irosită în neștire. Reprezintă pierderea, copilăriei fericite, amanta nestatornică, H b ^ ^ ^ siluită, nenorocul care te urmărește, dorul.de locurile* de graiul oamenilor în mijloc cărora ai trăit și care în' străinătate apar minunate, încântătoare, neprihănite. Reprezintă, în fine, clipa în care nu mai speri, nu mai aștepți iujpic. Cafardul cuprinde pe robi, pe răzvrMppe prizonieri, pe recruți, pe cei sărman[^]ea și pe cei îngânfați de plăceri ușoare. S'a îmbătat legionarul?.. L-a îndemnat cafardul. A comis vre-o nelegiuire?.. Cafardul înțelegător îi acordă circumstanțe ușurătoare „ii a eu le cafard"...

Mă cuprinsese și pe mine.

Surorile.se căsătoriseră. Fratele meu <je asemenea. Le duceam dorul. După scrisori, repetate; stăruitoare, bădia consimți să ceară prin

consulat anularea angajamentului pe cinci ani, ce contractasem când eram minor. Eram cu ; atât mai bucuros să plec, cu cât îmi făcea cu- ^ noscut, că pierd dreptul la supușenia română, i * ca unul ce am satisfăcut legea recrutării în V țară străină. Formalitățile flu ttuyat ffltilt- Nerăbdător, ca de obicei, pierdusem orice nădejde. Mă întorsesem la Sidi-Bel-Abes, Paraponisit copilărește—pentru a-î învăța minte— am solicitat favoarea de a fi trimis în TonkiD. Cei aleși erau privilegiați. Nu mai făceau în* strucție, umblau de capul lor părăduind, grozăvindu-se, pândiți parcă de moarte sigură.

Mă culcasem abia» când într'o seară o veste crainică, trecând importantă din gura în gură, mă făcu să sar ars.

— Braesco» on t'appeile chez l'adjutant...

Un fior îmi străbătu inima, adjutantul vagmistru împărțea corespondența. Alergam cuprins de presimțiri rele, O fi murit cineva desigur... Era ideia care îmi stăpânea mintea.

Norocul însă mi-a surâs și mie odată. Prezentându-mă la corpul de garda, în prezența celorlalți camarazi, uimit ca de o minune, factorul poștal, ce aducea puțin cu Sfântul Nicolae* mă invita să iscălesc o hârtie și-mi numără / în fața tuturor 2000 de franci, sosiți telegrafic. Iar coincidență fericită, a doua zi la raportul companiei, căpitanul Drude m'a chemat în cancelarie și m'a anunțat indiferent-

— Eh bien* vous Stes libre.,. Bonne chance-

Vesiea se răspândise. Camarazi entuziasmați, jinduiți de dor răscolit, mă ridicară triumfători, împingându-mă spre cantină. Acolo, ca și la noi, ca în orice parte, evenimentele de orice natură, se prăznuesc la un pahar de vin.

— Sacr6 veinard... Ah le cochon... U faat hoire ca,,.

Am plecat cu primul tren cu câțiva camarazi care mergeau martori la consiliul de război. M'am oprit la Oran. Seara am fost la teatru unde se juca „La damme blanche" și am avut surpriza să fiu interpelat dela galerie de o voce prietenoasă ștregara:

— Tien/ te voilâ Braesco... Qu'est ce que tu f... donc?

Era ordonanța colonelului meu, ultima amintire ce am înregistrat plecând din legiune. Și nu cea mai puțin duioasă. Era un strigăt pornit din inima unui om desmoștenit, căruia camaraderia bruscă, născută din suferințe comune, ține loc de familie.

A doua zi, pe înserate, am plecat din Oran. De două ori am călătorit cu vaporul și n'am avut nici gândul nici inima să observ|șftrea, câmpia luminoasă în care se răsfrânge cerul cu toată gama de culori ce se pierde în zare. Pe bord, lume multă, oameni ce umblau de colo, colo, și înapoi, ca niște pui de găină în cușcă nouă. Englezi cadrilați, americani cu gura plină de aur, *g&ai* înfumurați, chinezi

singuratic^ armeni rezervați» japonezi iscoditori. Eram pe vasul firetagne. Când feciorul, gătit ca un amiral, anunța masa — întâmplare «au eparhie stabilită călătorii s'au scoborât în ordine recunoscută, stăpânitoare, mondială: englezii la cot cu americanii, francezii înghesuiți de germani, apoi ceilalți și în urma*, lor, eu singur din țara mea. Xa mașă însă, naționalitatea dispăru.

Se silea fiecare să mănânce elegant, să pară om de lume. Eu, sărăcuț îmbrăcat, neîndr|z^ nind să mă așez între ei, am fost instalat din oficiu, la o masă de patru persoane unde mai era un loc liber. Vexat că nu se uită nimeni la mine, am comandat tot ce era mai scump pe listă, am cerut șampanie, ca să le arăt cri cine au de aface, contrariat că chelnerul, nu s*a emoționat de bacșișul gras ce i-am lăsat pe masă. Fumam ostentativ, țigări algeriene. Priveam comesenii pe deasupra fumului de țigară. Erau, sau se osteneau să arate că sunt de familie. Stăteau, bătoși, vorbeau încet, mestecau cu gura strânsă, înfine se înțelegeau de minune: Erau internaționali. Dar când circulară licherurile, țigările și cafeaua aduse de un pui de turc cu fes, își dădură toți în petec. En* glezii, americanii, cu ochii turburi, cu fața brăzdată de pete purpurii, vorbeau sinistru, monostlabio. Germanii descheiați-la jiletcă, râdeau larg, din toată burta. Francezii, discutau aprinși politică. Italieni cu cravate roșii. sgĂ-

riau mandoline, cu unghii negre. Eu neputând să-mi arăt arama, mă scoboram în cabina să ~, mă cule. In drum am fost ajuns de un grec. ce /se rezezi pe urma mea.

— Voulez-vous zouer ecartf?

-~ Non, merci.

întors în țară» pe neașteptate, anfiost câțva ump sărbătorit. Sătul de năzdrăvăniile melc, bădia m'a sfătuit să cer emanciparea. Cucerit totuși de ținuta mea, hotărâtă, âe pipa ce fumam ca un explorator, de fața mea bronzată, mă prezenta tuturor, zâmbind satisfăcut, îngăduitor, „nepotul meu... și-â făcut de cap» a fost în Algeria" ... „.

Crescusem considerabil în stima famiiei. Mamaia mă ahnto_ca pe un odor sfanții, chiar țata Tincase^china, rîzînd seduăaTde așa pozna, scupîrid.ușor» de deochi. Dar după Cîteva zile de mese mari „mîncă sarmale că le-ai dus dorul" — de hoinăreală, familia puse din nou pľ tapet, viitorul meu.

Ce-ai de gând» mă băete?

Mărturisesc că nu aveam nimic în gând- Nu știu cine a venit eu ideia sa fac școala de agricultură dela Gțânsdorf care urma sa mă fericească» deschizîndu-mi drum sigur, spre proprietăți latifundiare. Eu nu așteptam decât să fiu convins. Prinsesem gust de aventuri. Devenit major prin emancipare, ca prim' act de *gelfguvernament*, am vîndut niște prăvălii pe

care le aveam în târgul Cucului, un fel de hala de vechituri a laşului. Am dat bădiei zece mii de lei cadou, m'am plimbat câteva zile cu Cozma, şi am păstrat restul, vreo 19 mii de lei care pe atunci reprezenta o avere de om. După sfatul rudelor bine-voitoare, am schimbat câteva hârtii mari, în galbeni pe care i-am ascuns, ca să nu mi-i fure în tren, într'un chi-niiraş de căprioară, ce-l purtam pe sub cămaşă.

Aşa am plecat singur, singurel de capul meu, la Gănsdo,^ fără să ştiu, exact, *încotro* se afla. Bine îmbrăcat, fumând ţigări de foi, m'am coborât în gară la Lemberg. În restaurant m'am întâlnit cu Cezar Sidoli. Ne împrietenisem, depe când eram copii. Mă duceam regulat la repetiţiile dresorilor, ce aveau loc într'un cort mare, instalat la Iaşi, în uliţa rusească unde, mă dădeam peste cap, amestecându-mă printre cai şi clowni. <

— Unde te duci mă?

— La Pesta. încotro?

— Mă duc la Gănsdorf.

— Ce faci acolo?

— ^T^la^d^ ° f^jcultură.

7ino diseară la circ.

— Viu,

A rivederci.

— Serv/us, am răspuns, cum auzisem vorbindu-se m jurul meu!

După reprezentaţie, reprezentaţie de adio cu jumătate de personal şi doi trei cai, ne-am dus la un restaurant, unde cânta o bandă de ȕigani unguri. Cu noi era şi impresarul evreu, de al cărui nume nu-mi amintesc şi care propuse să jucăm trei zeci şi unu. Am consimţit, cu atât mai entuziasmat, cu cât nu jucasem cărţi nici-odată şi mă socoteam milionar. Am intrat în camera evreului fără să mă uit măcar cum este mobilată, şi ne-am aşezat la masa din mijloc. S'a adus bere, ţigări şi cărţi.

Ştiu, vă închipuiţi desigur, că am fost jefuit. Nu, deloc. E drept, nu cunoşteam jocul, dar era aşa de simplu... Am jucat pânăla ziuă; nu nu pierdem niciunul. Ne-am lăsat. Dar n'am putut rezista ispitei, de a le arăta comoara ce purtam cu mine. Desfăcând chimirul am răsturnat pe masă, galbenii noi de aur. I-am numărat aşezându-i sclipitori în coloane de câte ; zece, prelungind plăcerea de a mă juca cu ei, j sub ochii partenerilor mei.

— Ai, mă, isprăveşte, să ne culcăm.

Hotărându-mă, în fine, i-am adunat în palmă şi luând din gură ţigara de care mă săturasem, cu un gest necugetat, am aruncat o-dată cu ea, pe fereastra deschisă, la stradă, galbenii ce ţineam în mână.

Am rămas prostit, cu ochii după ei. Prietenii "s'au repezit pe scări. În faţa hotelului se încăerasese lumea: birjari, comisionari, chelneri, picoli şi trecători. Luptându-se cu mulţimea

ajutat de portar. Cezar mi-a adus vrea 70 <J° galbeni. Lumea se adunase ca la bâlci.

— Ce este?.. Ce este?...

— Nu ştiu, mi se pare că a înnebunit **ua** tână-

Atmcea, abia, am înţeles ce înseamnă vorba 4, să arunci banii pe **fereastra.** " auzită dela biata mnicuţa. Am părăsit otelul ruşinat, strecurându-mă pe sub ochii femeilor care spălau scături He, a rânşaşilor care coborau cuferile, ai viuliilor, ai mulţimii dela poartă, oameni necăjiţi, care îşi câştigau pâinea cu sudoarea rimţii. Ruşinat de uşurinţa mea — ^ portarul nă trădase prin semne, — făcute în spatele meu, — m'am urcat în birja cea mai apropiată, din cele ce aşteptau în faţa hotelului, grăbit să mă depărtez de locul dramei.

Deprins cu Cozma, care atingând deabîa caii, plecam ca vâftul când **tna** urcam în trăsura lui, tremuram de enervare, bătând din picioare ca un copil răsfăţat, că birjarul nu se prăpădea cu firea. Dar n'aveam încotro. Am asistat, fără să vreau, la o lecţie de ordine. Tacticos, neamţul a luat traistele cu orz dela botul calului, i-a desfaşat de pături, şi după ce l-a aşezat la locul lor, s'a urcat pe capră. Intorcându-se înfine, mă întrebă liniştit, fără să scoată luleaua;

— Unde mergem?

Nu prevăzusem întrebarea- Nu ştiam ce să-i spun- M'am pomenit zicând, după o scurtă În-

— La gară.

Era singura instituţie pe care o cunoşteam nu prietenoasă dar neutră, a, tuturor, unde puteam lua o hotărâre.

— Vrei să te speli? m'a întrebat ademiitoare o femeie curată care străjuia uşa unei încăperi.

M'am **trezit** ca din vis. Aveam în adevăr nevoie să mă răcoresc, să mă scutur, să şterg, urmele crimei. După o jumătate de oră, spălat, periat, cu ghetele lustruite, am intrat în restaurant. Mă liniştisem, cu nepăsarea tinereţii, constatând în secret, la toaletă, ca nu deşertasem toţi galbenii din chimiraş după cum socotisem ameţit de neodihnă, de fumat şi de bere- Perdusem vre- ^ două ^ ^ înse-

ninat* m'am aşezat la masă, urmărit de binecuvântările femeii de serviciu, pe care, de bucurie, că nu risipisem tot, o răsplătisem cu un galben lucitor. Am mâncat cu poftă o cafea cu lapte, vesel că trebuie să trec prin Viena după cum mă infonnase talul, ca să ajung la Gänsdorf.

Timpul a trecut repede. La *Viena am tras din feou la Krohnprinz otel şi cum porfSrul întârzia să mă Recunoască, i-am amintit salutându-l familiar, româneşte, că eu sunt acela care am fost si l-am întrebat atunci când mi-am lăsat bagajul,.. Şi i-am dăruit şi lui un galben, amintindu-mi că nu-i dădusem nimic. Trecând prin coridoarele aşternute cu covoare moi, es-

cortat ca un negus de un ploton de cameriste blonde, rumene, înflorite cu șorțuri și bonetele albe, m'am culcat visând că ploua cu galbeni.

Când m'am trezit, era ziuă. Nu ploua cu galbeni, ci cu găleata. Ce să facă un străin la Viena, când plouă? M'am scoborât în cafe-neaua otelului. După ce am consumat tot ce a fost cu puțință, m'am așezat să privesc la cei care jucau tarok, cu niște cărți mari cum nu se obișnuia la roi.

Mare mi-a fost mirarea când i-am auzind vorbind românește. Era o societate de tineri evrei, funcționari sau vânzători de prăvălie, împrietenți repede, ne-am dat întâlnire pentru seara și pe urmă nu m'am mai despărțit de Abramovici, fiul unui bancher din Botoșani, care făcea practică într-o casă de comerț, exercitându-se să devină milionar. Uitasem de școală. Cu el am cutreerat Viena pe care o cunoștea cum cunoșteam eu lașul. Trăia în ca un fecior de bani gata. Mă sculam târziu, jucam biliard. Noaptea le petreceam la „Vendîg in Vien”, un câmp de moși, deosebit, cu atracții felurite: teatre, circuri, trenuri aeriene, roate uriașe, ce se învârteau ridicându-se deasupra orașului și manej cu cai adevărați. Nu mă mai săturam. Pluteam în sfere ce pui se pneau cerești.

Când vrea să te piardă demonul ispitei, te amețește cu plăceri ușoare, te înalță ca și cazi

de sus, să te doară, când te vei izbi de realitate.

Intr-o Duminică, Abramovici m'a dus la cursele de trap- Iubeam caii și caii m'au ruinat. Ești trădat de cei pe care îi iubești. N'am pariat cum paria Abramovici și toți cei din jurul meu, urmând pronosticul presei de sport, ci la noroc, pe Norma pentru că era șargă. Pentru zece florini am luat nouă sute și am pierdut apoi de zece ori noua sute, fără să câștig un florin. Abia mi-a rămas cu ce să mă întorc la Iași...

În tren nu puteam să-mi rețin lacrimile la gândul că mă voi găsi din nou în fața judecătorilor care mă vor întreba dezamăgiți.

Ce ai de gând măi baete?

Dar acum *mi* se închisese calea în codru. Nu mai aveam încotro să apuc. Sfătuit prietenește, am înfruntat în Regimentul 7 Ractyga* numărul 25 din Vaslui unde se stabilise după căsătorie, sora mea Lenta, care mă luă hucuroasa lână ea.

— Tot armata arc su-i vină de hac, ascultați ce vă spun eu declară cu voce groasă* țata Tinca, ridicând ședința.

Pe vremuri, bacalaureații erau rari. Și din câți erau, pe mulți din ei, prefectul, deputatul, vreo rudă militară îi scuteau de armată

Pauvre garçon». exclamau cucoanele. Cum o să facă el armata, să stea la cot cu toată lumea. Ia vezi, Mitică... Ori cu el, ori fără el...

-0\$wfc exagerez. Când se înrola, bacalaureatul ^gfa recomandat ca: un prinț moștenitor, repartizat la compania unui căpitan înțeleghător, bine crescut, adică *monden*. își făcea haine vândit particulare, cisme, pe care le invidiau sublocotenenților când, prin cine știe ce întâmplare, scăpase ora mesei, prânzia cu ofițerii la popotă. Căpitanul se simțea măgulit, ca de o decorație străină. Colonelul îl lua în trăsura, orașenii îi salutau ca pe un cetățean de onoare, iar cucoanele îi pipaiau uniforma, îi admirau curajul de a o purta, înduioșate până la lacrimi. Unde se ducea i se puneau masa. Era îndopat ca un fiu rătăcit.

Pauvre garçon...

Eu făcusem școli multe, dar n'aveam nici o diploma. Eram însă de familie. Cumnatul meu magistrat. La el în casa am cunoscut elita vasluiana, cei trei lideri: prefectul, primarul și comandantul regimentului. Mai era un deputat și un senator, dar, pe atunci, lumea nu făcea caz de ei.

Am fost în ^oj ^ocirjițe pe trei ani. Cu toate astea m'am bucurat de favoruri tolerate, inspirate oficios. Mi s'a pus un pat în cancelaria companiei, luam masa la popotă fără să plătesc, după ce plecau ofițerii.

Cum instrucția recruților începuse demult, am fost dat în primirea unui fruntaș deștept, care pătruns de importanța misiunii lui mă lua în fiecare dimineață și ne duceam răzleți,

departe, undeva, în dosul cantinei, să mă instruiască, cu lux de explicații și demonstrații practice.

— Ridicarea genunchiului drept... începeți!...

Dar profesorul nu era niciodată mulțumit de elevul său. t

'Nu-i așa măi camarade... Tii... ce necaz îmi e că nu pricepi... Uite coala, la mine, să-ți mai arăt odată; HunL. Ia comanda hun, adică atunci când ne-am apucat de am zis hun, repezi genunchiul în sus ca cum te-ar înțapa cineva cu acul, până în dreptul brâului.. Nici mai sus nici mai jos... și-1 lași slobod în voia lui, ca cum ar bate vântul o cracă de liliac, ori de salcie, ori de altceva.

Dar după câteva zile, colonelul trecând pe câmpul de instrucție, chemă pe căpitanul meu și-1 puse la curent.

— Trece-1 la comandă. Dumnealui a făcut armata în Algeria. Unde-i maiorul?... vino încoace, domnule... să-1 dai instructor la școala gradaților.

Am fost așa de fericit! Le-am dat tot ce aveam mai bun în mine, sentimentul cămara-deriei bărbătești, dezinteresată, învățată la școala încercărilor grele. De o vârstă cu ei, deprins să privesc eraria de jos, îi instruiam fără să-i înjosesc cu injurii sau palme ce curgeau în jurul nostru ca ploaia.

Locotenentul meu, simpatic tutaroiveumula.r

reputația de vânător iscusit, cu aceia de chefliu neîntrecut, acordate de craii târgului.

— Văd că te pricepi, bravo. Dă-i înainte. ;
Și nu l-am mai văzut.

Învățam de toate. Câte grame de pește sărat se cuvine soldatului odată pe an la blagoveștenii, câte biserici a zidit Ștefan cel Mare, punerea baionetei în 11 mișcări și salturi mortale la trambolină, adunând în jurul nostru toți ștregarii mahalalei.

Și când la inspecția generală, am defilat cu școala gradaților în capul regimentului, cântând „Ostile stau față 'n față" marș răzhoinic pe trei voci, ani fost înaintat caporal, iar peste un ceas purtam pe umeri, galoane de mătase. Plin de bucurie, primeam felicitări din toate părțile.

După 6 luni, am fost înaintat sergent, întărit aghiotant al regimentului, cu dreptul de a purta cum spuneau recruții la teorie — „trei galoane două late de aur și unul pe jumătate, de argint, la mâneca tunicii, asemenea și la manta"...

Timpul a trecut repede. M'am prezentat după reangajare, la concursul de admitere în școala de ofițeri unde se cereau cunoștințele a 6 clase gimnaziale. La examen n'am știut nimic, dar se crease unități noi și trebuiau ofițeri. Cu toate soldele sporite — un sublocotenent primea, după ddi ani de școală, 277 lei — cariera militară nu ispatea tineretul. Se tineau

câte doua trei concursuri și abia se completau locurile. Comisiunea era extrem de indulgentă. Am reușit toți câți ne-am prezentat, ba eu am fost chiar lelicitat de ^m^apitan^e artilerie, pentru că am citit franțuzește cum nu se așteptau dela un grad inferior.

Am ajuns astfel, din nou după o rătăcire de câțiva ani, la școala militară, pe care o părăsisem cu amărăciune.

Doi ani au trecut ca un vis. Dădusem de trai. Se treceau examene multe, dar nu se învăța aproape nimic. Cursuri litografiate, pretențios întocmite, pe care le cunoșteam din cazarma dela noi sau din Franța, teoria avanposturilor, fortificațiile lui Vauban, școala soldatului, serviciul interior, al cărui principiu în toate țările este disciplina oarbă, fără raționament.

Doamne! ce ne-am mai chinuit cu războaiele lui Napoleon, cu tragerea indirectă, pe care ne-o explica trudit, profesorul de arme portative, înămolindu-se în calcule, întrerupând expunerea pentru a se răsti la unul din noi:

Eu vorbesc și D-ta râzi... Ia poftim la lecție...

- Am asistat la ședințe homerice...

Se găseau și printre noi periute, elevi care se așezau ostentativ în banca întâi, în ochii profesorilor, gata să le prindă vorba, să noteze cu aceiași atenție, orice le eșa din gură.

- — Avem mai multe feluri de scări, — expJicajîăjpit^^ un pro

de treabă, topograf eminent, un mucalit fără pereche, care observase acest lucru» continuând din ce în ce mai încruntat; este scara palatului, scara dela pod» scara mâței... D& tâmpit mai ești Popescule, — exclama el, în râsete nesfârșite — arătând caetul unui zaplar* care-i stenografiase vorbele. Scoală sa te vadă lumea.

Tot el ne-a învățat practic, exasperat că nu pricepem, cum se află linia de cea mai mare panta.

— Te sui în vârful dealului, dai drumul do-vleacului și pe unde trece bostanul, pe acolo e linia de cea mai mare pantă, idioților, — sfârși el necăjit, râzând odată cu noi.

Nu știu pentru ce rozlilQriij cei care învățau prea conștiincios nu inspirau simpatie. Eram, în schimb, o clică de „băeți bum", care nu a^veam altă grijă decât să ne ferim de inamic, reprezentat prin ofițerii de stat major, ce purtau, ca dușmanul la manevră» chipiul pe jumătate alb. În doi ani de școală, din toată geografia militară, care nu-ți arata nici un pisculeț, nici un cotișor de apă, și care vedea'pretutindeni poziții de luptă inexplicabile, am învățat ca de obicei, plin de zel numai prima lecție, masivul Făgărașului cu care am făcut apoi față, în toate conflictele mele cu profesorul respectiv. La prima interogație, am fost întrebat despre masivul Făgărașului; ne-a dat la ex-temporal masivul Făgărașului și plictisit că* nu*.

răspund nimic la examenul general, căpitanii} m'a invitat să spun ce știu.

Am spus ce știam: masivul Făgărașului.

Numai la tactică învățam, de frica profesorului, cu care nu era de glumit. Încolo, nu aveam nevoie să mă obolesc: Luam două zeci la franceză — spre deosebire de școlile civile în cele militare cotarea mergea până la 20 — căpătăm fără să es la lecție 20 la germană, 20 la scrimă, 20 la gimnastică....

— Unul bun... striga bietul Mocianu, vestit profesor de gimnastica, după ce făceam flota-re de douăzeci de ori la paralele.

La celelalte cursuri flotam; cu puțină oste-neală mă mențineam la limita permisă.

În meditații, ne țineam de drăcii. Povesteam anecdote dar mai ales făceam negustorii. Luam dela precupețul Constantin, îngăduit sa vândă în recreații bunătați de tot felul, cutia cu rahat pe care o desfăceam în clasă, contra unui co-mision în natură, ,

Era bătae.

Ne jucam ca în clasele primare. Oamenii cei mai serioși, aduși, prin cine știe ce întâmplare, din nou» pe băncile școlii, devin copii. Con-strângerea nu poate înfrâna firea care sfâr* . ^fcște prin a țâșni, ca un isvor stăvilat care a găsit spărtură.

/Viața fără grije a copilăriei, amintirile din școală sunt satisfacțiile bătrânelelor/Crăciumi-1 bogat în daruri, Pastele cucernic, toamna cu-

smeele, ștregăriile liceului din școli de specializare...

Copilăria începe cu prima jucărie de care îți amintești, cu primul rând de haine noi, cu primul gologan ce-1 dai pe turtă dulce și sfârșește... Dar cine ar putea spune când se sfârșește copilăria?..»

Sunt copii mici îmbătrâniți înainte de vreme, de mizeria în care au deschis ochii, dezvirginați de viciile părinților, pervertiți de promiscuitatea în care au trăit, și sunt oamenii mari. rămași copii, din cauză că zânele ursitoare i-au răsfățat, prea mult, la nașterea lor. Dorm și se trezesc în brațele mamei, sunt hrăniți ca puii de rândunică, conservați ca niște odoare sfinte. Ei nu sufăr niciodată, pentru că n'au ocazie să se lovească, li se ridică totdeauna piatra din drum.

Mai târziu, sunt duși de mână din școala primară în licee, de aici la facultăți și pe urmă la o sinecură oarecare, dacă nu rămân dezorientați pentru toată viața.

Să nu vă prindă deci mirarea că, povestind amintiri din „Școala de Infanterie⁶⁴» le asociez imaginilor primei copilării. Am rămas și eu j^opil^multă vreme^pe altferam fost influențat de prietenul meu Butugan, care era și el ui *răsfățat și jumătate, N*am văzut om pe Jume mai fără habar ca dânsul, de realitatea vieții. El nu știa ce e osteneala, pentru că nu se osteneise cu nimic, nu-și bătea capul deloc. Toate

i-au venit mură'n gură, continua sa treacă prin viață, cum a zis un vagmistru al Parnasului cazon:

Fericit prin viață trece

Cavaler cu sânge rece.

Butugan era un moldovan mgjg^igs^ cu nasul mare, cu inimă de aur, tovarășul meu de bancă. Pe el, abia intrat în școală, l-au frimes băieții să ceară dela farmacie „conturaace cu stafide", ceea ce l-a făcut să exclame mai târziu: „Mai las'o, Popescule, prea mă cre/X prost,/* când» pregătîndu-ne pentru examen, i-am anunțat, citind din legislație, cu glas tare;

Lecția a 7-a. Judecata în contumace.

El, „în fine, mi-a lăsat în minte cea mai plăcută ștregăric.

Venisem abia din vacanța de Crăciun. Kra intr'o Sâmbătă. In meditația de după amiaza, Butugan veni să tainuiască cu mine ca de obicei

— Cunosc un băiat, care va face Sn curând pe craiul. Bibică are mâine ieșire în oraș», — se lăuda el cu gesturi teatrale, cu aer de infinită sfidare, adresată, probabil, soartei peste care se simțea stăpân.

— Cum? Dar n'ai fost ascultat Ia topografie? Nu ți-a pus căpitanul un doi cât capul tău de mare?.. Ai uitat?..

— Sa fii sănătos, băiete, M'am dus după el și mi-a șters nota. I-am spus să n'au ieșit foile dela lîtoğraf* pe ce era să învăț?

— Ho, stai mai încet, nu te bucura așa, că tot n'ai scăpat. Știi la administrație? Dacă te ascultă, ce te faci? La patru a-vem interogație.

— Așa-i, uitasem de administrație. Ce lecție avem? — mă întrebă el necăjit.

— Registrul de detaliu.

— Ascultă, bre, te rog spune-mi și mie lecția în două cuvinte- Tu știi că mic nu-mi trebuie polologie multă- Nu vreau să fiu șef de clasă; să-mi iasă nota de trecere. Dacă scap de lecție, îți plătesc un dejun la Iordache cu șampanie, pe cinstea me,,. Tu ai ieșire în oraș?

— Am, dar te ții de vorbă?

— Bine, bre» doar nu mă cunoști de ieri. \

— Bun... Uite ma: registrul de detaliu se împarte în: controlul efectivului-capitoltd micului echipament al îmbrăcămintei, al armăturii și al diverselor...

Butugan le-a însemnat pe o foaie de hârtie. Ie-a repetat de vre-o sută de ori închizând din ochi, cu aerul de a le căuta prin zare și se declară satisfăcut. Lui doar nu-i trebuia polologie multă,..

Intrând șovăitor în clasă, căpitanul „Stul” — prescurtare din cuvântul „destul” cu care ne trecea la loc — galben, serios, chel, se așeză pe scaun, puse ceasul pe catedră, desdoi tacticos catalpgul și într'o liniște în care nu.se auzeau decât bătăile de inimă ale celor cii lecțiile neinvățate, zise cu glas de mu-ribund:

— Domnii Butugan...

Alecu îmi făcu cu ochiul, sări peste bancă și înainta triumfător ca cel care prevăzând perfidia, și e gata la ripostă. Și nici laie, nici bălaie, prinse a spune:

— Astăzi avem despre registrul de detaliu.

Registul de detaliu este un registru de administrație și control. El se împarte în cinci capitole și anume: întâi, controlul efectivului... Și urmă lungind cuvintele, înghițind în sec, îngrijat la ultimul cuvânt-că a isprăvit cc știa, gata, gata s'o ia dela început.

Ca niciodată, căpitanul era în toane bune.

— Bravo, domnule Butugan... Se cunoaște că ai citit-- Vezi, că cine vrea, poate,, 'stul nota 15.

În recreație se plângea amar că n'are noroc, că i-a pus nota fără să-l lase să spună toată lecția, pe care o știa ca pe apă.

D'aj^oi în meditația de seară!... Ce planuri, ce pregătiri pentru a doua zi... Cu câtă îngrijire își punea în toc egreta particulară. Ce de „escadron la traap”... căci, ca orice băiat de familie, Butugan se credea sortit să devină ofițer de cavalerie și-și potolea entuziasmul, cum, cerea tradiția, prin comenzi răsunătoare, tărăgănate, de călăreț.

— Cine ia, mâine, masa în oraș întrebă, intrând pe ușa» sergentul de serviciu.

— Anch'io sono italiano... înseamnă pe băiatul... strigă Alecu în culmea fericirii.

— Și dejun și masa?

— Idem.

Duminică dimineată, după cuvenita inspecție, obișnuitul ordin: „Cine mănâncă în oraș, să iasă înainte”...

Alecu fredonând, plin de bucurie lăuntrică, mă căuta cu privirea pe deasupra celor din jurul său. Dând cu ochii de mine se apropie și-mi dete un ghiont, care făgăduia de toate.

Ne întocmirăm în front și înainte de a ni se da drumul, se citi următorul ordin:

„Astăzi având loc o mare întrunire, cu manifestații de stradă- se interzice cu desăvârșire circulația elevilor, pe calea Victoriei, pana la ora 7 p, meridian”.

La poartă ne aștepta un muscal cu brâu roșu, cu cai negri, comandat la telefon, în care se sui Alecu cu un aer măreț, cu nasu în vânt, superb, lăsându-mi mie dreapta,

— La șosea, Vasca... Și dă drumul.

Pornirăm glonț. N'am schimbat trei vorbe în tot parcursul, Butugan sucea capul în toate părțile, salutând camarazii cu compătimire, fredonând mereu, eu degerat, chinuit de o foame îndrăciiă,

— La lordache, Vasca. La trrrrâp... La galop!

Mâncărăm tot ce era anunțat pe listă, apoi veni chelnerul cu o sticlă cu gât^l aurit,-îmbrobodită în șervet, ca o turcoaica în ia^{mac}. În fine, ni se aduse marghilomane, țigări și benedictin e.

Cu coatele pe masă, cu țigările aprinse, vor* beam de toate: de profesori, de camarazi, de mizeriile școalei de care ne credeam scăpați pentru totdeauna,, apoi de haine, în fine de femei. Ne povestiam aventurile. Lui Butugan îi plăceau brunetele. Avusese, afirma el, o țigancă, astă vară la treerat...

Dar ce-i o clipă în veșnicia lumii?... Ce înseamnă o Duminică liberă în eternitatea unui an școlar, când ai, cum aveam noi, atâta poezie în suflet, atâta proză în intențiuni...

Timpul trecuse repede. In restaurant nu mai era nimeni. Trebuia să ridicăm ședința. Chelnerii, stnhulați de dărnicia lui Alecu, se grăbiră, ploconindu-se, să-l îmbrace, să-l strângă cu centironul peste măsură. Eu m'am îmbrăcat, m'am încins singur, așa cum se cuvine aceluia care contribuie la plată doar cu verificarea socotelii.

*Era trecut de ceasul patru, când ne pomenirăm în calea Victoriei veseli, cu egretele strâmbe, săgetând, cu priviri provocatoare, orice matroană întâlneam în drum. Ajunși în dreptul teatrului, am găsit strada închisa de o companie de jandarmi pedestri.

— înapoi... nu e voie., ne spuse cu toată asprimea, un pui de sublocotenent fără mustăți.

Ne desmeticirăm, amintindu-ne ordinul dela școală, simțind primejdia. O luarăm repede

înapoi lipindu-ne de ziduri, cu intenția să ieșim în Bulevardul Elisabeta. Se găsea și aici o companie de vânători, al cărei comandant, spilkuit Ca la Zece Mai, nici nu ne băgă în seamă,

— Nu e voie, ne spuse cu regret, un sergent major, arătând cu ochiul spre Căpitan,

— Mâi, să fie al dracului,. Hai s'o luăm pe Calea Victoriei în jos, spre palatul poștei, zic eu fără speranță. În adevăr, de astădată, ne pomenim în fața unei companii de gardiști, în haine noi. Înaintarăm totuși, crezând că cu ei ne vom înțelege mai repede, când ne opri de odată, ieșit nu știu de unde, un căpitan, în tunică, cu mustățile văcsuite, cu ghileți dubli, dela comenduirea pieții.

— Ce căutați pe aici? Nu vi s'a spus dela școală, că nu aveți voie pe Calea Victoriei?...

— Am fost într'o familie, încercai eu,..

— Las'că vă dau eu familie.. Cum te cheamă pe D-ta? Se adresă el lui Butugan?

Alecu, cu o ștregărie isteată, pe care nu o citisem niciodată în ochii lui, aruncându-mi o privire de om încercat, răspunse scurt, fără ezitare

— Popescu.

— Popescu și mai cum?

— Popescu Ioan,

- Și pe D-ta?..» Zise el, întorcându-se către mine?

— Butugan, răspunsei eu sfios, salutând cu stângăcie, delectându-mă ca un mizerabil de mutra indignată a lui Alecu.

— Duceți-vă imediat la școală.. Am să vă fac raport...

— Descălecarea!... încercai eu să glumesc.

— Hai s... izbuti el să zică. Așa-i camaraderie?.. După ce ți-am dat să mănânci și să bei ca un porc.» striga Alecu, cu chipiul pe ceafă, minunându-se fluerând, de așa neagră ingratitudine.

M'am încercat zadarnic să-l împac, ținându-mă după el, când pe un trotuar, când pe celălalt, dar nu puteam să-mi stăpânesc râsul, iar Butugan părea de piatră.

Există însă, fără îndoială, o dreptate iminentă. Râsul nu mi-a fost a bine. Chemați a doua zi, în cancelaria Colonelului după o anchetă sumară, eu am luatjiațr q fflț flp fflTC«& pentru că am încercat să induc în eroare autoritățile militare, căci rămăsesem acum Popescu, dovedind astfel, îmi spunea Colonelul» teama de răspundere.

Alecu nu numai că n*a fost pedepsit, dar purtarea lui a fost socotită cavalerescă.

— Ia șeaua la spinare, băiete,.. îmi zise el, plătindu-mi polița, răsucind o mustața închid puită, pe când eu mă îndreptam spre mansardele unde erau sălășuite carcerUe.

După terminarea școlii nu l*am mai întâlnit Știam că s*a făcut Locotenent „la alegere”

iar mai lârziu, spun hăieții, și-a dat demisia din armată, fiindcă n'a fost menținut pe tabloul de „excepționali” la gradul de Căpitan.

Curând apoi, m'am găsit din nou în faja comisiunii de esfjmin, care avea să decidă hotărâtor de soarta mea. Dar nu duceam **grija.**, Școala de Ofițeri nu lăsa repetenți. În armata ca și la biserică — cel' pușn așa era pe atunci — trec toți cei din ună, ca și cei : dintâi.

Am încurcat-o puțin în topografie. Ne prezentam în serii de câte trei, răspundea „de plano” întrebărilor, pe când ceilalți doi, meditau chestiunile. Pentru mine, Căpitanul Rujinsky arhcase pe tablă niște cușbe de nivel, încalcate ca un smoc de păr și tăindu-le cu o linie repezită, mă invita să fac profilul secțiune!

Figura o cunoșteam din carte. Am scoborât orbește, câteva Verticale punctate și le-am unit, printr'> linie, ondulată fantezist.

— Ia vezi, ce a făcut elevul la tablă... întrebă Președintele comisiunii, ocupat cu cel de dinaintea mea.

Căpitanul se urcă lângă mine, pe catedră!/ deasupra căreia se găsea tabla.

— Da... bine.» cam așa... aici trebuia mai adus nițel... Idibtele... îmi șopti el înfundat, confidențial, la ureche.

Am eșt pe ușa nebun de bucurie. Era ultimul examen, \ Isprăvisem calvarul. Eram ofițer.

P —

Păstrăm în noi personaje diferite. Arborăm, dacă pot spune, după înprej Urări, un exemplar nou. Unul, naționalist, pe care păstram pentru Zece Mai; altul, grav, solemn» pentru deschiderea camerilor, împăunat, spirituaș, irezistibil pentru serate, dansante și cel temerar, spilcuit, numai cisme, mânuși glace, și pudră, al Sublocotenentului sosit în regiment, după înaintare.

Astfel îmbrăcat așteptam în ușa Cabinetului comandantului să fiu introdus pentru prezentare,

Am intrat grămadă, cu ofițerii regimentului, ce se înapoiau de la instrucție, înădușiți, plini de praf» convocați de Colonel, trecând grăbiți, răspunzând neglijent la salutul meu protocolar.

— Ședeți..., șezi, d-le Sublocotenent... cum te cheamă?

—* Am onoare a mă prezenta, Sublocotenentul...

— Mersi... ia loc.

— Nu mai sunt scaune.

— Lăsați că stau și în picioare...

Nu se poate... Băiete... adă scaune» că te dau cu capul de pereți, răcni colonelul indig-

nat, descoperind parcă ceva nou, enorm: .ofi-
ter, în picioare, înaintea lui.

— Trăiți, don Colonel, nu mai sunt scaune.

— Păi spune așa. Ce taci ca un prost?...
Ieși!... Poftim, domnule Sublocotenent, că ești
musafir, șezi coala la biuroul meu.

— Domnule colonel...

— Te rog, fă-mi plăcerea... să vezi și dum-
neata cum e... sfârși el familiar, în râsul co-
municativ ce descreți frunțile tuturilor.

— Când râde cel mare, râde toată lumea.

— Domnilor, încep primul meu coman-
dant, introducându-mă de-a dreptul în bucă-
tăria regimentului... V'am notat pe toți bine,
cât se poate de bine, mult mai bine decât se
așteptau unii dintre Dvs. Sper că n*aveți să-mi
dați prilejul să regret că am trecut cu buretele
chiar peste păcate mari. Nu spun mai mult.
Cred că m*a înțeles fiecare.

După cuni v'am anunțat, încă de acum trei
zile, mâine avem inspecția inopinată a D-lui
Comandant al Corpului de Armată. Prin ce
mijloace am aflat, nu importă; destul e că ați
fost înștiințați la timp. Inșă, domnilor, pentru
mine, pentru Dvs, pentru D-I General, pentru
toata lumea, oficial, rămâne bine stabilit, că
inspecția este tot inopinată. Ne-am Înțeles și
asupra punctului acesta, nu este așa?... nimeni
nu trebuie să bănuiască, să nu vă scape vre'o
vorbă prin familiile pe unde vă duceți, ori pe
lâ cafenea cumva.

— Cu ce tren vine?

— Ei» asta-i acum, O să vă spun și trenul—
E indiferent

Odată ce este inspecție inopinată, poate sa
vina cu orice tren.

Dvs, trebuie să fiți gata în tot momentul.

— Domnule Colonel, putem îmbrăca oa-
njenii în garnitura de războiu?

— Puteți, desigur», chiar vă atrag atenția,
ca oamenii să fie li-te-ralimen-te scoși din
cutie.

— Nu se poate, domnule colonel, ne o-
prijeste regulamentul...

— la lasă, domnule, da cine o să te cQți-
tsoleze?

— Despre partea mea... Dar dacă vine îți-
sCștit de vre-un intendant și ne ia la verificare,
parcă ăla e chior...

— Lăsați domnilor, s'a hotărât» Eu nu vă
spun nici să le îmbrăcați, nici să nu le îmbră-
CațL-Asta vă privește pe d-voastră, este gospo-
dăria companiei... Tocmai aici vreau să vft Yăd,
să constat flerul fiecăruia... — pretindea co-
lonelul, prelungindu-și nasul cu degetele. Întru-
nite, ca și cum ar fi voit să distribue ofițerilor,
tot disponibilul său de *fler*.

— Asta o aranjem noi.,, facem cum e bine...
dar voiam sa vă raportez despre cazane... sunt
nespoite de astă-vară, de când au plecat oa-
menii în concediu.

— Asta e adevărat*. Sunt roșii, se pot îmbolnăvi oamenii.

— Din cauză că s'a luat cositorul de pe ele...

— Trimete, domnule, cazanele acum, imediat D-ta înțelegeți ce va să zică imediat?... Până diseară să fie gata. D-ta, răspunzi.

— Cere patruzeci de lei de cazan,

— O mie să ceară, o mie să dai...

— Foarte bine, dacă dați drvoastră ordin.

— Eu nu dau ordin, domnule ofițer, nu dau nici un ordin...

Sunteți tineri, mișcați-vă, aveți un dram de inițiativă, pentru Dumnezeu, neașteptați mereu ordine.

— Dar dacă d. general ne cere să ieșim călări, eu n'am cal.

— Nici eu,..

— Nici noi,..

— Imposibil, domnilor. Când s'a mai pomenit una ca asta?...

Ar fi un dezastru.

— Mie mi-a scris un văr ai meu dela Caracal că Dl. General ține foarte mult ca soldații să cunoască crezul.

— Ți-a scris d-tale?.. Auziți domnilor?... Învațați-i crezul.

— Apoi, acum când să-i mai învățăm?..»

— Puneți de grabă pe cineva care-l știe, să-l tragă la șapirograf și să-l împartă la companii.

— La mine îl au toți în cartușieră.. Cum mi-a scris vă^ul meu—

P

— Da» e bine, nu strică... Să-l aveți toți, nu neglijați nimic... Apropo... alegeți chiar de acum toți oamenii slabi, meseriașii, furierii și băgați-i în gârzi.

— La poartă trebuie lăsat unul mai deștept

— Da, da, da, la poartă puneți un fruntaș, nu uitați.. Va să zică ne-am înțeles, domnilor.., regulați oamenii, să facă baie, să se preme*neașca...

— Dar cu idioții ce facem?

— Aveți mulți?

7— Eu am doi.

— Și eu am.

— Așa, am și eu...

— Să nu se vadă, să nu-i vad de loc. Faceți* ce știți cu ei... Treaba D-voastră.

' — Să-i trîmetem la furaje.

Așa... trimeteți-i la paie, să stea acolo până trece inspecția... Ofițerul cu aprovizionarea... Ești aici, Domnule?... Ia-i pe seama d-tale, să nu cumva să dea generalul eu ochii de ei», fă o echipă» mai curăță pe acolo, mai așează paiele» mai regulează lemnele alea...

A doua zi am venit la cazarmă cu noaptea n cap. Totul era la locul lui. Soldații picurau din picioare, în haine noi sculați în puterea nopții să curețe localurile» ținuți în froiit cu un picior în repaus, ca sa hu se murdărească," să nu strice alinierea. Ofițerii, cu mânuși noi, cu chipuri reglementare, cu aer de ofițeri străini, se plimbau înfrigurați de colo până colo, în-

tireptând o raniță, punând oamenii să mai recite crezul» pe care ei îl spuneau ca pe 6 poveste.

Sub arcul de triumf înălțat în poartă, din crengi ce se ofiliseră, colonelul, înnoit și el din cap până în picioare, fumând nervos, se uita țintă spre oraș, căutând să prindă, o clipă mai de vreme, apariția din vale a d-lui general.

— Sună, mă... strigă ars comandantul, rectificându-și ținuta. Trei semnale jalnice, îndelung prelungite se fărâmițafă în ecouri depărtate, împărțite cu trâmbița de Sfârlează, caporalul de gomiști, voinic, uscat, cu buze tivite ca de femea rea.

De trei ori, colonelul, porni întru întâmpinarea generalului și se trase de trei ori înapoi, de teamă să nu fi plecat prea de vreme. Când însă reuși, la al patrulea avânt, să prindă momentul, era de prisos. Trăsura regimentului, cu huruit de tun ce pune în baterie trecu vijelios, în galopul a doi cai orbi, primiți de curând dela artilerie și luând-o peste câmp» se îndreptară, din instinct spre furaj, unde era grajdul lor de vară. Pe urma trăsorii, scăpat teafăr ca prin minune, se silea s*alerge colonelul, înspăimântat de catastrofă, pe care și-o închipuia grozavă, plângând deja pe ruinele brigadei sale. La locul sinistrului, în urma colonelului alergau respectos, îngrijindu-se să nu-l depășească, aghiotantul, ofițerul de serviciu, medicul regimentului însoțit de un sanitar

purtător de ajutoare: un ștergar nou și o sticlă de *ațifelnic*, pe care o scăpă, cum ajunse la fața locului.

Din fericire nu se întâmpase nici'un accident. Caii se opriseră, sprijiniți cu botul, într'V căpiță de mei păsăresc. Generalul, schimbat o idee la față, coborî tacticos din trăsură, certă conducătorul părintește, îi făcu puțină teorie și se îndreptă după o inspecție circulară, către un grupușor de oameni, întocmiți pe ua rând.

— Ce sunt oamenii ăștia, întrebă el surprins pe ofițerul cu aprovizionarea, care făcea fețe, fețe, încremenit cu mâna la chipiu.

— Domnule generai... ăștia... su-sunt... oameni cu judecata întunecată... explică, trăgându-și sufletul, colonelul, care reușise, în fine, sajungă trăsura... întrebuițăm cu ei o metodă deosebită, domnule general... am făcut o echipă specială... câte nițel, câte nițel, sper să trezesc în ei, domnule general, o scântee de ju» decată, măcar cât de cât... dacă voiți, sa vedeți și d-voastră, deși sunt la început...

— Nu, nu, îți mulțumesc. În orice caz, gestul d-tale este uman. Sunt frați nenorociți, vezi d-ta? Menirea ofițerului, ca și a grădinarului* este de a îndrepta mlădițele strâmbe, vezi d-ta?

— Tocmai pentru asta, domnule general, uram găudit și eu..

— Faceți foarte bine, că vă ocupați de ei. Se vede deja o poziție mai degajată, o licărire <le viață, vezi d-ta?>-. Dar de ce nu-i îmbrăcați mai bine?... prea sunt ruși. Dacă i-ați îmbrăca mai bine, ați da naștere în mintea lor, la un mic proces de judecată... Vezi d-ta?

— Domnule general, chiar avem de gând... puțin mai târziu... Știți, îi iaț} treptat...

— Da, dar asta nu cred să împiedice,,, dimpotrivă, ve/i d-Ja?.,.

— Înțeleg, domnule general... Chiar mâine... î?i întorcându-sc către ofițerul cu aprovizionarea, porunci scurt: Notează D-le: haine noi pentru ejschipa specială.

Am continuat cu nevinovăție, fără zguduiți prea mari, să mă pregătesc de războiu.

În manevre, după o serie de cadriluri între armele surori, ne despărțeam liniștiți de cunoscuta încheere:

Victoria se pregătește la școala greșelilor din manevre.

^Vorbesc de acum cincizeci de ani. N'am putut rezista ispitei de a răscoli aceste amintiri.

Atunci, mult regretatul și în veci neuitatul Rege Carol I a dat faimosul ordin, repetat în esență, cu orice ocazie, de Majestatea Sa Regele Carol al II-lea, cerând insistent:

Cultură solidă și caractere.

Azi, mă gândesc, nu fără melancolie, la hotărârile nesocotite care, întocmai ca un acar-chefliu, îndreaptă caracterele șovăitoare pe iinii moarte.

Câți tineri, care vegetează la vitrina cafeneiilor ar fi devenit valori, dacă, la răspântii hotărâtoare, ar fi știut să zică: Vreau,

